

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI

**İNSANA VE DEVLETE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN
HOBBS VE ANARŞİSTLER**

HAZIRLAYAN
MEHMET TURAN ÖZHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEBİLE BAŞOK DİŞ

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Turan ÖZHAN		
	Numarası	158101011011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe/ Felsefe		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İnsana ve Devlete İlişkin Görüşleri Açısından Hobbes ve Anarşistler			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Mehmet Turan Özhan

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Turan ÖZHAN
	Numarası	158101011011
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe/ Felsefe
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Sebile BAŞOK DİŞ
	Tezin Adı	İnsana ve Devlete İlişkin Görüşleri Açısından Hobbes ve Anarşistler

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **İnsana ve Devlete İlişkin Görüşleri Açısından Hobbes ve Anarşistler** başlıklı bu çalışma 16/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Hasan Hüseyin BİRCAN	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Sebile Başok DİŞ	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Hüseyin ÇİL	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Turan Özhan		
	Numarası	158101011011		
	Ana Bilim /Bilim Dalı	Felsefe		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Sebile BAŞOK DİŞ		
Tezin Adı	İnsana ve Devlete İlişkin Görüşleri Açısından Hobbes ve Anarşistler			

Bu çalışmada düşünce tarihinde önemli bir yer edinmiş modern devlet problemi, devlet ve anarşizm kavramları, Thomas Hobbes'un sözleşme kuramından hareketle devleti temellendirişi ve son olarak ise anarşizmin kavramsal analizi, ütopya olup olmadığı ve ayrıca gönüllü kulluğa karşı bir başkaldırı olan anarşizmin gerçeğe bakış açısı incelenmektedir. Platon ve Aristoteles temelli devlet düşüncesinin modern yüzü, Machiavelli, Bodin, Hobbes, Locke ve Rousseau ekseninde incelenmekte ve anarşist filozofların düşünceleri ve eylemleri araştırılmaktadır. Düşünce tarihinin her döneminde tartışılabilen iki kavram olan devlet ve anarşizm kavramlarının anlaşılmasını amaçlayan bu çalışma Hobbes'un siyaset felsefesindeki yerine ve önemine, anarşizmin neleri arzuladığına odaklanmaktadır. Ayrıca Kropotkin, Bakunin, Proudhon, Emma Goldman gibi anarşist düşünürlerin devlete ve otoriteye bakışlarını yakından inceleyerek, devlet, özgürlük ve eşitlik vs. konularında anarşist düşünürlerin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu tez, devlet savunucusu ve devlet karşıtı olan filozofların düşüncelerini, karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Ayrıca modern devletin inşa sürecinde tarihsel sürecin ve toplumsal geri dönüşlerin kritik yönleri, otorite, egemenlik, kaos, kargaşa, özgürlük, eşitlik, güvenlik gibi kavramların kapsamlı bir tahlili sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Devlet, Modern Devlet, Anarşizm, Hobbes, Eşitlik, Özgürlük, Güvenlik.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Mehmet Turan Özhan		
	Student Number	158101011011		
	Department	PHILOSOPHY		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Lec. Sebile Başok DİŞ		
Title of the Thesis/Dissertation	Hobbes and Anarchists in Terms of Human and Governmental Views			

In this study, the modern state problem which has an important place in the history of thought, causes of the state-anarchism conflict, based on Thomas Hobbes's theory of social contract, the foundation of the state and, finally, the conceptual analysis of anarchism, and the point of view of anarchism, which is a revolt against volunteerism, is examined. The modern face of Plato and Aristotle-based state thinking, Machiavelli is studied on the axis of Bodin, Hobbes, Locke and Rousseau and the ideas and actions of anarchist philosophers are being investigated. This study, which aims to understand the concepts of state and anarchism, which are the two concepts discussed in every period of thought history, focuses on the place and importance of Hobbes in the political philosophy and what anarchism desires. In addition, Kropotkin, Bakunin, Proudhon, Emma Goldman, such as the state and authority to examine the views of the state, freedom and equality. Aim is to present the views of anarchist thinkers. This thesis presents a comparison of the ideas of philosophers who argue state and anti-state. In addition, a comprehensive analysis of concepts such as the critical aspects of historical process and social returns, authority, sovereignty, chaos, chaos, freedom, equality, and security are presented in the modern state building process.

KEYWORDS: State, Modern State, Anarchism, Hobbes, Equality, Freedom, Security.

İçindekiler

İçindekiler.....	vi
GİRİŞ	1
MODERN DEVLETİN KURULUŞU	1
BİRİNCİ BÖLÜM	23
THOMAS HOBBS'UN DEVLETE DAİR GÖRÜŞLERİ.....	23
1. 1. Hobbes'a Göre İnsan Doğası	23
1. 2. Hobbes'a Göre Doğa Durumu	27
1. 3. Doğa Durumunda Savaşın Asıl Sebebi Olarak: Eşitlik Problemi.....	39
1. 4. Özgürlüğün Devredilişi ve Gönüllü Kulluk ya da Sözleşmenin Gerekliliği	41
1. 5. Egemen Güç	49
1. 6. Hobbes Sonrası Devlet Kuramı Tartışmaları (Locke ve Rousseau)	57
İKİNCİ BÖLÜM.....	62
ANARŞİSTLER NEDEN DEVLETE KARŞIDIR?	62
2. 1. Anarşizm Kavramının İncelenmesi ve Anarşizmin Tarihsel Gelişimi	62
2. 2. Anarşistlerin İnsan Doğasına Dair Temel Görüşleri.....	65
2. 3. Doğa Yasalarının Önemi Üzerine	67
2. 4. Anarşizmde Din Anlayışı	67
2. 5. Devletin Varlığının Tartışmalı Hale Gelmesi	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	82
SÖZLEŞMECİLERE KARŞI ANARŞİZM: İTAATİN SINIRLARI VE BİR BAŞKALDIRI OLARAK ANARŞİZM.....	82
3. 1. Gönüllü Kulluğa Karşı Mutlak Özgürlük.....	82
3. 2. Hükümetin (Egemen Gücün) Reddi.....	83
3. 3. Özgürlüğe, Gönüllü İşbirliğine ve Dayanışmaya Dair	91
3. 4. Anarşist Toplumun Özellikleri	93
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	95
ANARŞİZM VE DEVLETE İLİŞKİN BAZI PROBLEMLER ÜZERİNE	95
4. 1. Özgürlük Problemi	95
4. 2. Mülkiyet ve Ekonomi Problemi	96

4. 3. Egemenlik ve Otorite Problemi	98
SONUÇ	100
ANARŞİZM VE DEVLET HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	100
KAYNAKÇA	124
ÖZGEÇMİŞ	130

ÖNSÖZ

Devlet problemi, geçmişten günümüze değin düşünce tarihinin en önemli konuları arasında yer almaktadır. İnsanların ve toplumların devlete olan ihtiyacı ve devletin varlığının toplumdaki yansıması, devlet problemini sürekli gündemde tutmuştur. Bir diğer konu ise, devletin varlığından, rahatsız olanların ve devleti bir kanser hücresi olarak görenlerin var olduğu gerçeğidir. Çalışmamızın amacı; modern devletin ne olduğu konusuna açıklık getirmekle beraber, modern devlet ve anarşizm arasındaki farkları göstermektir. Bir diğer problem alanımız ise, Thomas Hobbes'un, siyaset anlayışından hareketle sözleşme teorisi ve modern devletin oluşumudur. Araştırmamızın son problemi ise, anarşizm kavramının, düşünce tarihindeki yeri ve önemi üzerine olmakla beraber anarşizmin, ne olup olmadığı konusu üzerinedir. Genelde devlet ve özelde ise modern devlet tartışmalarının temel odak noktası, devletin gerekliliği noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmamızda, devlet konusunu daraltarak modern devletin ne olduğu konusuna ağırlık vereceğiz. Modern devlet konusunu inceledikten sonra, anarşizm ve devlet konusundaki temel farkları ve anarşizm-devlet probleminin arka planını inceleyeceğiz. Çalışmamızın bir diğer maddesi, Hobbes'un toplumsal sözleşmesinden hareketle, devlet problemine bakışı olacaktır. Hobbes'un toplumun oluşması, bireyin doğa durumundaki durumu ve bireyin doğa durumundan çıkışı konusunu inceleyeceğiz. Son olarak ise; anarşizmin kavramsal analizini yapacağız. Anarşizmin kökeni, gelişimi ve modern dönemdeki durumuna değineceğiz. Anarşizmin, düşünce tarihindeki yeri ve önemi konusunda bilgiler verdikten sonra, anarşizmin devleti neden yok saydığı ve devlete, tahakküme ve otoriteye karşı neden negatif bir tavır aldığı konularını inceleyeceğiz.

Bu çalışmamın araştırılması, oluşturulması ve sonuçlandırılması aşamasında benden yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Sayın Doktor Öğretim Üyesi Sebile Başok Diş'e ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Hasan Hüseyin Bircan'a sonsuz teşekkür ederim.

MEHMET TURAN ÖZHAN

KONYA

GİRİŞ

MODERN DEVLETİN KURULUŞU

Genelde düşünce tarihini ve özelde ise siyaset felsefesini sürekli meşgul eden devlet ve anarşizm problemi, tarihin her döneminde insan zihnini meşgul etmiş ve toplumların içinde bulunduğu şartları sorgulamasına ve değiştirmesine neden olmuştur. İnsanın kendi doğasından hareketle oluşturduğu eylemlerin, insan yaşamında yarattığı değişiklikler ve bunun sonucu olarak bu eylemlerin toplumsal çatışmaların ve toplumsal uzlaşmaların arka planını oluşturması noktasında devlet ve anarşizm konusu önemli görülmektedir.

Çalışmamızın giriş bölümünde devlet kavramının tarihsel arka planını çizdikten sonra, modern devletin oluşumunu ele alacağız. Devlet probleminin, tarihsel süreç içindeki yolculuğuna göz attıktan sonra, modern devletini oluşumunun tarihsel arka planında nelerin yattığını, modern devlet kavramının ortaya çıkışında hangi olayların etkili olduğunu açıklamaya çalışacağız. Modern devlet, klasik devlet anlayışından farklı olarak temelini Tanrıdan değil, toplumdan alır. Laik devlet anlayışının göze çarptığı modern dönemde insanlar toplumsal sözleşmeler ile birlikte devletin kuruluşuna ortak olurlar. Modern devletin bir diğer yönü din eksenli bir otorite anlayışının reddedilmesi ve devletin laik bir zemine çekilmesidir. Bu dönemde, modern devlet anlayışının siyasal yönü dünyevileşmiştir. Modern dönem devlet anlayışı, laik olduğu kadar aynı zamanda rasyonaliteye ve mutlak egemenlik anlayışına önem veren bir anlayıştır. Modern devlet anlayışının temelinde, toplumsallık vardır. Genel hatlarıyla baktığımızda; modern devlet anlayışının köklerinin, rasyonel temeller üzerine inşa edildiğini ve egemenlik anlayışının din baskısından kurtularak toplumsal ve beşeri faktörler çerçevesinde şekillendiğini görmekteyiz.

Çalışmamızın ilk bölümünde Thomas Hobbes'un devlete dair görüşlerine yer verirken, aynı zamanda Hobbes'un insan doğasını nasıl ele aldığını, doğa durumunun tasvirini, doğa durumunda savaşın asıl sebebi olarak eşitlik problemini, özgürlüğün devredilişi ve gönüllü kulluk ya da sözleşmenin gerekliliği konusunu ve aynı zamanda egemen güç kavramını ele alacağız.

Thomas Hobbes için insan doğası, herkesin herkese karşı olduğu bir savaş durumudur. Bireyin, bencil ve çıkarıcı olduğu bu durum karşısında bireyin yapabileceği tek şey kendini savunmasıdır. Doğa durumunun, çatışmacı ortamından kurtulmak insanların bu durumu kavramalarına bağlıdır. Bireyler, doğası gereği bu durumdan kurtulmak isteyecek ve bunu sadece her şey üzerinde sahip oldukları haklardan feragat edecekleri sözleşmeleri yaparak başarabileceklerdir. Bir diğer alt başlık olarak ele aldığımız doğa durumu Hobbes'un, siyaset felsefesini oluştururken sözleşme öncesi dönemi ayrıntılarıyla göz önüne serdiği durumdur. Doğa durumu, insanın savaş durumundan sözleşmeye uzanan süreç içerisinde, bireyin yaşadığı ve içerisinde olumlu ve olumsuz sonuçları ihtiva eden durumdur. Hobbes, doğa durumunu doğa yasaları dışında hiçbir yasanın bulunmadığı ve herkesin her şeye hakkı olduğu bir dönem olarak açıklar. Bir diğer ifadeyle, doğa durumunda yaşam hep şiddetli ölüm korkusunun ve ölüm tehlikesinin olduğu ve insan hayatının yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa sürdüğü bir dönemdir. Doğa durumundaki savaşın asıl sebebi olarak eşitlik problemi ön plana çıkmaktadır. Hobbes, savaşın asıl nedenini doğa durumundaki eşitliğe bağlamaktadır. Bir diğer konu ise, bireyin güvenlik ihtiyacıdır. İnsanlar, doğa durumunun kaotik ortamında güvenli olanı arama peşine düşmüş ve güvenliği ön plana çıkarmıştır. İkinci bölümün bir diğer konusu ise, sözleşme problemidir. Doğa durumundaki bireyin, sözleşmeye olan ihtiyacı ve sözleşmenin ortaya çıkışı açıklanmaya çalışılmıştır. Hobbes'un bahsettiği bir diğer kavram ise, egemen güç kavramıdır. Hobbes'a göre egemen güç, toplumun ortak onayıyla ve ortak rızasıyla başa gelen ve bireylerin birtakım haklarından vazgeçerek - özgürlüğünden feragat ederek - güvenliğini garantiye alma girişiminin sonucudur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde anarşizm kavramı, anarşizmin tarihsel gelişimi, anarşistlerin insan doğasına dair temel görüşleri ve doğa yasalarının önemi incelenecektir.

Anarşizm, kavram manası itibariyle yönetimsiz ya da idare edeni olmayan anlamlarına gelmekle beraber, tarihsel süreçte birçok tanıma konu olmuştur. Özgürlüğü, birincil öncelik olarak gören ve insanın üzerindeki baskı, tahakküm ve otoritelerin tümünü reddeden anarşizm kavramı otoriter, baskıcı, zulme ve zorbalığa

dayanan bir gücün karşıtı olarak anılmıştır. Anarşizmin tarihsel gelişimine baktığımızda ise, köken itibarıyla, Antik Yunan dönemi ile birlikte gün yüzüne çıktığını söyleyebiliriz. Aristippos ve Kitionlu Zenon ile başlayan bu süreç, Orta çağ karanlığında boğulmuş, ancak 1700'lü yıllarda tekrardan gelişimini sağlayarak 1800'lü yıllarda adından sıkça söz ettirmiştir. Bir diğer alt başlık olarak açıklayacağımız konu, Anarşistlerin, insan doğasına dair temel görüşleridir. Anarşizmde, insanların doğaları itibarıyla iyi olduğu, ancak yönetimler tarafından insanın ve toplumun bozulduğu düşüncesi hâkimdir. Anarşistlere göre insan, doğası gereği sosyal bir hayvandır. İnsan, kendisini iradi işbirliği ve yardımlaşma yoluyla gerçekleştirir ve insanların devlete itaat etme gibi bir yükümlülükleri bulunmaz. İnceleyeceğimiz diğer alt başlık, doğa yasalarının önemi üzerine olacaktır. Anarşistler, doğa yasalarını insan yaşamında elzem olarak görürler. İnsan yaşamını şekillendiren ve insan yaşamını düzenleyen bu yasalar bir gerçekliktir. Anarşistlere göre, insan, bu yasalarca belirlenmiştir ve bu yasalardan kaçması mümkün değildir. Anarşistler, doğa yasalarının insanın özünü oluşturduğunu, insanın doğanın bir parçası olmasından dolayı bu yasalara uyması gerektiğini belirtir. Anarşistler, doğa yasalarını otorite olarak görse de bu durumu yadırgamazlar. Çünkü bu otorite yapay değil, doğaldır ve insan yaşamı için uygun ve kaçınılmazdır. Anarşist filozoflar, sonradan oluşturulan kurumların, insan doğasına aykırı olduğunu ve bu kurumların insan yaşamını olumsuz etkilediğini belirtirler.

Üzerinde duracağımız bir diğer konu ise, üçüncü bölümde inceleyeceğimiz itaatin sınırları ve bir başkaldırı olarak anarşizm bölümüdür. Alt başlık olarak ise, gönüllü kulluğa karşı mutlak özgürlüğü savunan anarşistlerin bireyin üstünde bir üst kavramı ya da bireyi kendisi dışında yönlendirecek ve yönetecek herhangi bir gücü kabul etmemesini ve bunun nedenlerini inceleyeceğiz. Bir diğer alt başlıkta, hükümetin ve dolayısıyla egemen gücün, neden reddedildiği konusuna değineceğiz. Çalışmamızın bir diğer başlığı, sözleşme üzerine olacaktır. Anarşizmin, toplumsal sözleşmeye karşı çıkmasının temel sebebinin sözleşmenin ortak onay ya da işbirliğine dayanmadığı yargısından kaynaklandığını göreceğiz. Üçüncü bölümün bir diğer alt başlığı olarak ise özgürlüğe, gönüllü işbirliğine ve dayanışmaya dair konulara değineceğiz.

Üçüncü bölümün son alt başlığında ise, anarşist toplum ütopyasının gerçekleşmesine dair birtakım açıklamalar sunarken, anarşist toplumun özelliklerini ele almaya çalışacağız. Anarşistlerin, tüm insanları en yüksek mutluluk düzeyine ulaştırma fikri, insanların ahlaki ve tinsel gelişime ulaşması için gerekli olanakların sağlanması ülküsü ve toplumun tüm bireyleri için özgürlük ve eşitlik ilkesi incelenmeye çalışılacaktır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde ise, anarşizm düşüncesi ile devletin gerekliliği düşüncesi arasındaki farkları inceleyip, eşitlik, özgürlük, din gibi konularda iki görüşün birleştiği ve ayrıştığı noktaları açıklamaya çalışacağız.

Çalışmamızın son bölümü olan sonuç bölümünde ise, anarşizm ve devlet hakkında genel bir değerlendirme yapacağız.

Modern devlet anlayışının temel dinamiklerini, ortaya çıkışını ya da tam olarak nitelenişini açıklayabilmek için öncelikle devletin mahiyetini, devlet kavramının analizini, tarihsel süreç içindeki rolünü ve tarihsel süreç içindeki zamansallığını anlayabilmek gerekir. Felsefe disiplini içinde, siyaset felsefesi ne kadar büyük bir öneme sahipse, siyaset felsefesi içinde de devlet problemi aynı öneme sahiptir. Devlet problemi, birkaç sosyolojik tespit ile geçiştirilebilecek bir konu değildir. Çünkü devlet problemi, geçmişten günümüze süregelen düşünce tarihinin başat konularından biridir. Devlet, toplumsal yaşamın her alanına sirayet ettiği için ve toplumun yönetilmesi, yönlendirilmesi, düzeni ve huzuru tesis etme gibi konularda kapsadığı faaliyet alanlarından dolayı göz ardı edilemez bir gerçekliktir. Devletin varlığı, devletin toplumsal alandaki rolü, devletin olmaması hali gibi konular devletin geçmişten günümüze önemli bir problem olarak görülmesine neden olmuştur. “Zor kullanma” yetkisini elinde bulunduran “otorite” olarak da nitelendirebileceğimiz devlet, toplum tarafından verilen ve hükümet, egemen güç, kanun gibi araçlar ile hükmetme yetkisini elinde bulundurur. Devlet kurumu, insanlığın varoluşundan bu yana en eski kurum niteliğindedir. Toplumsal çelişkilerin, çatışmaların, kültürel kodların var ettiği devlet, insan yaşamını yönlendiren ve insanın toplumsal ve bireysel yaşamının her anına etki eden siyasal bir kurumdur.

Devlet, otokontrole sahiptir. Bu özdenetim, devlete dış müdahalenin olmasını engeller.

Devlet, salt güçtür, sınırlandırılmaz olandır. Kolektif yaşamın sonucu olan devlet, aynı zamanda kolektif yaşamın koruyucusu durumuna gelmiştir. Devlet, insanın tek başınalığına izin vermez. Çünkü devleti var eden toplum, aynı zamanda devletin bekasının teminatıdır. Devlet meşrudur, zira ortak karar sonucu kurulmuştur. Onay birliği ortaya, yaratılan ama yok edilemeyen bir tanrı modeli çıkarmıştır (Hobbes, 2017: 99).Devlet probleminin tarihi arka planında, birtakım farklı görüşler mevcuttur. Devlet kavramı belirli toprak sınırları içinde egemenliğin kurulduğu ve kurumlar aracılığıyla otoritenin sağlandığı siyasal birliktir (Heywood, 2012: 29). Devlet problemi, siyaset felsefesi ile uğraşan ve neden yönetiliyoruz sorusuna cevap arayan herkesin uğraş alanıdır. Birçok yaklaşımın odak noktası, devletin düzenleyici rolünde olduğu ve aynı zamanda insan yaşamının normal bir şekilde devam etmesinin garantisi konumu olarak devleti görmesidir (Torun, 2011: 27).

Devlet, aslında, insanın insana başka bir anlam yüklemesi, emretme/itaat etme bölünmesinde bir küme insanın bir diğer küme insana yabancılığı anlamına gelmektedir. Ancak devlet, sosyal dokuya zerkettiği bu ayrımı kendi köklerinden almamaktadır. Bu ayrım daha önceden vardır. Devlet sadece, daha önce toplumun dışında toplumu idare eden bu ayrımı toplumun bünyesine dâhil etmiştir. Ve eğer devlet ortaya çıkabilmişse, bu, toplumun kendisini kendisi olmayan başka bir şeyde yansıtması, kendi anlamını borç yükü altında düşünmesi yolundaki gizemli zorunluluğun varlığı sayesinde. Devletin kökenini, sosyal bütünlüğün bir iktidar odağı yaratılması üzerine ortadan kaybolduğu anın çok öncesinde, insanların toplum olarak bir araya geldikleri andan başlayarak ortaya çıkan, kendi kaderine hâkim olamama olgusunu doğuran zorunlulukta aramak gerekmektedir (Akal, 2013: 36).

Devletin kurulmasının temelinde, insanlar arasındaki anlaşmazlıklar ve çatışmalar vardır. Toplum ile aynı zaman dilimine dayanan devlet, çatışmasızlık ortamının sağlanması konusunda büyük bir rol üstlenir. Toplumsal düzeni sağlama görevi, oy birliği ile devlete verilmiştir (Bıçak, 2016: 23). Sivil toplum içinde rekabet, güç istenci, ihtilaflar vs. toplumsal huzursuzluğun başlıca nedenleridir. Devlet, toplumun inşasında ve düzeninde görünmez eldir (Bourdieu, 2016: 12). Devlet problemi, siyaset felsefesi ile uğraşan ve “neden yönetiliyoruz?” sorusuna

cevap arayan herkesin uğraş alanıdır. Birçok yaklaşımın odak noktası, devletin düzenleyici rolü olduğu aynı zamanda insan yaşamının normal bir şekilde devam etmesinin garantisi olarak devleti görmesidir (Torun, 2011: 27). Devletin olmadığı durumları analiz edenlerin, toplumun böyle bir ortamda karşılaştığı büyük ve hayati problemleri göz önünde bulundurarak, devletin gerekliliğini öncelmesi kaçınılmazdır. Devlet, daima devletsizlikten iyi görülmüştür (Torun, 2011: 28).

İnsanların maişetlerinin temini tabiata karşı kendilerini savunmalarının nasıl zorunlu bir sonucu ise siyaset yani devlet de toplu halde yaşayan insanların birbirlerine karşı korunmaları ihtiyacının zorunlu bir sonucudur. Her ne kadar insanlar tabiat itibarıyla kötülükten ziyade iyiliğe mütemayil iseler de onların tabiatlarında başkalarına kötülük etme, başkalarının haklarına tecavüz etme temayülü de vardır. Siyasi otorite ve siyasi otoritenin toplum üzerindeki hâkimiyeti tesis edilmediği takdirde insanların birbirlerine zarar vermeleri kolay kolay engellenemez. Dolayısıyla hem toplumsal hayatın emniyeti ve muhafazası için hem de insanlar arasındaki ilişkilerde adaletin tesisi için siyasi otoriteye, devlete mutlak surette ihtiyaç vardır (Toku, 2015: 110-111).

Devlete, insanoğlunun tarihteki en büyük icadı olarak bakanlar da yok değildir (Humboldt, 2013: 11). Devletin varlığı, kaçınılmaz bir sonuç ise eğer, devletin varlığının temel sebepleride ortaya çıkarılmalıdır. Devlet, hak ihlalini engellemek adına vardır. Kötülüğü bertaraf etmek üzere, birleşilmiş olmanın sonucudur. Devlet, sınırları aşanları ve zarar verici ihtilafları engellemek adına varlığını temellendirir (Humboldt, 2013: 139). Toplumun gelişimi zıtlığa, çatışmaya bağlı olduğu kadar sükûnete de bağlıdır. İnsanlar arasındaki problem, çözüme kavuşmadığı takdirde sükûnet nasıl beklenebilir? Devletin dışında, toplumun ya da bireyin itaat edeceği bir şey olmaması, zorunlu olarak devleti merkeze koymaktadır. Çünkü güvenliği sağlayan devlettir, güvenlik ise özgürlük ve insan yaşamının devam edebilmesi demektir (Humboldt, 2013: 140).

İnsanlar doğuştan gelen eğilimleri nedeniyle birbirlerine saldırdıklarında ya da birbirlerinin haklarına tecavüz ettiklerinde daha güçlü ve daha savaşçı olanlar bu saldırıda üstün gelmiştir. Bu üstünlük, güçlülere, kendilerini saldırılara karşı koruyacak temel çıkarlarının savunulmasını mümkün kılacak bir düzenin yerleştirilmesi imkânını verecektir. Bu düzenin kurulmasıyla saldırılar sona erecek, kargaşa yerini kurallı bir yaşama bırakacaktır (Uygun, 2008: 93-94).

Tarihin her aşamasında toplumu oluşturan insanlar devletin varlığının olmadığı durumlarda kaotik bir durumun olacağını, anarşi ve kaosun insan yaşamının devamını tehlikeli hale getireceğini; ölümlerin, baskıların, sömürülerin giderek artacağını söylemekten çekinmezler. İnsan yaşamını tehdit eden durumlarda devletin varlığı kaçınılmazdır (Cantzen,2015:191). Devletin zor kullanmaya dayalı baskısını hafifletmek ve daha sonrasında devleti tamamıyla toplumsal yaşamdan çıkarmak, toplumsal yaşamın gerekliliklerini kavramış, dayanışma ve gönüllü işbirliğini benimseyen ve aynı zamanda rasyonalite ışığı altında bilinçlenmiş bir toplum düzeninde mümkün olacağından ve böyle bir toplumun varlığı henüz vuku bulmadığından, devlet geçmişten günümüze ve geleceğe varlığını sürdürmeye devam edecektir.

Devlet konusunu incelerken en temel problem devletin, egemen güç olarak görülmesi ve bu gücü toplum üzerinde yatıştırıcı olarak kullanmasıdır. Ancak devletin üzerine atılan bu suç, bir bakıma mesnetsiz bir ifadedir. Çünkü devletin kurulmasından sorumlu toplum, devletin kurulmasına olanak sağlamış, daha net bir ifadeyle sebep olmuştur. Bireyin, kendi içindeki güç istenci ve doğasından kaynaklı kötülük, toplum içinde huzursuzluğa sebep olmuş ancak bu huzursuzluk sükûnetle sonlanamamıştır. Çünkü eşitlik olgusu, bütün bireyleri saldırgan olma ve savaşma dürtüsüne sevk etmiştir. Eşit olan birey, çıkarlar çatıştığında geri adım atmayacak ve hakkı olan şeyden vazgeçmeyecektir. Herkesin her şeye hakkı olduğu bir toplumda sorunlar nasıl çözülecektir? Bütün insanların ya da bütün düşünce akımlarının temel amacı adaleti tesis etmek ve barışı korumaktır. Toplumun ayakta kalabilmesi buna bağlıdır (Hume, 2017: 109).

Böylesine önemli ve gerekli iki temel sonuca ihtiyaç var iken, insan, doğası gereği türlü olumsuzluklara yönelir. Çoğu zaman bireyi engelleyecek bir güç mümkün olmaz. İnsanın, doğası gereği giriştiği çıkar meselesi çoğu zaman onarılamaz sonuçlara yol açar. Belirli bir toprak parçası üzerindeki egemenliği, devlet olarak nitelendirmek eksik bir tanım olur. Devletin, egemenlik kurma görevinin yanında gücü kullanma meşruiyetine sahip olması aynı zamanda meşru siyasi otorite altında belirli bir toplumun bulunması gereklidir.

Devlet problemi, insan doğasından bağımsız bir şekilde ele alınamaz. Çünkü devletin ortaya çıkışı, insanın yabanıl doğasının bir ürünü ve sonucudur. İnsanın doğuştan bencilliğinin ve kötülüğünün sonucu olarak devlet, doğa durumunda ya da toplum içinde insanların Hobbesçu anlamda eşitliğine ya da eşitsizliğine dayanır. Devletin kuruluşunun, birçok nedeni olduğu gibi bu nedenlerden en önemlisi bireylerin, haklarını güvenlik kaygısı ile bir başka kişiye ya da kişilere devretmesidir. Toplumsallığın ortaya çıkışı, yalnızca güvenlik kaygısı olmamakla birlikte bireyi yönlendiren en önemli problem güvenlik problemidir. İnsanlar arasındaki ekonomik, dinsel, ırksal vs. gibi farklılıkların etkisiyle birlikte toplum içinde oluşan kargaşa ve kaosu durulması ve nihayete ermesi için insanların akıllıca kararlar vermesinden hareketle oluşturulan devlet, bireyin iradesinin ve diğerleriyle anlaşmasının sonucudur. Bireyin, doğa durumundaki kısa ve zor yaşamının iyileştirilmesi ve daha sağlıklı hale getirilmesi için ve aynı zamanda doğal haklarını koruyabilmek ve güvence altında tutabilmek amacıyla, birtakım haklarından vazgeçmesi ve toplumun güvenliğini sağlayacak ve toplumu ihya edecek bir güce devrediş devletin soyağacının başlangıcıdır.

“Devletin varlığı neden gereklidir?” sorusuna verilecek cevap, şu minvalde olabilir: Devlet, toplumu birleştirici bir rol üstlenip, merkezi otorite yönetimi altında eğitim güvenlik, sosyal haklar gibi birtakım görev dağılımlarını yapar ve toplumu eşit seviyede tutmaya çalışır. İnsan doğasının, kötülüğünün farkında olan devlet yapılanması, anarşizmin ne gibi sonuçlar doğuracağını farkındadır. Devleti savunanlar, devlet kurumlarının işleyişinin topluma yararlarının farkındadırlar. Devlet, kurduğu birçok sistem ile insanların yaşayışına kolaylık getirir ve insana hizmet eder. Devletin diğer önemli görevi ise; çeşitli milletleri, ayrılmış toplumları bir araya getirebilmektir. Devlet, insanların içindeki bencillik duygusunu eriterek bir kargaşa çatışma ya da fikir ayrılığı karşısında düzeni sağlama görevini üstlenir.

Konuyu zamansal bir sıralama ile ele aldığımızda, karanlık olarak nitelendirilen Ortaçağ'dan sonra modern dönem başlar. Bu dönem Ortaçağ'ın baskın fikri olan, tanrılı devlet fikrinden çok, ortak karar ile gerçekleşmiş bir sözleşmeyi ön plana çıkarır, ihtiva eder. Dönemin siyaset felsefesi açısından en önemli baskın

filozofları Hobbes, Locke ve Rousseau'dur. Sözleşmeci diye nitelendirebileceğimiz bu filozoflara göre insanların, birlikte yaşama arzusu toplumsal sözleşmeyi doğurmuştur, insanlar doğa durumundan toplumsallığa geçmiş ve daha sonra siyasal sözleşme ile devlet düzenini kurmuşlardır.

16. yüzyıldan itibaren tartışılan sözleşme teorileri ve devletin kökeni tartışmalarının “sözleşme” kapsamında değerlendirilmesi, Hobbes ile birlikte daha sistematik bir hal almıştır. Hobbes, devletin henüz olmadığı durumu, doğa durumu olarak nitelendirir. Doğa durumunda, eşit olan insanlar aynı zamanda doğalarının getirisi olan bencillik ve çıkar ilişkisinden dolayı birbirlerine düşman olmuşlardır. Eşitlik, her ne kadar iyi bir şey olarak görülse de doğa durumunun savaş durumu halini almasının en önemli nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Doğa durumunda insan, doğal olarak varlığını sürdürme hissine sahip olmakla birlikte, kendini koruma ihtiyacı da hisseder. Herkesin eşit olduğu bir ortamda herkesin aynı şeyi aynı anda istemesi durumu “herkesin her şeye hakkı vardır” telkininin sonucudur. İki insanı karşı karşıya getiren bu hak, aynı zamanda savaşın sebebidir. Hobbes'un temel çıkarımı; devletin olmadığı durumun, savaş durumu olduğu düşüncesidir. Hobbes'a göre; doğa durumu, bir kargaşa ve savaş durumundan başka bir şey değildir. “Devlet öncesi dönem” konusunu incelerken kaçınılmaz olarak doğa durumu ve insanın doğa durumundaki halinin ne olduğu problemleri ile karşılaşırız. Devletin kökeni ve devletin gerekliliği köken itibarıyla genelde düşünürler tarafından, özelde ise Hobbes tarafından insanın toplumsallaşmasının henüz gerçekleşmediği bir durum olarak düşünülmektedir (Ebenstein, 2009: 203). Devlet öncesi bir durumun yaşanıp yaşanmadığı konusunun muallakta kalmış bir konu olması nedeniyle, devlet öncesi durum ile ilgili yapılan yorumlamalar ve görüşler varsayımlara ve çeşitli teorilere dayanmaktadır. Devletin olmadığı, doğa durumunun hüküm sürdüğü, savaşın, kaosun ve korkunun kol gezdiği bir durumu açıklayabilmek için devletin olmadığı doğa durumunu bilmek ya da konu ile ilgili çeşitli akıl yürütmeler ve varsayımlar üretmek gereklidir.

Hobbes, doğa durumunu açıklarken “savaş” kavramını bolca kullanmıştır. Çünkü Hobbes'un, insan doğasından hareketle oluşturduğu düşüncelerin temelinde,

güvensizlik ve bencillik yatmaktadır. Devlet kavramı, yalnızca siyaset ile uğraşanların ilgi alanına giren bir kavram değildir. Toplum ve devleti oluşturan bütün dinamikleri anlayabilmek aynı zamanda çeşitli bilim dallarını ve teorileri bilmeyi gerektirir. Politika, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe, anarşizm, evrim gibi bilimlerin, düşünce alanlarının ve fikir akımlarının bilinmesi konuyu daha iyi anlamak, detaylandırmak ve konu üzerine fikir üretmek adına yarar sağlayacaktır. Siyaset felsefesinin temel konusu olarak adlandırabileceğimiz devlet, düşünce tarihinde iki farklı düşünce geleneği oluşturmuş durumdadır. Devletin varlığının gerekli olduğunu düşünenler ile devletin varlığının toplumda savaştan başka bir şeye yaramadığını düşünenler ve bu yönde fikir beyan edenler, devletin çıkış noktası ve devletin gerekliliği noktasında ayrılmışlardır.

Konumuz itibarıyla baktığımızda, insanın, devlete olan ihtiyacı, savaş durumunun sonucudur. Savaş durumu, bireyi sözleşmeye iten en önemli nedendir. İnsan, içinde bulunduğu bu durumdan rasyonel kararlar alarak çıkmış ve sonuç olarak sözleşme bağlamında kurulan devlet, toplumun koruyucusu ve kollayıcısı durumuna gelmiştir. Devlet kavramı, aynı zamanda otoriteyi simgeleyen kavramdır. Bireyin, diğer bireyler üzerinde tehdit olarak algılanmasının ortadan kalktığına göstergesi olarak devlet, insanların ortak onayını alan ve sözleşmenin gereği olarak toplumun güvenliğini ve huzurunu sağlayan bir kurum olmak durumundadır.

Hobbes, devletin olmadığı durumdan hareketle savaş durumunu kargaşa, güvensizlik ve kaos durumu olarak açıklar. Doğa durumunda özgür olan insan aynı zamanda güven problemi yaşamaktadır çünkü özgürlük yalnızca bir kişiye özgü bir durum olmayıp toplumun tamamını kapsayan bir durumdur. Özgürlüğün ve eşitliğin insana sağladığı her şey de bireyin pay elde etme hakkı bireyi kendi arzularını, isteklerini, bencilliklerini ve kendi yararına olanı elde etmeye iter. İnsanın kendi doğasının sonucu olan bu durum salt özgürlük halindeki insanı savaş durumuna iter. Çünkü insanların isteklerinin çakışması, eşitliğin ve bencilliğin getirdiği negatif durum ile birlikte doğa durumunu savaş durumuna çevirir. Hobbes'a göre savaş durumu kargaşanın ve çatışmanın hüküm sürdüğü bir durumdur. Böylesi bir durumda insanlar temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz iken çalışmanın ve emeğin karşılığı

olmayacaktır. İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyecek ve güvenliği sağlayacak bir otoritenin ya da kurumun olmaması bireyleri devletin kurulması yönünde akıllıca kararlar almaya sevk etmiştir. Hobbes, insanların herkesin herkes ile olan savaşında güvenliği daha çok istediğini ve bu yüzden haklarını güvenliği sağlayacak ve toplumu huzura kavuşturacak otoriteye devrettiğini belirtir. Hobbes'un güvenliğin sağlanacağı ve toplumun doğa yasalarına uygun bir şekilde yaşamını sürdürebileceği sözleşmeden hareketle açıkladığı devlet, barışın, güvenliğin, huzurun ve bireyin kişisel gelişiminin teminatıdır (Hobbes, 2017: 133).

Adler'in toplum hakkındaki düşüncelerinden hareketle, insanların toplum yaşamına uygun doğasının aynı zamanda çatışmanın nedeni olduğunu söyleyebiliriz.

Topluluğun gereksinimleri tüm insan ilişkilerine egemen olur. Toplu yaşam, tarih olarak insanlığın bireysel yaşamından önce gelir. İnsan uygarlığının tarihinde temelleri toplumsal bir biçimde atılmamış hiçbir yaşam biçimi ortaya çıkmamıştır; insanlar tek tek değil topluluklar içinde gelişmiştir (Adler, 2016: 24).

Devlet fikri ya da devletin kurumsallaşmış bir örgüt olarak ortaya çıkışı tam olarak bilinmemekle beraber devlet, köken itibarıyla antik çağlara dayanan bir kavramdır. Platondan antik çağın sonuna uzanan süreçte siyaset ile ilgilenen birçok filozof akıl, adalet, erdem gibi soyut ilkeleri önemli görmektedir. Antik çağ filozoflarına göre bu ilkeler aklın öncülüğünde siyasal olana hizmet eder (Tannenbaum ve Schultz, 2017: 28). Aklın ve adaletin ön planda tutulduğu Antik çağ daha sonra yerini dini inanışın egemen olduğu, metafizik argümanların ön plana çıktığı ve toplumsal yaşama kilisenin ambargo koyduğu Ortaçağa bırakmıştır. Öte dünya vaadi ve insanların kurtuluşunun reçetesi olarak görülen dini inanış bireye “*en yüksek amaç*” olarak telkin edilmiştir. Diğer önemli bir husus ise Ortaçağa hâkim olan “*Tanrı devleti*” düşüncesidir. Devletin kökeni ve ortaya çıkışı Tanrının planının bir parçası olarak görülür. Tanrı devletinin ana omurgasını “dünyevi siyasal kurumların Hıristiyan ilahiyatı çerçevesine yerleştiren bir siyasal teori” olması oluşturur (Tannenbaum ve Schultz, 2017: 113).

Devlet kavramı tarihsel ve sistematik olarak ilk kez Yunan felsefesi içinde açığa çıkmıştır. Temel olarak Platon ve Aristoteles'in yaşadığı dönem problemin başlangıç noktasını oluşturur diyebiliriz.

Siyaset felsefesinin ve siyaset felsefesinin temel problemlerinin, sistemli bir şekilde işlenişi Platon (M.Ö. 347) dönemine denk gelmektedir. Platon, devletin gerekliliği ve ideal devlet konusu ile ilgili geniş açıklamalar yapar. Platon, devlet problemini ele alırken, bireyin kendi kendine yetememe durumundan hareketle yardımlaşmanın öncülüğünde toplumsal sistemlerin oluşması ve devamında devletin ön plana çıkması sürecini ele alır (Platon, 2017: 55). Platon'un ideal devlet olarak adlandırdığı devlet modelinde, Platon şehir devletlerinin, nasıl olması gerektiğini ele alır.

Klasik siyaset düşüncesinin bir diğer filozofu, Aristoteles'tir. Aristoteles, devlet kavramını ve toplumsallaşmanın mahiyetini açıklarken şu ifadelerle yer verir:

Kendi gözlemlerimiz, bize, her devletin iyi bir amaçla kurulmuş bir topluluk olduğunu söyler. "İyi" diyorum, çünkü bütün insanlar eylemlerinde iyi saydıkları şeyi elde etmeye çalışırlar, gerçekten. Öyleyse, bütün topluluklar şu ya da bu iyi şeyi amaçladıklarına göre, toplulukların en üstünü ve hepsini kapsayan da, en yüksek iyi'yi amaç edinecektir. Bu, bizim Devlet dediğimiz topluluktur ve o topluluk türüne de siyasal diyoruz (Aristoteles, 1993: 7).

Aristoteles, devletin yalnızca aynı yerde yaşayan ve üyelerini kötülükten alıkoyan, mal ve hizmetlerin değiş tokuşunu sağlayan bir topluluk diye tanımlamaz. Aristoteles göre bütün bunların varlığı, devletin meydana gelebilmesi için salt bir neden oluşturmaz. Ona göre devlet, herkesin, aileleri ve akrabaları içinde iyi yaşamaları, tam ve doyurucu bir yaşam sürmelerini olanaklı kılabilmek içindir (Aristoteles, 1993: 84-85).

Platon'dan, Ortaçağ'ın sonlarına doğru süregelen klasik devlet tartışmaları Ortaçağ'ın sonlanması ile birlikte yerini modern devlet problemine bırakmıştır. Avrupa'nın feodal yapısının değişmesi ve kilise-din etkisinin toplum içindeki etkisini kaybetmesi, modern devlet anlayışını ve modern devletin gün yüzüne çıkmasını sağlayan ana etmenlerdir (Kapani, 1992: 39-40).

Modern devletin oluşum süreci, Ortaçağ Avrupa'sının genel yapısı ile ilgilidir. Modern devlet öncesi, tarihi süreçte ticaretin gelişmesi ve ticaret yollarının değişmesi, Haçlı seferlerinin etkisi, Rönesans, reform, coğrafi keşifler, sanayi devrimi, kapitalizm, aydınlanma gibi birçok gelişme modern devletlerin ortaya çıkmasında büyük pay sahibi olmuştur. Tarihi süreç içerisinde yaşanan tüm bu gelişmeler, başta Avrupa olmak üzere tüm dünyada siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve entelektüel krizlere sebep olmuş ve bu krizler sonucunda birçok önemli gelişme yaşanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, yeni sistem arayışı ve bu arayışın tarihsel zorunluluğu insanları, modern devletin oluşumuna katkıda bulunmaya itmiştir. Yukarıda saydığımız birçok gelişmenin yanı sıra, konumuzu ilgilendiren asıl mesele, modern devlet anlayışının felsefi temelleridir. Modern devlet anlayışının felsefi temellerini incelerken, modern devlete kadar gelen süreci bilmek konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Modern devlet kuramı, içinde bulunduğu dönemin şartlarından bağımsız olmamak ile birlikte birçok açıdan, yeniliklere ve düşünsel devrimlere yol açmıştır. Machiavelli ile başlayan bu süreç, Hobbes ile tamamıyla açığa çıkmıştır. Modern devlet inşası, mutlak monarşi temelli olup aynı zamanda dünyevi ve laik bir düşünüşün başlatılması sürecidir. Siyasal iktidarı, öte dünya anlayışından, tanrının boyunduruğundan ve kilisenin hâkimiyetinden kurtarma operasyonu tam anlamıyla Ortaçağ mirasının reddi olmasa da bir karşı çıkış ve bir stratejik duruştur. Modern dönem öncesi devlet düşüncesi, genellikle dinsel dayanağı olan ve doğüstü güçlerin hâkim olduğu bir meşru alan yaratmaktaydı. Otoritenin ve egemenliğin kaynağının, tanrı olduğu bu dönemde birçok yeni gelişme ile birlikte devletin, iktidarın, egemenliğin vs. kaynağı tanrıdan alınarak topluma indirgenmiştir. Devlet, meşruiyetini bizzat toplumun kendisinde bulmaktadır. Toplum temelli devlet anlayışı, otoritesini rasyonel bir temelden alır. Machiavelli ile başlayan modern devlet anlayışının yönü tanrı kaynaklı bir devlet anlayışından toplum kaynaklı bir devlet anlayışına kaymıştır. Devletin meşrulaştırılması devletin metafiziksel alandan dünyevi olana ve topluma indirgenmesi ile mümkün olmuştur. Siyasal iktidarın, laik ve mutlak bir hal almasının nedeni kilise ve feodalitenin etkisini yitirmesidir. Bunun

sonucunda, güç kazanan krallıklar modern devlet anlayışının mutlak, bölünmez ve tek otorite modelini oluştururlar.

Klasik siyaset anlayışında, devlet kavramının genellikle en yüksek iyiyi arama ve koruma amaçlı bir yönü vardır. 15.yy'dan itibaren devlet anlayışı klasik Yunan ve Roma döneminin siyaset ve devlet anlayışlarından farklılaşır. Modern devlet kuramının ana düşüncesi, kilise baskısı altındaki devleti ve egemeni kurtarıp laik bir zemine oturtmaktır. Modern dönem devlet anlayışı, toplumsal bir temel içerir. Genel hatlarıyla, modern dönem devlet anlayışının kökleri, rasyonel temeller üzerine inşa edilmek ile birlikte egemenlik anlayışı, kilise ve din eksenli değil, toplumsal ve beşeri faktörler çerçevesinde şekillenir. Modern dönemin laik, rasyonel ve mutlak egemenlik anlayışlı devlet tanımının ilk örneklerini, Machiavelli üzerinden görmekteyiz. Machiavelli, iktidarı ve iktidarın zorunluluğunu açıklarken temel olarak, insan doğasını ve insanın özünde bulunan kötülüğü ele alır. Ona göre insanlar, genellikle tehlikeli, ikiyüzlü ve bencillerdir ancak zorunlu hallerde iyi davranır ve iyiye yönelirler (Ağaoğulları, 2016: 327). İnsanın, doğası gereği kötü oluşu insanın temel içgüdüğü ile ilişkilidir. İnsanlar, sürekli bir elde etme arzusu ve sahiplenme güdüsü tarafından yönlendirilirler. İnsan, doğası gereği her şeyi arzu edip ele geçirmeye çalışır ama güçlerinin sınırlı olması nedeniyle bunu başaramaz (Ağaoğulları, 2016: 327). İnsanların, sürekli iktidar mücadelesi içinde oluşu insan doğasının gereğidir. İnsan, doğası gereği elde ettiği kötülüğü siyasal anlamda da sürdürmektedir. Siyasal alan içinde yer alan birey, elde etme, yükselme tutkusunun hükmü altındadır (Machiavelli, 2012: 67). Bu anlamda, siyaset, siyasal aktörlerin siyasal iktidarı ele geçirmek ya da korumak amacıyla birbirleriyle giriştikleri mücadeleden, hatta savaştan başka bir şey değildir (Ağaoğulları, 2016: 328). Machiavelli, devletin nasıl kurulduğu konusunda başlangıçta hayvanlar gibi dağınık bir şekilde yaşayan insanların birleşmelerini ve içlerindeki en güçlü kişiye boyun eğmelerini göz önünde bulundurur (Torun, 2013: 117).

Machiavelli'nin, siyasi ve toplumsal öğretisinin temelini "erdemsizlik" oluşturur. Ona göre devlet, klasik siyaset filozoflarının dediği gibi erdemi gerçekleştirmenin bir aracı değildir, aksine her şey devletin bekası için bir araçtır.

Devletin bekası her türlü erdemsizliği meşru kılar (Toku, 2015: 171). Machiavelli'nin siyaset anlayışının önemi, siyaset düşüncesinin temelini seküler, laik ve beşeri sistemler üzerine kurması ile bağlantılıdır. Machiavelli, devletin duygusal ve ahlaki yapının dışında seküler, laik ve devletin korunması adına her şeyin yapılması gibi fikirlerden hareketle oluştuğunu ve devletin salt ahlaki kurallara göre değil, genellikle siyasetin kendine has kuralları ile yönetilmesi gerektiğini belirtir. Machiavelli iyi olanı ahlaki değerlerin dışında tutar. Ona göre iyi demek, gücü elde tutmak ve iktidarı korumaktır. Bu yargıdan hareketle, Machiavelli'nin herhangi bir ahlaki kural, olgu ya da dayanağa uyması beklenemez. Amoral öğeler, iktidarı elde etme yolunda önemli bir pozisyonu işgal etmektedir. Çünkü amacı, iktidarı elinde tutmak ve onu korumak olan bir sistemde ahlaki kurallar iş görmez. (Ebenstein, 2009: 169)

Modern devlet anlayışının sistematik olarak ortaya çıkışı Machiavelli dönemine denk gelir. Çünkü Machiavelli, dinin, ahlakın ve metafiziğin ötesinde ve aynı zamanda dinsel otoritelerin dışında bir düşünce sistemi geliştirmiştir (Ağaoğulları, Köker, 2004: 172). Modern devlet anlayışının, ortaya çıkış süreci başta Machiavelli'de olmak üzere bu dönemde, birçok filozofta laik temelli bir anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. Din eksenli bir otorite anlayışının reddi, devleti laik bir zemine sürüklemiş ve aynı zamanda modern devlet anlayışının siyasal yönünü dünyevileştirmiştir. Modern dönemde, siyasal olanın laikleştirilip dünyevi bir hal almasının öncüsü Machiavelli'dir. Machiavelli, siyasal olanı açıklarken din, öte dünya anlayışı, kilise baskısı, tanrı itaati gibi kavramları yok sayarak otoritenin kaynağını topluma indirgemıştır. Siyasal iktidar, metafizik sürtüşmelerden kurtulup seküler bir dönemece girmiştir.

Modern devlet düşüncesinde, Machiavelli'den sonraki dönem için Jean Bodin'den bahsetmek faydalı olacaktır. Bodin, (1530-1596) 16. yüzyılın büyük siyasetçileri arasındadır. Bodin, siyasi felsefe kuramını oluştururken toplumsal çatışmaların engellenmesi, barışın tesisi ve güvenliğin sağlanabilmesi için monarşiye dayalı bir devlet yapılanmasını salık vermiştir (Ergül, 2016: 310). Bodin'e göre devletin amacı, toplumun barışı ve güvenliğini, refahı ve huzurunu sağlamaktır.

Ancak devlet, salt maddi ve yararçı bir yönetime sahip olmamalı, insanın ruhsal yönüne de hitap etmelidir (Şenel, 2017: 340; Torun, 2013: 115).

Bodin, devleti aile kavramı üzerinden açıklamaktadır. Ailede, mutlak iktidara sahip olunması ve bu iktidarın otoritesinin doğal ve tanrı kaynaklı olması sistemin bir parçasıdır (Saygılı, 2014: 188). Devleti, büyük bir aile olarak gören Bodin, devleti yönetecek olan egemen gücü ise aileyi yöneten baba rolünde görür. Devlet, ortak çıkarların egemen bir güç tarafından yasaya bağlı kalacak şekilde yönetilmesidir (Şenel, 2017: 341; Torun, 2013: 117). Bodin'e göre; egemen gücün, yasalarla çerçevelenmiş bir gücü vardır ve bu güç hiçbir zaman sınırlanamaz. Bodin, egemen gücün yasalara uyması ya da uymaması konusunda, yalnızca egemen gücün tasarrufunu ön plan çıkarır. Egemen gücü, yargılayacak tek yetkili otorite, tanrının bizzat kendisidir. Dönemin siyasal ve dinsel çatışmalarından tam olarak sıyrılmayan Bodin, laik devlet anlayışını yumuşatmak zorunda kalarak dini çatışmaların yaşandığı dönemde tanrıyı anmak zorunda kalmıştır.

Bodin'e göre; egemen güç, toplumu yöneten, yönlendiren ve bireyin üzerinde yer alan mutlak güçtür. Egemen güç mutlakdır, çünkü egemen gücün başka bir güç tarafından sınırlandırılmaz ancak Bodin egemen gücün Tanrı, doğa yasaları ve evrensel ahlak kuralları çerçevesinde şekillendiğinden bahseder. Bodin, egemenliğin sürekli olduğunu ve egemen gücün yetkilerinin süresinin sınırlı ve süreli olmadığını belirtir (Ağaoğulları ve Köker, 2009: 29-31). Bodin'e göre egemenlik, bölünemez ve devredilemezdir. Egemenlik, mutlak ve sürekli olduğu için doğal olarak bölünemez, başkaları tarafından paylaşılamaz ve bir başkasına devredilemez. Bodin, egemenliği halka indirgemektedir (Tunçay, 1986: 160). Siyasal düşünce sistemini mutlak monarşi üzerinden temellendiren Bodin, egemenliği son kertede tanrıya bağlamak durumunda kalmıştır. Bodin, siyasal olanın sürekliliğini savunurken, siyasal iktidarın meşruluğunu metafizik öğeler yerine modern ilkelere (rasyonaliteye) dayandırmıştır.

Modern devlet anlayışı düşüncesinin, bir diğer önemli filozofu Thomas Hobbes'dur. Hobbes'un, devleti ön plana sürerken göz önünde bulundurduğu temel problem, "insan insanın kurdudur" öncülünün bir çıkarımıdır. Hobbes'a göre; insan, bencil ve çıkarıcıdır. Bu yüzden, toplumun bu koyu bencilliğe kurban gitmemesi için

devletin birleştirici ve korku duyulan gücüne ihtiyaç vardır. Bireyler arasında, çoğu zaman tatsız sonuçlara yol açan rekabet ve savaş, toplumu bir zorunluluğa doğru itmiştir (Cantzen, 2015: 27). Hobbes, siyaset felsefesinde devletin laikleştirilmesi noktasında Machiavelli ile birlikte çok önemli bir yer tutar. Hobbes'un önemi, devletin meşruiyetini açıklarken, devletin temelini toplum sözleşmesine dayandırmasıdır. Daha önce Machiavelli'de bahsettiğimiz gibi Hobbes, kendinden önceki filozoflardan farklı olarak devleti kilise veya tanrı ile ilişkilendirmekten ziyade toplumsal sözleşme ile ilişkilendirir. Toplumsal sözleşme, Hobbes'un doğa durumunda ki savaşım sürecinin sonunda, insanların bir araya gelerek savaşın son bulması ve güvenli bir yaşam arayışı içine girmeleri sonucu toplumun ortak onayının ürünü olan bir sözleşmedir. Hobbes, doğa durumunu bir savaş hali olarak ele alır. Devletin olmadığı durumlarda, yaşamın nasıl bir süreç içinden geçeceğinin portresi olan doğa durumu devletin varlığının dayanağı, meşruiyetidir. Herkesin herkese karşı olan savaşında, insanlar güvenlik ihtiyacından dolayı bir araya gelerek sözleşme ortamını oluşturmuş, devletin olmaması halinin kötü senaryosu, insanları doğa durumundan kaçıp sözleşmeye ve sözleşmenin sonucunda devleti onaylamaya yönlendirmiştir. Devletin bulunmadığı, bir durumu savaş durumu olarak gören Hobbes, sözleşmeyi huzuru ve güvenliği sağlayacak tek seçenek olarak görmüştür.

Hobbes, modern devlet yorumundan önce devletin ortaya çıkışı ile ilgili birtakım fikirler öne sürer. Hobbes devletin ortaya çıkışı ile ilgili fikirlerini, belirli varsayımlardan hareketle oluşturduğu ve devletin kökenini doğa durumuna dayandırdığı bir sistem ile açıklar. Hobbes'un, doğa durumu betimlemesi, devletin olmadığı durumlarda bireyin ve toplumun yaşamının ne gibi aksiyon ve etkime içinde olacağını belirtir. Hobbes, devletin mutlak zorunluluğunu doğa durumundan hareketle açıklamaya çalışır (Saygılı, 2010: 81). Hobbes'un, devletin inşası sürecinde bahsettiği doğa durumu devletsiz bir yaşamın ne gibi sonuçları olacağını göstermeye yönelik bir fikir oluşumu. Hobbes, doğa durumunda tüm bireylerin eşit olduğunu ve bu eşitliğin zihinsel ya da bedensel olarak bir fark gözetmediğini belirtir. Hobbes'un bahsettiği eşitlik, bireyin zihinsel ya da bedensel eksikliklerini bir başka bireyde tamamlama ile birlikte diğerlerine meydan okuma kapasitesine erişme olanağına sahip değildir (Hobbes, 2001: 99). Hobbes'un, doğa durumu tasviri eşit bireylerin

bulunduğu bir yaşam modelidir. Eşit bireylerin, her şey üzerindeki hakları herkesin her şeye hakkı olduğu sonucunu doğurmuştur. İki eşit bireyin, aynı şeyi aynı anda istemesi toplumsal yaşamda düşmanlığa ve kaosa sebep olmuştur. Toplum içinde hükmetme mücadeleleri ve yok etme çabaları baş gösterecek, birey öncelikli olarak kendi varlığını savunacak, elde etmek istediği şeylere karşı diğer bireylere düşman olacaktır (Hobbes, 2017: 100). Hobbes, özünde herkesin bencil olduğunu ve kanun kuralları ile ceza tehdidinin bizi kontrol altında tutan yegâne şey olduğunu düşünür. İnsanların, başkalarının toprağına göz dikmesini ve kimi isterse öldürmesini engelleyen devlet gücünü, ortadan kaldırmak, herkesin herkese karşı olduğu sonuç gelmez bir savaştır. Yasaların olmadığı bir dünyada, en güçlü insan bile uzun süre güvende olamaz çünkü hepimiz uyumak zorundayız ve uyuduğumuzda saldırıya açık oluruz. (Warburton, 2015: 95). Hobbes, doğa durumunu savaş durumu olarak nitelendirir. Doğa durumundaki yaşamda, güvenlik ve bu güvenlik problemi karşısında ise insan eylem ve faaliyetlerinin de bir anlamı yoktur. Güvenliğin olmadığı ve savaş durumunun sürekli olduğu bir yaşamda, sanayi, tarımsal faaliyetler, edebiyat, sanat, düşünce gelişimi, entelektüel birikim, bilim, teknik gibi konularda ilerleme kaydedilmesi olanaklı değildir. Herkesin herkese karşı cephe aldığı ve herkesin herkesi düşman gördüğü ve devletin ya da egemen gücün henüz olmadığı bir toplumda bireyin davranışlarının suç teşkil edebilmesi de anlamsızdır. Bireyin, davranışlarının suç olabilmesi için adalet, yasa, karar verici ve yargılayıcı organların olması gerekmektedir. Doğrunun ya da yanlışın, haklının ya da haksızın olmadığı bir durumda birey, istediğini elde edebilmek için her türlü hile ve zor kullanıma başvurabilir (Hobbes, 2017: 102). Bireyin, herkesin herkese karşı olduğu bu savaş durumundan çıkması aklının ve mantığının sonucudur. İnsan aklı, bireyi barışa yönlendirir çünkü savaş durumu insan hayatının kısa sürmesi, rahat ve ferah bir yaşamın olmaması demektir. Ölüm korkusunun etkisiyle birey, savaş durumundan kurtulmayı, rahat bir yaşam için gerekli şeyleri ister (Göze, 2007: 137).

Hobbes'un, devleti meşru kılmaya yönelik attığı ilk adım, doğa durumunun bir savaş hali olduğu fikrini ortaya atmaktır. Doğa durumunun kaotik ortamı, devletin mutlak zorunlu olduğu ve devletin gerekliliğinin ne kadar açık seçik olduğunun göstergesidir (Saygılı, 2010: 81). Hobbes, insan doğasının sonucu olarak yönelinen

devlet kavramını, barışı aramak, bireyin kendi varlığını korumak ve sözleşmeye uymak durumları ile tamamlar. Devlet, insanın öteki insanlarla bir sözleşme içerisinde bulunması ve toplumsal sözleşmeye ve buradan doğacak egemenliğe boyun eğmesidir (Moseley, 2013: 127). Hobbes, doğa durumundaki insanların güvenlik uğruna özgürlüklerinden vazgeçeceği ve toplumsal sözleşmenin kaçınılmaz bir sonuç olduğu yargısına varır.

Hobbes'un egemen diye adlandırdığı şey olmadığında hayat, bir çeşit cehennem olacaktır. Bu egemene, yoldan çıkan kişileri ağır cezaya çarptırma hakkı verilecektir. Hobbes, önemli kabul edeceğimiz bazı doğal yasaların olduğuna inanmıştır; kendimize nasıl davranılmasını bekliyorsak başkalarına da öyle davranmalıyız, buna bir örnektir (Warburton, 2015: 95).

Hobbes'a göre yasalar, herkesin onları takip etmesini sağlayacak yeterince güçlü bir otorite olmadığı sürece işe yaramaz. Doğa durumundaki insanlar, yasalar ve güçlü bir egemen olmadan yalnızca şiddet içeren bir ölüme bekleyebilir. Tek teselli, böyle bir hayatın uzun sürmemesi olur (Warburton, 2015: 95). Hobbes, doğa durumunun savaş hali nedeniyle, sürdürülemez bir yaşam olduğunu düşündüğü için insanların can ve mal güvenliğini sağlayacak ve aynı zamanda doğa durumundan kaynaklanan güvensizlik, kötülük ve kargaşadan bireyi kurtaracak bir sözleşme ihtiyacı hissettiğini ve bu durum neticesinde insanların rasyonel bir yolu seçerek bir araya gelip bir sözleşme imzaladıklarını söyler. Düzenin ve barışın tesisi için imzalanan ya da oluşturulan sözleşme, bireyin huzuru ve rahatı için ilk adımdır. Sözleşme, uygulandığı ve uyulduğu zaman bir önem taşır. Sözleşmenin uygulanması için ise, sözleşmeyi ortak onay ile ortaya koyan ve onaylayan kişilerin sözleşmenin kurallarına ve maddelerine uyması gerekir. Hobbes'a göre bireyin ve toplumun güvenliği doğal hukuk ile sağlanamaz;

Çünkü adalet, hakkaniyet, tevazu, merhamet ve özet olarak, bize ne yapılmasını istiyorsak başkalarına da onu yapmak gibi doğa yasaları, bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün korkusu olmaksızın, bizi taraf tutmaya, kibire, öç almaya ve benzer şeylere sürükleyen doğal duygularımıza aykırıdır (Hobbes, 2017: 133).

Hobbes, kılıcın zoru olmadıkça ahitlerin sözlerden ibaret kalacağını ve insanı güvence altına almaya yetmeyeceği kanısına varırken, iktidarın ya da egemen bir

gücün yokluğunda herkesin, bütün diğer insanlara karşı korunmak için, kendi gücüne ve kurnazlığına dayanacağını ve üstelik bunu meşru olarak yapabileceğini belirtir (Hobbes, 2017: 133). Sözleşmenin sonucu olarak, bireyler haklarını devretmiştir. İnsanların tüm haklarını, yetkilerini ve güçlerini devretmesiyle birlikte herkesin ortak onayının sonucu olarak Hobbes'un ifadesiyle, "ölümlü tanrı" yani devlet doğmuş olur. Hobbes, devlete "Leviathan" ismini verir (Hobbes, 2017: 136). İnsanların bir araya gelerek oluşturduğu devlet kurumu aynı zamanda toplumun, yasanın, suçun ve cezanın başlaması demektir. Birey, sözleşme ile aynı anda ortaya çıkan devlete uymak zorunda olup, sözleşmenin gereği olan itaate mecbur bırakılmıştır. Toplum sözleşmesinin oluşumunda, egemen gücün iradesi yoktur. Sözleşmenin tarafları, yalnızca bireylerdir. Bireyler, kendi hür iradeleri ile vazgeçtikleri haklarından ve eylemlerinden egemeni sorumlu tutamazlar. Çünkü egemen güç, sözleşme öncesi durumun sonucu değil, sözleşme sonrası durumun sonucudur. Egemen gücün tüm eylemleri egemen açısından meşrudur, çünkü egemen gücü denetleyecek bir mekanizma bulunmamaktadır. Birey, egemenin yaptığı eylemlerden şikâyetçi olamaz çünkü sözleşme gereği hak devri bunu gerektirir (Ebenstein, 2009: 205; Hobbes, 2017: 138-139).

Hobbes'un, modern devlet anlayışının temeli sözleşmeye dayanır. Sözleşme, bireylerin iradesinin sonucu olduğu için Hobbes'un devlet anlayışı Antik Yunan'daki doğal devlet anlayışından farklıdır. Hobbes'un, devlet anlayışının bir diğer yönü ise, laik bir anlayışa sahip olmasıdır. Ortaçağın, kilise devleti anlayışından farklı olarak tanrının yerine toplumu ve bireyi koymuştur. Tanrının egemenliğine son veren Hobbes, devletin kaynağı olarak, bireyi ve sözleşmenin taraflarını görmektedir. Machiavelli ile birlikte başlayan modern devlet anlayışının Hobbes ile birlikte tam anlamıyla genel çerçevesi çizilmiştir. Modern devlet anlayışının meşru kaynağı, Machiavelli ile birlikte Hobbes'ta da tanrı değil bireyin ve toplumun bizzat kendisidir. Hobbes ile birlikte keskinleşen siyasal iktidarın kaynağı, toplumsallaşmış dünyevi hale gelirken, modern devletin meşruiyeti ise rasyonel temeller üzerinden açıklanmıştır. Hobbes'un, buradaki önemi modern devlet anlayışını laik ve mutlak egemenlik çerçevesinde ele alması ile birlikte bu anlayışı genel felsefesi yapmasından kaynaklanmaktadır. Hobbes'un, bir diğer önemli yönü ise, devletin

yapay bir kurum olduğu görüşüdür. Hobbes'a göre devlet, insanlar tarafından oluşturulmuş yapay bir kurumdur. Hobbes, kendinden önceki dönemden farklı olarak devleti doğal değil, yapay olarak görür. Devletin, doğal bir kurum olduğu düşüncesinin aksine, Hobbes devleti insanların iradesinin sonucu olarak görür. Hobbes'un, sözleşme kuramı burada devreye girer. Ona göre devlet, bireyin iradesini devretmesi ile birlikte ortaya çıkan, sözleşme sonucu varlığa gelen ve toplumun ürünü ve iradesinin sonucu olan yapay bir kurumdur (Çuhadar, 2007:122; Göze, 2007: 146). Sözleşme ile birlikte, devletin kaynağı ve devletin varoluş sebebi topluma indirgenmiş olur. Toplum, özgür iradesini kullanarak dayanışma içinde bir araya gelip yapay bir kurum olarak devleti kurmuştur. Hobbes'un sözleşme teorisi, modern dönem siyasal düşüncesinin en önemli gündemlerinden birini oluşturur. Hobbes, egemenliğin kaynağı ve meşruluğu noktasında devleti laik ve mutlak bir güce kavuşturması hasebiyle, çok önemli bir yer işgal eder. Modern devlet anlayışının, tarih sahnesindeki yeri Machiavelli ile başlayan bir sürece dayanır. Machiavelli sonrası dönemde, bayrağı devralan Bodin ve sonrasında modern devlet anlayışının temellerini sağlamlaştıran Hobbes'tur. Modern devlet anlayışını savunan düşünürlerin ortak noktası, laik ve mutlak güç sahibi bir devlet anlayışını benimsemiş olmalarıdır.

Hobbes açısından bakıldığında, bütün insanların eşit olduğu bir toplumda sınıflar ya da kategoriler olmayacağından herkesin her şey üzerinde hak iddia etmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu yüzden, bireyin tekil bir varlık olarak yaşamını sürdürmesi neredeyse imkânsızdır çünkü eşit olduğumuz diğer bireyler ile girişeceğimiz en küçük bir çatışmasında uzlaştırmacı ya da yargıç rolünde bir güç bulunmadığı zamanlarda kanlı ve gösterişli savaşların, kavgaların olması kaçınılmaz olacaktır. Devletin olmadığı bir sistemde, doğuştan rakip olan bireyler çatışmacı bir yaşamın içinde sürüklenip duracaktır. Karşıtların ya da zıtların bulunduğu ve egemen gücün hüküm sürmediği bir toplumun zorunlu olarak devleti müjdelediği bir realitedir. Devlet, bütün gücü tek elde toplayarak herhangi bir olumsuzluğun yaşanmasının önüne geçer ancak devletin bütün yetkilerinin tek elde toplanmasının olumsuz sonuçları da yok değildir.

Devletçi sosyalistlere göre “iyi” devletin görevi, toplumsal bilince henüz ulaşmamış “kötü” insanları, devletin temsil ettiği genele uymakla yükümlü kılmaktır. Bu temelden yola çıkılınca da sadece bencil diye tanımlanan bireysel çıkarların ve istenmeyen düşüncelerin açıklamasını önleyecek yollar meşrulaştırılmakla kalmaz, zorla psikiyatrik tedavi uygulamaları ve toplama kampları da meşru hale gelir (Cantzen, 2015: 30).

Modern devlet Hobbes’un katkılarıyla daha fazla anlaşılmış ve Hobbes döneminden itibaren genel bir düşünsel çerçeve çizilmiştir. Hobbes kurduğu bu yeni sistem ile birlikte siyaseti din adamlarından, teolojiden ve metafizikten kurtarma çabalarına girişmiştir. Ölümünden sonraki yaşam arayışlarının yada dini inanışların yadsınması konusunda Hobbes, “laik olanı kutsallaştırmak yerine kutsal olanı laikleştirir”(Monk, 2004: 93). Hobbes’un bu cesur yeniliği metafiziğin varlığının yadsınması ile yakından ilgilidir. Hobbes modern siyasal alanda kuşkuculuğu ve modern doğal hakları ön plana çıkarırken aynı zamanda tarih ve dine karşı bilimi savunmuştur (Monk, 2004: 21).Modern devlet bireysel özgürlüklerin karşısında olmamakla beraber savaş tehdidinin olduğu durumlarda mutlak yetkili bir güce dönüşür. Toplumun huzuru, devletin yaşatılması ve insanların keyfi bireyciliğinin denetlenmesi egemen gücün mutlaklığına bağlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

THOMAS HOBBS'UN DEVLETE DAİR GÖRÜŞLERİ

1. 1. Hobbes'a Göre İnsan Doğası

Thomas Hobbes, modern siyaset felsefesinin kurucusu olarak kabul edilir. 17.yy. Avrupa'sının iç savaşlarla sarsılması ve bu sarsıntılı sürecin İngiltere'yi de etkilemesi o dönem Hobbes'un da içinde bulunduğu birçok düşünce insanını etkileyen bir kelebek etkisine dönüşmüştür. Hobbes'un, devlete dair görüşlerine geçmeden önce, insan doğasına dair görüşlerinin incelemek konumuz açısından daha verimli olacaktır.

Hobbes, insan merkezli bir devlet anlayışı geliştirmiştir (Toku, 2015: 173). Hobbes, insan doğasını incelerken önemli gördüğü kavram olan, "kudret arzusunu" ele alır (Toku, 2015: 174). Gücü istemek ve gücü elinde bulundurmak, iyi bir yaşamın teminatıdır. Böylesi bir güç istencinin temelinde, insanın güven arayışı ve korunmak istemesi yatmaktadır (Toku, 2015: 174).

Yatağa giderken insanlar kapılarını kilitlerler; yolculuğa çıkmadan önce silahlarını alırlar çünkü soygunculardan korkarlar. Ülkeler, komşularının korkusuyla, sınırlarını kulelerle, şehirlerini surlarla korur. Savaşa tamamen hazır en güçlü ordu bile, zaman zaman barış görüşmelerine girer. Çünkü birbirlerinin gücünden ve yenilme riskinden korkarlar. İnsanlar korktukları için tedbir alırlar; eğer başka çareleri yoksa kaçarak ve saklanarak ama çoğunlukla silah ve savunma araçları kullanarak; bunun sonucu ileri doğru bir adım atma riskini aldıklarında, herkesin diğerlerinin zihnini anlamaya çalışmasıdır. Ve sonunda dövüşürlerse, zaferin neticesi olarak bir devlet doğar; eğer bir anlaşmaya varırlarsa, devlet bir uyumun neticesinde kurulur (Hobbes, 2018: 26).

İnsan doğası, çözülmesi en karmaşık konulardan biridir. Böylesine çetrefilli bir konu üzerinden yorum yaparken, bağımsız bir fikrin ortaya çıkışı mümkün gözükmemektedir. İnsan doğasının, iyi ya da kötü olduğuna dair her türlü görüş, beraberinde devlet yorumlamalarının şeklini belirleyecek bir yol üretecektir. İnsan doğası ile devletin bu kadar yakın bir bağ oluşturmasının temel nedeni; devleti oluşturan ana iskeletin toplum olmasıdır. Bir diğer ifadeyle, bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu toplum, devletin kurulmasının ve tarihte var olmasının ana nedenidir. İnsan doğasını, tam olarak anlayabilmek için konuya tarafsız bir açıyla bakmak

yerinde olacaktır. İnsan, toplumsal bir canlıdır, toplumu şekillendiren bireyin toplum içindeki rolüdür.

İnsan doğası iyi midir, kötü mü? Sabit midir, yoksa tarih içinde değişir, toplumdaki farklılaşır mı? Bu gibi sorulara verdiğimiz yanıtlar doğrudan doğruya devletin nasıl bir kurum olduğuyla ilgili görüşlerimizi biçimlendirir. Örneğin, insanı bencil, güç peşinde koşan ve saldırgan bir varlık olarak tanımladığımızda, kişiler arası çatışmalarında kaçınılmaz olduğunu kabul etmiş oluruz. Bu durumda ceza koyucu (eli sopalı) bir “devlet baba” sayesinde toplumsal çatışmalar azaltılabilir ve güvenlik sağlanabilir. Oysa farklı bir başlangıç noktasından yola çıksaydık ve insan doğasının dayanışmacı, empati kurma yeteneği olan yönünü vurgulasaydık, o zaman, saldırgan dürtülerimizi denetleyen bir devlet baba değil, bizi koruyup kollayacak, kendimizi geliştirmenin olanaklarını sağlayan bir “devlet ana”yı talep edecektik (Silier, 2016: 48).

Hobbes açısından baktığımızda insanın doğuştan kötü olduğu sonucunu çıkarmasını yadırgamamalıyız. Çünkü Hobbes’un, içinde yaşadığı dönemin siyasi çalkantılarla yoğrulduğu bir dönem olduğunu düşündüğümüzde söz konusu belirlenim olağan karşılanacaktır. Şiddet, kan, gözyaşı, yağma ve yakmalar doğa durumunda ve devletin olmadığı dönemlerde bireyin yaşamını öğrenmemiz açısından içerisinde yeterince ipucu barındırır. Çatışmanın, güç istencinin, türlü dramatik olayların yaşandığı dönemlerde yetişen çocukların nasıl yaşayacağı ve hangi psikolojik süreçlerden geçeceği aşikârdır. Fikirlerimizin yaşamımızı yönlendirdiği bir dünyada dünyayı algılayış biçimimiz bizim düşüncelerimiz üzerinden belirleyici etkiye sahiptir. Hobbes açısından da durum böyledir. Hobbes içinde yaşamış olduğu toplumdan hareketle insanın acımasız olduğunu ve böyle bir toplum içerisinde insanın güç istenci içerisinde hareket ettiğini belirtmiştir.

Hobbes, insanın doğal olarak bencil olduğunu ve insan eylemlerinin bireyin kendisini korumaya yönelik birtakım dürtülerle şekillendiğinden bahsederken, insanın anlaşılması zor bir canlı olduğunun bilincindedir. Hobbes, doğa durumunun herkesin herkesle savaşından başka bir şey olmadığını ve bu savaşta herkesin her şey üstünde bir hakka sahip olacağını belirtir (Hobbes, 2018, 13). Hobbes, insanların bu durumun sefaletini kavradıkları anda, doğaları gereği bu sefil ve nefret edilesi durumdan kurtulmak isteyeceklerini ama bu kurtuluşu insanların her şey üzerinde

sahip oldukları haklardan feragat edecekleri sözleşmeler yaparak başarabileceklerini belirtir (Hobbes, 2018: 13).

İki kişi arasında oluşan düşmanlık, herkesin herkese karşı olan savaşının minimize olmuş halidir. Hobbes, insan doğasının kötülüğünü Machiavelli benzeri bir şekilde açıklama yoluna gitmiştir. İnsanın bencil bir canlı olduğunu, aynı zamanda kendini korumak için her türlü davranışa başvurabileceğini ve doğa durumunda bu tür tercihlerin mubah olacağını belirtir. “İnsani arzuları doğaya dikte ederek onlara doğal hukuk statüsü kazandıran teorisi ile Hobbes, modern siyaset felsefesinin insan doğasına ilişkin temel kabulünü, hem daha savunulabilir bir hale getirir hem de onun başlangıçtaki sertliğini yumuşatır.” (Küçükalp, 2016: 97). Bireyin yaptığı tüm eylemlerin karşılığının doğada kabul gördüğünü belirtir.

Rousseau, insanın doğuştan özgür olduğunu ancak her alanda baskı ve tahakkümü hissettiğini söyler. “İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur. Falan kimse kendini başkalarının efendisi sanır ama böyle sanması, onlardan daha da köle olmasına engel değildir” (Rousseau, 2017, 4). Rousseau, insan doğasının iyi olduğundan bahsederken, Hobbes insanın doğa durumunda kargaşaya, savaşa, yıkıma vs. hizmet ettiğini söyler. Doğuştan eşitliği ön plana çıkaran Hobbes’a göre insan doğanın eşitliği bahsetmesine adeta boyun eğmiştir. Ona göre fiziksel güç olarak üstün olan birey, zekâ olarak diğer bireyden düşük olabilir.

İnsanlar doğuştan eşittir. Doğa, insanları, bedensel ve zihinsel yetenekler bakımından öyle eşit yaratmıştır ki, bazen bir başkasına göre bedence çok daha güçlü veya daha çabuk düşünebilen birisi bulunsa bile, her şey göz önüne alındığında, iki insan arasındaki fark, bunlardan birinin diğerinde bulunmayan bir üstünlüğüne sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla değildir. Çünkü bedensel güç bakımından, en zayıf olan kişi, ya gizli bir düzenle ya da kendisi ile aynı tehlike altında olan başkalarıyla birleşerek, en güçlü kişiyi öldürmeye yetecek kadar güçlüdür (Hobbes, 2017: 99).

Hobbes, insanın doğa durumunda rasyonel olanı seçmesi gerektiğini çünkü insanı yaşama bağlayacak ve hayatta kalmasını sağlayacak şeyin akıl olduğu öncülünü başköşeye koyar ve insan doğasını açıklarken, insanların genel anlamda eşit olduğu bir dünya hayatını göz önünde bulundurur. İnsan, eşit olduğuna göre

bütün haklara da eşit oranda sahiptir, buna hayatta kalmak için her şeyi yapma hakkı da dâhildir. Hobbes'un, eşitlikten kastı toplumun bütün bireylerinin fiziksel ya da zihinsel anlamda aynı oranda eşit olmaları değildir. Hobbes, genel bir eşitlikten bahseder. Zeki olan bir insanın fiziksel yanı zayıf iken, fiziksel kuvveti yüksek olan bir insanın ise zihinsel yetileri gelişmemiş olabilir. Hobbes, bunun mümkün olduğunu ve herkesin nihai karar olarak kendini diğerleri ile eşit gördüğünü belirtir (Hobbes, 2017: 87).

Hobbes, insan doğasını açıklarken bilimsel temeli olan bir siyaset teorisi çerçevesinde hareket etmiştir. İnsan doğasının temellerinin materyalist sunumu Hobbes'un bilimselliğinin, ortaya koyduğu teorideki nedensellik ise doğa durumunun birtakım zorunluluklarının göstergesidir. Hobbes, insan davranışlarını incelerken devletin kuruluş aşamasına gelen süreç içinde insan davranışlarının hangi yönde daha fazla aktif olduğunu saptamıştır. Ona göre, insan doğa durumunda güvenlik kaygıları taşır ve kendini koruma duygusu ile hareket eder. Hobbes, güvenlik ihtiyacını insan doğasının temel ihtiyaçlarından biri olarak görür. Birey tüm yaşamı boyunca ve yaşamının her anında ihtiyaç duyduğu güvenliği özgürlüğü pahasına da olsa elde etme peşindedir.

Hobbes, Leviathan'da, insan doğasına yönelik birtakım açıklamalarda bulunurken insanların doğuştan eşit olduğu öncülünü sürekli olarak ön planda tutar. Çünkü insanın doğuştan bir başkasıyla eşit olması, güvensizlik ortamının en büyük nedenidir. Ortak hedefler peşinden koşan bireylerin çıkar çatışmaları yaşamayı kaçınılmazdır. İki birey arasındaki çatışma, korunmak, karşıdakini baskılamak vs. türünden bir düşünceyi içinde barındırır. "Bu iki kişi, ya söz konusu amaçlarına ulaşmak ya da kendilerini korumak uğruna karşıdakini yok etmeye ya da onu hâkimiyeti altına almaya çalışacaktır. Zira bu iki kişi arasında artık düşmanlık doğmuştur" (Torun, 2013: 138).

Hobbes, temel anlamıyla bencil ve rekabetçi insan doğasından kaynaklı olumsuzlukların bertaraf edilebilmesi için kendi istek ve amaçları doğrultusunda hareket eden bireylerin iradesini ve haklarını tek olan ve bütün güçleri kendisinde toplayan egemen güce devretmelerinin gerekliliğinden bahseder. Çünkü Hobbes'a

göre; bireyler arasındaki bu anlaşmazlıkları bitirebilecek bir gücün olmadığı zamanlar bir başka ifadeyle, bütün bireyler adına karar verici bir gücün eksikliği toplumu savaş durumuna götürecektir en büyük etkidir.

1. 2. Hobbes'a Göre Doğa Durumu

Hobbes, siyaset felsefesini oluştururken sözleşme öncesi dönemi ayrıntılarıyla gözler önüne serer. Hobbes, açısından doğa durumu insanın savaş durumundan sözleşmeye uzanan süreç içerisinde bireyin yaşadığı ve içerisinde olumlu ve olumsuz sonuçları ihtiva eden durumdur. “Devlete neden ihtiyaç duyulmuştur?” sorusuna Hobbes, doğa durumunun geniş bir portresini çizerek cevap bulmuştur. Devletin temellerine doğru yaptığı, zihinsel ve teorik kazılarda doğa durumunun arkeolojik kalıntılara rastlayan Hobbes, doğa durumunu, doğa yasaları dışında hiçbir yasanın bulunmadığı ve herkesin her şeye hakkı olduğu bir dönem olarak açıklar. Hobbes, doğa durumundan çıkışın insan aklının bir ürünü olduğunu, insanın güvenlik ihtiyacından kaynaklandığını ve akıl sahibi olan bireyin, birtakım haklarından vazgeçerek bu hakları herkesin onayı alınarak oluşturulan ve sözleşme yoluyla kurulacak olan devlete devretmesi ile insanın güvenlik ihtiyacının sağlandığını ve bunun sonucunda ise, insanın arzu ettiği uzun ve güvenilir bir yaşama ulaştığını belirtir.

Hobbes'a göre doğa durumunda bütün insanlar eşittir. Hobbes, eşitliği yalnızca salt beden ya da zihin eşitliği olarak algılamaz. Ona göre eşitlik insanın diğer insanlar ile aynılığı durumu değildir. Hobbes, fiziksel yönü ile diğerinden güçsüz olan bireyin zihinsel yönünün, zihinsel durumu ile diğerinden güçsüz olan bireyin ise fiziksel yönünün durumu eşitlediği kanısındadır. Hobbes, genel anlamda bir insanın diğer bir insanla eşit olması durumunun, doğa durumundaki savaşın nedeni olarak görmektedir. Birey, genel eşitliğin verdiği durum itibarıyla amaçlara ulaşma konusunda diğer insanlar ile aynı oranda şansa sahip olacaktır. Hobbes, bir şeyi, eşit iki kişinin aynı anda istemesi durumunun sonucunu çatışma, kaos ve kargaşaya bağlar. Doğa durumunda, salt eşitlik durumunun sonucu olarak var olan çatışmanın en önemli nedenleri arasında bireyin kendi varlığını korumak istemesinin yanında, yaşamını tehdit eden her şeye karşı düşmanca bir tavır takınması ile de

ilgilidir. Doğası gereği hayatta kalma dürtüsü ile hareket eden birey, tüm tehlikeleri bertaraf edebilmek için tehlikeli gördüğü her şeye karşı savaş verecektir. Hobbes, bu durumu doğa durumu ya da doğal savaş durumu olarak tanımlar. İnsan, doğa durumunda belirsizliğin ve güvensizliğin oluşturduğu şartlar içerisinde yaşamını sürdürmeye çalışırken bireyin böyle bir ortamda (güvensizlik, belirsizlik ortamı) birtakım yaşamsal faaliyetleri sürdürmesi ve yaşamsal faaliyetlere ek olarak sanat, bilim, üretim gibi insanı geliştirecek etkinliklere yönelmesi çok zordur. Şiddetli ölüm korkusu insanı birtakım aktivitelerden alıkoyar. Birey, doğa durumunda davranışlarından sorumlu tutulamayacağı için onun davranışlarının sonucunun hiçbir önemi yoktur. Bencil birey, davranışlarının ahlaka ya da adalete uygun olup olmadığına bakmaksızın yalnızca kendi çıkarını düşünerek hareket eder.

Hobbes'un: "hepsinden kötüsü, hep şiddetli ölüm korkusu ve tehlikesi vardır ve insan hayatı yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa sürer" (Hobbes, 2017: 101) ifadesiyle belirttiği doğa durumu kaosu hüküm sürdüğü bir mahşer alanıdır. Hobbes, insanı doğa durumundaki hal ve hareketlerinden dolayı suçlamaz çünkü ona göre insanlar, neyin iyi neyin kötü olduğunu bildiren yasaları oluşturmuş değillerdir. Ona göre; böyle bir yasanın oluşması içinde insanların ortak bir karar alıp bir yasa yapıcıyı onaylaması şarttır (Hobbes, 2017: 102). Hobbes, bu yargının insanların doğa yasalarından hareketle elde ettiği birtakım haklarından vazgeçmesi gerektiğinden bahseder (Hobbes, 2017: 104). Ancak doğası gereği bencil, çıkarıcı, güç peşinde koşan insanın, güvensizlik ortamından, çatışmanın bitmek bilmeyen o hengâmesinden barışa doğru evrilen bir sürece geçmesi sanıldığı kadar kolay değildir. Birey, doğası gereği üstünlük kurma çabasıdadır. Herkesin herkesle savaş halinde olduğu bir doğa durumunda insan doğasının neliğini görmek farklı bir bakış açısı oluşturacaktır. Her bireyin, eşit olduğu bir toplumda ister istemez tek tek bütün bireyler egemen otoritedir. Bu durum ise kaosu ve belirsizliğin nedenidir. Güvensiz bir toplumda herkesin herkesle savaş halinde olduğu bir yerde güvenlik problemi ortaya çıkacaktır.

Bu güvenlik doğal hukukla sağlanamaz. Çünkü adalet, hakkaniyet, tevazu, merhamet ve özet olarak, bize ne yapılmasını istiyorsak başkalarına da onu yapmak gibi doğa yasaları, bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün

orkusu olmaksızın, bizi taraf tutmaya, kibre, öç almaya ve benzer şeylere sürükleyen doğal duygularımıza aykırıdır. Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez (Hobbes, 2017: 133).

Doğa durumunda, yaşamın en temel problemiği insanın ayakta kalma dürtüsünden hareketle gücü elde etmek için her türlü hile ve zor kullanıma başvurmasıdır. Birey, tam anlamıyla toplumsal bir yaşamın olmadığı devlet, adalet, kanun gibi bağlayıcı ve cezalandırıcı caydırıcıların henüz bulunmadığı bir yaşam alanında, doğası gereği birtakım kötülöklere yönelmiştir ancak toplumsal yaşamın olmadığı ve devletin henüz vuku bulmadığı bir yerde kötölükten de bahsedilemez. Doğa durumunda yasa, cezalandırma gibi kavramların bir anlamı yoktur. Bireyin, suçlanabilmesi ve ceza alabilmesi için öncelikle yasanın ve cezalandırıcı kurumların olması zorunluluğı vardır. Doğa durumunda, toplumu kapsayacak ve tüm bireyleri yaptıkları suçlardan caydırabilecek bir bağlayıcı unsur ya da yasa olmadığından dolayı doğa durumundaki birey yaptığı eylem ve fiiliyattan sorumlu tutulamaz. Herkesin her şeye hakkı olduğu, herkesin herkese karşı savaş durumunda olduğu bir yaşam biçiminde birey, kendi yaşamını korumaya alabilmek için sürekli tetikte olacak ve bütün yaşamı boyunca diken üstünde var olmayı sürdürecektir. Doğal hak, sadece belirli bir kesime ya da gruba verilmiş bir hak olmadığından herkesin her şey üzerinde eşit derecede hakkı vardır. Hobbes, bireyin doğa durumunu kimsenin yaşamının emniyette olmadığı bir durum olarak betimler.

Doğal olarak herkesin her şeye hakkı vardır. Temel doğa yasası herkesin herkese karşı savaşı durumu olduğu için ve bu durumda, herkes kendi akıyla hareket ettiği ve kendi hayatını düşmanlarına karşı korumak zorunda olduğu için ona yardımcı olabilecek her şeyi kullanabilir, böyle bir durumda herkesin her şeye hakkı vardır, hatta bir başkasının bedenine bile (Hobbes, 2017: 104).

Hobbes, bireyin doğa durumundaki portresini çizerken insanın bu kaotik kaygılarının doğal olduğunu, bireyin bencil ve çıkarıcı tavrının ya da yaşama içgüdüsünün doğaya uygun bir şekilde ilerlediğini, doğa durumunda bireyin bir başkasını aşılması gereken bir engel olarak görmesinin gayet normal bir işleyiş olduğunu belirtir. Hobbes'un betimlediği olay örgüsü, bireyin günü kurtarmak adına savaş verdiği sıradan bir yaşam mücadelesi değildir. Birey, başkalarının verdiği

rahatsızlıktan ötürü asla keyfiyet süremeyeceğinin bilincinde olmakla birlikte, aynı zamanda daha uzun ve daha güvenli bir yaşamın yollarını aramak düşüncesine de sahiptir. Hobbes'un siyaset felsefesinin temel dinamiğinde; çatışma kültürü mevcuttur. Çatışma, öyle olağan bir hal almıştır ki artık bu kültür, nesilden nesile aktarılan vazgeçilmez bir yaşam biçimine dönmüştür. Hobbes'un bahsettiği doğa durumunun tarihin herhangi bir aşamasında yaşanıp yaşanmadığı konusunda kesin bir yargı olmamakla beraber Hobbes, yaşadığı toplumun içinde bulunduğu kaotik ortamının ne kadar kötü ve çekilmez olduğunu bilmekte ve aynı zamanda böyle bir durumun yaşanmaz bir hal aldığından hareketle, doğa durumunun örneklerini kendi yaşadığı toplumdaki vererek devleti kutsamaktadır. Devletin olmadığı durumlarda, neler yaşanabileceğini göstermek için Hobbes'un içinde yaşamış olduğu dönemin İngiltere'si buna en güzel örnektir. Hobbes, savaşın ne kadar kötü bir seçenek olduğunu ve devletin insan yaşamı, huzuru ve refahı için ne denli elzem olduğunu doğa durumunun kaotik ortamının kritiğini yaparak gözler önüne serer.

Hobbes, toplumun devlet ile birlikte ele alınması konusunda, doğa durumundaki insandan tekil bir birey olarak bahsetmez. Doğa durumundaki birey, diğer insanlarla etkileşim halindedir ancak Hobbes siyasal anlamda bir kavram analizi yapmaz. Çünkü insanların tam anlamıyla toplumsal olabilmeleri için devlet ve kurumları, egemen güç, yasanın bağlayıcılığı, caydırıcı cezalar ve cezaların uygulanması, herkesin ortak onayıyla yapılmış bir sözleşme, sözleşmenin korunması, ahdin bozulmaması gibi birtakım süreçlerin sağlıklı bir şekilde oluşması ve işleyişlerin aksamadan sürdürülmesi gerekmektedir. Doğa durumunda var olan eşitlik kavramı, insanın her şey üzerinde eşit şekilde pay sahibi olduğu anlamına gelir. Eşitlik, ilk bakışta çok güzel bir yaşam biçimi olarak adlandırılrsa da, aynı şeyi aynı anda isteyen iki kişi için eşitlik kavramı kaostan ve savaştan başka hiçbir anlam ifade etmez. Doğa durumunun bir kargaşa olduğu ön koşulundan hareketle, eşit insanların bütün "her şey" üzerindeki hak iddiaları toplumun kamburunu oluşturmaktadır. Çünkü herkesin her şeye hakkı olduğu bir durumun, toplumsal huzurun oluştuğu bir ortam değil aksine kaotik bir ortam oluşturacağı aşikârdır.

“Herkesin her şeye hakkı vardır” (Toku, 2015: 175) ilkesini Hobbes’un, doğa durumunun temel öncülü sayarsak eğer, hiçbir otoritenin ve yasanın bağlayıcılığının olmadığı, eşit insanların eşit haklara sahip olduğu bir doğa durumu ile karşı karşıya kalırız. Doğa durumu, kaos halidir. Çünkü eşitlik duygusu ya da realitesi insanların aynı şeyi isteme ve bu istenç sonunda aynı şey için kavgaya tutuşma gibi bencil isteklere yöneltecektir (Toku, 2015: 175). Herkesin herkese karşı olduğu bu savaş durumu, insan doğasının ne tür aksiyomlara sahip olduğunun göstergesidir. Doğa durumunun en önemli negatif etkilerinden birisi ise doğa durumunda toplumsal yaşamın mümkün olmamasıdır. Bir belirsizlik ortamının, insan psikolojisinde yaratacağı tahribat, insanı ölüm korkusuna ve çalışmanın karşılığını alamamaya sevk etmiştir. Buradaki temel konu, toplumun ilk zamanlarında var olan kaotik ortam olmaktadır. Hobbes ayrıca yasanın olmadığı ve egemen gücün bulunmadığı bir toplumun realist bir portresini sunmaktadır (Toku, 2015: 177). Bu anlamda Hobbes’un bireyin doğa durumundaki portresini çizerken, tam anlamıyla realist ve rasyonalist bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür.

Bununla beraber, insanların bir seçim yapması gerekmektedir; Behemath’u seçecekler ve “özgür” ama güvensiz ve korku içinde bir yaşam sürecekler; ya da Leviathan’ı seçecekler ve bu özgürlüklerinden feragat edip bir egemene boyun eğecekler ama korkusuz ve huzur dolu bir hayat sürecekler (Deniz, 2013: 164).

Doğa durumu, savaş durumudur. İnsan, kendi varlığını korumak adına bütün bencillikleri sergiler. Kendini korumaya yönelik bütün eylemlerini iyi olarak nitelendiren birey, varlığı için tehdit olan her şeye kötü der, bu bir insan olsa bile. Herkesin her şeye hakkı olduğu bir doğa durumunda, insanın “kendi gücü ile elde edip de varlığını korumaya yarayan her şey üzerinde...” (Gökberk, 2011: 53) hakkı vardır.

Hobbes’un bahsettiği doğa durumu, teorik bir durumdur. Hobbes’un, devletin olmadığı bir dünyanın ya da toplumun hangi süreçler içinden geçeceğini açıklama girişimi sözleşme öncesi dönemin teorik açıklamasıdır. Hobbes, doğa durumunu herkesin her şey üzerinde hakkının olduğu ve bu hakkın hiçbir yasa ya da kanun ile sınırlandırılmadığı çünkü doğa durumunda doğa yasalarının dışında insanların

hazırlamış olduğu bir yasanın var olmadığını söyler. Doğa durumu, savaş durumudur. Herkesin herkes üzerinde eşit derecede pay sahibi olması ve herkesin doğuştan diğer bireylerle eşit olması, insanları savaş durumuna sürükleyen en önemli etkidir. Hobbes, doğa durumunda adalet ve yasalardan söz edilemeyeceğini ve bunların yanı sıra hiç kimsenin bir ayrıcalığının olamayacağını açıklarken, bireyin içinde bulunduğu bütün üretim sürecinin boşunalığından dem vurur. Çünkü özel mülkiyetin olmadığı ve yasaların henüz ortaya çıkmadığı bir toplumda herkesin her şey üzerindeki hakkı, her an yağmalanma tehdidini de içinde barındırır. Doğa durumunda, adaletsizlikten bahsedilemez, çünkü doğa durumu yasaların ve yasaları uygulayıcı mekanizmanın olmadığı bir durumdur. Güvenin olmadığı bir yerde, insanların üretim, sanat, eğlence vs. vakit ayırması ve tam anlamıyla bireyin kendini geliştirmesi ne kadar mümkündür?

Doğa durumu, Hobbesçu anlamda herkesin herkese karşı olan savaşının incelendiği teoridir. Hobbes, bireyin hayatta kalabilmesi için her türlü şeye yöneldiği bu durumu bir savaş durumu olarak ele alır. Savaş durumu, öylesine karmaşık ve kaotik bir durumdur ki insan, diğer insanların bedeni üzerinde dahi hak iddia edebilecek durumdadır. İnsanların, eşit şekilde doğal hakka sahip olduğu doğa durumu güvenlik ihtiyacının temelini oluşturur. Birey, özgür ancak kısa olan ve acının, gözyaşının hiç eksilmediği bir yaşamı tercih etmektense bir takım haklardan vazgeçerek uzun ve güvenli bir yaşamı tercih eder. Hobbes'a göre barışın olabilmesi ve bireyin kendi güvenliğini sağlayabilmesi, insanın her şey üzerindeki hakkından vazgeçmesi ile mümkün olabilecektir.

Doğa durumu, bireyin her türlü kültürel ve ahlaki gelişiminin önünde bir set görevi görür. İnsan, savaş durumunun zor koşullarında çalışmanın anlamsızlığını kavrar ve üretim çabasının bu süreçte boş ve anlamsız olduğu yargısına varır. Savaş durumunun, kaos ve kargaşa ile dolu bu ortamından uzaklaşmak isteyen insanların yaşamını güvence altına alma çabaları sonucunda kurulan devlet, bireyin korkularının ürünüdür. Hobbes, insanın doğa durumundan çıkmasının en önemli gerekçesinin güvenlik kaygısı ve isteği olduğunun bilincindedir. Huzurlu, uzun ve güvenli bir yaşam arzusu, yabancılardan korunma isteği, insanı doğal hakların

verdiği imtiyazlardan vazgeçmeye ve bu hakları bir başka kişiye ya da topluluğa devretmeye yönlendiren en önemli gerekçelerdir. Hobbes, devletin kurulması gibi büyük ve köklü değişimler konusunda sevginin değil, korkunun öne çıktığını, insanların güvenlik ve ölüm korkusundan dolayı anlaşmaya yanaştıklarını ifade eder (Hobbes, 2018: 24).

Devletin kuruluşu, doğa durumundaki savaş haliyle yakından ilgilidir. Doğa durumu, çoğu zaman insanların bütün uğraşlarının, çabalarının ve emeklerinin boşa gittiği bir dönemdir. Böyle bir ortamda yaşayan insan, üretim yapamadığı gibi güvenliği de sağlayamaz. Herkesin kendi haklarını yine kendisinin koruduğu bir toplumda, herkes kendi çıkarı için mücadele edeceğinden savaş durumunun sürüp gitmesi kaçınılmazdır. Bu sebepten dolayı, herkesin ortak karar ile haklarını bir güce devretmesi zorunlu hale gelmiştir. Hak devrinin en önemli nedeni, bireyin güvenliğidir. Egemen, toplumun verdiği sınırsız gücü kullanarak güvenliği sağlamak zorundadır. Çünkü devletin kuruluş amacı ve sözleşmenin özü, güvenliğin sağlanmasıdır. Sınırsız güce ulaşan egemen, ihtiyaç halinde zor ve baskı yoluyla düzeni sağlamak görevini de üstlenmiştir. Çünkü doğası gereği özgür olan birey, aynı zamanda bencil, çıkarıcı ve acımasızdır. Devlet, toplum içindeki bu tür olumsuzlukları insanları bir arada tutarak ve kılıç zoru kullanarak ortadan kaldırmıştır. İnsan, devletin yokluğunu hissettiği an doğasına dönecek, yapılmış sözleşme önemini yitirecek ve kaosun hâkim olduğu günler tekrar geri gelecektir.

Doğa durumunda, herhangi bir ahlaksal yapıdan ve adaletsizlikten söz edilemez. İnsan, yapay otoritenin(devletin) henüz kurulmadığı savaşım durumunda yaptığı eylemlerle yargılanamaz, çünkü bireyin eylemlerini suç olarak nitelendirecek yasalar, suçluları yargılayacak kanunlar ve suçluları cezalandıracak devlet kurumları henüz varlık bulmamıştır. Yasaların olmadığı bir yerde, eylemin suç içerip içermediğini ve bu eylemlerin bir suç unsuru olup olmadığını birey bilemez. Doğa durumundaki otorite boşluğu, bireylerin eylemlerinin anlamlandırılmamasının en önemli nedenlerindedir. Eylemlerin, herhangi bir ahlaki ya da hukuksal karşılığının olmadığı bir yerde insanın iyiye yönelmesi beklenebilir mi? Hobbes, daha çok egemenin ya da devletin olmadığı durumlarda toplumda yaşanabilecek

olayların genel resmini çizmiştir. Daha öncede bahsettiğimiz gibi Hobbes, bireyin aklını kullanarak çıktığı savaş durumundan hareketle siyasal ve rasyonel çerçeveden bir akıl yürütme yapmıştır. Hobbes, doğal durumu henüz devlet kurumlarının var olmadığı savaş durumu olarak görürken, insanın her alanda eşitliğinin savaş durumunun nedeni olduğunu ve bu savaş durumunun güvenlik ihtiyacını doğurduğunu belirtir. Doğa durumunda ki en yüksek amaç, bireyin kendi varlığını sürdürmesidir. Hobbes, bireyi salt arzu ve isteklerine uyan bir birey olarak değil, aynı zamanda aklını kullanabilen bir varlık olarak görür. Hobbes, bireyin akılcı hareket ettiğini ve akılı sayesinde savaş durumunun kaotik ortamından, güvenliğin var olduğu, devletin egemen güç olduğu bir döneme yöneldiğini belirtir.

İnsanları barışa yönelten duygular şunlardır: ölüm korkusu, rahat bir hayat için gerekli şeyleri elde etmek arzusu ve çalışarak onları elde etme umudu. Akıl, insanların üzerinde anlaşabilecekleri uygun barış şartlarını gösterir. Bu şartlara doğa yasaları da denilir (Hobbes, 2017: 103).

İnsan, doğa durumunun savaşım süreci içinde daha iyi ve daha güzel bir yaşam ideali arayışını değil, daha güvenli ve daha uzun bir yaşam idealini düşlemiştir. Hobbes, insanın savaş durumundan güvenli bir yaşam durumuna geçişinin tek yolunun insanın aklını kullanabilmesi olduğu kanaatine sahiptir. Hobbes, doğa durumunda ki insanı ele alırken insanın diğer insanlara karşı sürekli olan savaş durumunu sadece akıl ile aşabileceği yargısını taşır. Aynı zamanda akıl bireyin bencilliğini minimize etmesine yarayan ve bireyi eşitliğin sonucu olan haklardan vazgeçmesi yönünde zorlayan temel bir ilke olarak görür. Bencil olan insanın, diğer insanların sahip olduğu her şey üzerinde hak iddia etmesiyle başlayan doğa durumu bireyin, güvenlik açığına önlem olarak ve güvenlik ihtiyacını giderebilmek adına birtakım tedbirler almasına neden olmuştur. İnsan, akıl sahibi bir varlık olarak savaş durumunun kaotik depresyonundan çıkmak için aklın öncülüğünde barışı istemek ve güvenliği tesis etmek gerekliliğini kaçınılmaz bir realite olarak görür. İnsanın, güvenliğe duyduğu bu ihtiyaç, toplumsallığın ve siyasi kurumların ilk örneklerinin verilmesiyle birlikte devletin kurulmasının ilk adımıdır.

Hobbes, doğa durumunu “herkesin herkes ile savaşı” olarak görür. Herkesin her şeye hakkı olduğu bu kaos hali doğa durumunun devlet kurulmadan önceki hali

ve otorite boşluğunun sonucudur (Toku, 2015: 181). Doğa durumunun insanları eşit kılması herkesin her şeyde hakkı olduğu anlamına gelmektedir. Birey, devletin olmadığı bir yaşamda yasanın olmayışından hareketle her şeye hakkının olduğunu bilir. Doğa durumunda, başka bir ifadeyle savaş durumunun hüküm sürdüğü dönemlerde tarım, sanayi, üretim, sanat gibi toplumsal ve bireysel aktivitelerden söz edilemez. Çünkü savaş durumu, toplumsal yaşamın olmayışı durumudur. Doğa durumuna savaş, şiddet, korku, tehlike ve gözyaşı hâkimdir (Ebenstein, 2009: 203). İnsan için yaşamı sürdürmek ve ölümden kaçınmak doğal bir zorunluluktur. Bu itki, insanın doğasında var olan ve kaçınmadığı bir yaşam formudur. Hobbes, insanın yaşamını sürdürmek ve ölümden kaçınmak gibi durumları sağlayabilmesinin temelini güç istencine bağlar. Güç arzusunun, insanın birtakım isteklerde bulunabilmesi ve daha iyi bir yaşama ulaşabilmesi için kaçınılmaz olarak var olması gerektiğinden bahseder. Doğa durumunda, insanların eşit olduğu düşünülürse, bir başka ifade ile herkesin her şeye gücü yeter ise ve herkesin her şey üzerinde hakkı var ise, herkes aynı amaç etrafında kavgaya tutuşabilir. Çünkü herhangi bir bireyin, bir diğer bireyden hak ya da güç bakımından üstün olmadığı bir toplumda, boyun eğen ya da itaat eden de olmayacaktır.

Herkesin eşit olduğu bir toplum, aynı zamanda güvensizliğinde baş gösterdiği bir toplumdur. Güvensizliğin olduğu bir toplumda ise, ekip biçmenin, zevk ve sefa sürmenin ve korkusuzca yaşamının hiçbir olanağı olmadığı gibi anlamı da yoktur. Herkesin herkes ile savaşım halinde olduğu ve belirsizlik durumunun aynı zamanda insanları yüksek bir güvensizlik moduna soktuğu bir süreçte insanın en akıllıca kararı hiç şüphesiz ki “barış” olacaktır. Bu anlamda da ölüm korkusu, insanı barışa iten en önemli etkidir.

Toplumsal oluşumun varlık sebeplerinden en önemlilerinin birkaçı yukarıda da ifade ettiğimiz gibi korku, belirsizlik, güvensizlik gibi kavramlar etrafında şekillenmektedir. Eşitliğin, tam olarak sağlandığı toplumlarda ve bu eşitlik durumundan kaynaklı savaş halinde insanların en akıllıca tavrı, barışı istemek ve diğer insanlarla işbirliği içine olmaktır. Hobbes, herkesin herkese karşı olduğu savaş durumunu açıklarken, savaş durumunu “hepsinden kötüsü, hep şiddetli ölüm korkusu

ve tehlikesi vardır ve insan hayatı yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa sürer” (Hobbes, 2017: 101) şeklinde betimler.

Hobbes, temel anlamıyla mekanikçi bir fikrin savunucusudur. Organik devlet anlayışlarının yerine, mekanik devlet anlayışını koyar. Devletin artık biyolojik bir yapısının olmadığını, mekanik bir sürece girdiğini, devletin doğal değil, yapay bir oluşum olduğunu ve devletin insanların ortak onayı ve çabasıyla kurulduğunu belirtir (Abramson, 2012: 215). Hükümetin kuruluş sürecindeki en büyük etken, hiç kuşkusuz insanın rasyonel bir tavır takınmasıdır. Birey, akıl sayesinde doğa durumundaki kaotik ve güvensiz ortamdan barışa doğru emin adımlar ile ilerlemiştir. Devletin, kuruluşunun ve sürekliliğinin garantisi, ortak onaya bağlı olduğu için herkes kendi güvenliğini sağlayabilmek adına itaate yönelir (Tannenbaum ve Schultz, 2017: 205). Hobbes’un, otoriter devlet anlayışı savunusu, devletin olmama durumunu bir savaş hali olarak algılar ve bu savaş halinin doğa durumunda normal olarak karşıladığına vurgu yapar (Torun, 2013: 139). Hobbes, savaş durumunun doğal hukuk kurallarıyla sona ereceğini düşünmez çünkü kuralları uygulayacak bir gücün eksikliği kuralları uygulanamaz hale getirir. Hobbes, doğal hakların devredilmesinden bahsederken, aynı zamanda, geri dönüşü olmayan bir olay örgüsünden ve devletin başrolde olduğu bir devir teslim işleminden de bahseder (Torun, 2013: 143).

İnsanın, birtakım fiziksel ihtiyaçları olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. İhtiyaçlar, insanları büyük-küçük gruplar halinde bir arada tutmaya yaramıştır. Hobbes’a göre doğa durumu bireyin, savaş halinde olduğu ve bireyin doğuştan doğanın verdiği haklara sahip olduğu, savaşın ve ölümün gölgesindeki bu yaşamın rekabet, kargaşa ve düzensizlik ile sürdürülmesinin mümkün olmadığı durumdur. Doğa durumunda, barış, yaşama teminatıdır ve birey aklını ve mantığını kullanarak bu yönde karar almalıdır (Ruby, 2016: 80).

Hobbes, bireyin istek ve duygularının kendi başlarına suç olmadığı yargısına varır. Onları yasaklayan bir yasanın varlığını öğreninceye kadar, bu duygulardan kaynaklanan eylemler de suç değildir. Hobbes, böyle yasaları yapılıncaya kadar bilmenin mümkün olmadığını, onları yapacak kişi üzerinde bir anlaşma sağlanmadığı

sürece de hiçbir yasanın yapılamayacağını belirtir (Hobbes, 2017: 103). Hobbes, böyle bir savaşta hiçbir şeyin adalete aykırı olmadığını belirtir. Çünkü herkesin herkese karşı olduğu bir savaşın sonucu, böyle bir savaşta hiçbir şeyin adalete aykırı olmayacağı gerçeğidir. Hobbes doğru ve yanlış, adalet ve adaletsizlik gibi kavramların olabilmesi için genel bir gücün olması gerektiğini aksi halde genel bir gücün olmadığı yerde yasanın olmayacağını, yasanın olmadığı yerde ise adaletsizliğin olmadığını ifade eder (Hobbes, 2017: 103). Hobbes, savaş durumunda insanın her şeyi yapmasının mubah olduğunu, adalet ve adaletsizlik gibi kavramların sadece toplum içinde bir anlamının olabileceğine değinir. Herkesin herkese karşı olduğu savaş durumunda, insanların hâkimiyet arzusunun her şeyi elinde tutabildiği sürece gerçekleşeceğinden Hobbes, bu kötü durumun içinden insanın duyguları ve mantığıyla çıkabileceğini de ekler (Hobbes, 2017: 103). Hobbes, insanları barışa yöneltten birtakım duygulardan da bahsederken ölüm korkusunu, rahat bir hayat için gerekli şeyleri elde etmek arzusunu, çalışarak onları elde etme umudunu ve bunların yanı sıra insanların üzerinde anlaşabilecekleri uygun barış şartlarını gösteren akıldan da bahseder (Hobbes, 2017: 103).

Hobbes, akli önemser çünkü akli kullanmak insanın bu savaş durumundan kurtulmasının tek yoludur. Hobbes, insanın var olan kaos ortamından çıkabilmesi için öncelikle, doğa yasalarını iyi bilmesi gerektiğini söylemiş ve bu yasalardan hareketle bireyin aklını kullanarak sözleşmeye uzanan yolda nasıl yürümesi gerektiğinin portresini çizmiştir. Hobbes, doğa yasalarını belirlerken ilk olarak herkesin her şeye hakkı olduğu temel doğa yasasını ön plana çıkarır. Herkesin herkese karşı olduğu bir savaş durumunda birey kendini koruma içgüdüleriyle ve kendi aklıyla hareket edeceğinden diğer bireylerinde aynı hakka sahip olması kaçınılmazdır. Herkesin her şey üzerinde eşit derecede hak sahibi olduğu ve kimsenin yaşamının garanti altında olmadığı ve insanın kendini korumak için bütün yolları kullanmasının mubah olduğu bir durum da, barışı aramak ve istemek aklın yapacağı ve karar vereceği en uygun ve en iyi seçimdir (Hobbes, 2017: 104). Herkesin her şeye aynı anda ve eşitçe hakkı olduğu, kendisini korumak için bütün yolları kullanmanın da mubah olduğu durumda birey barışı istediği için hakkından vazgeçme iradesi göstermektedir. Hobbes, herkesin her dilediğinin yapma hakkını

elde tuttuğu sürece, bütün insanların savaş durumunda olacağını söyler. Hobbes, haklardan vazgeçmenin eşit bir şekilde olmasına özen gösterir, aksi halde haklarını devretmeyen insanların diğerlerini av olarak göreceğinden emindir (Hobbes, 2017: 104).

Hobbes, insanların barışını engelleyen hakları başkasına devretmekle yükümlü olduğu doğa yasasından sonra, bir diğerini belki de en önemli olanını açıklarken; insanların yaptıkları ahitleri yerine getirmesi gerektiğini belirten ve bunun olmadığı zaman ahitlerin boşuna olacağını ve anlamsız sözcükler olarak kalacağını ve herkesin her şey üzerinde ki hakkının devam edeceği için savaş durumuna geri döneceğimizi belirten üçüncü doğa yasası olan adaletten bahseder “Cennet’in güvenli ve kalıcı mutluluğunu başka bir yoldan kazanmak beyhudedir: çünkü bunun tek bir yolu vardır ve o da, ahdi bozmamaktır, ahde uymaktır.” diyerek sözleşmenin önemine ve insanların verdikleri sözlere sadık kalmasının gerekliliğine dikkat çeker (Hobbes, 2017: 113). Hobbes, doğa yasalarının tek başına yeterli olmadığını, çünkü bireyin, kargaşa ve savaş durumunda kendi güvenliğini sağlamak adına başvurduğu her yolun mubah olduğunu, bu sebepten dolayı savaş durumunun süreceğini belirtir. İnsanın, en temel dürtüsü yaşama isteğidir. Hayatta kalma isteği insanı, kötülüğe sevk edebileceği gibi iyiliğe de sevk edebilir. Buradaki iyilikten kasıt, siyasal anlamda barışın tesis edilmesini istemektir. Ölüm, insanın daima kaçındığı bir realitedir. Birey güvende olmak, mutlu, huzurlu ve uzun yaşamak ister ancak savaş durumunun acımasız koşulları buna müsaade etmemektedir. Aklını ve mantığını kullanan insanın yapması gereken ilk şey şiddetli ve acımasız olan bu ölümden kaçınmak olacaktır. (Şenel, 2011: 322-323)

Savaş durumunda, insanın yaptığı her şey doğa durumuna uygun olan şeydir. Egemen gücün ve yasaların olmadığı bir durumda gelişen olayların, legal ya da illegal olduğuna bakılmaz.

Doğa her insana her şey üzerinde bir hak vermiştir. Eş deyişle, saf doğa durumunda ve insanlar birbiriyle yaptığı sözleşmeler yoluyla kendilerini bağlamadan önce, herkese herhangi birine istediğini yapma, arzuladığı ve elde edebileceği her şeye sahip olma, bunları kullanma ve bunların tadını çıkarma izni verilmiştir (Hobbes, 2018: 28).

Birey, her şeyin mubah olduğu böyle bir ortamda rekabetten, güvenlik arayışından ve şan, şeref isteklerinden vazgeçmez. Doğa durumundaki insanın yapacağı en önemli şey, hayatta kalabilmek için çaba sarf etmektir. İnsanın, doğa durumundaki yalnızlığı ve bencilliği bireyi hayatta kalabilmek için her türlü yola sevk etmektedir. Doğa durumunun kaçınılmaz sonucu olan savaş durumu, bireyin, bencil ve kötü olan doğasının bir sonucudur. Savaş durumunun, yıkıcı etkisinden dolayı birey kendini geliştirebilecek birçok faaliyetten yoksun kalır. Bireyin yaşam mücadelesi öyle yoğun ve yıkıcı bir durumdadır ki birey, yaşamak dışında herhangi bir aktiviteye ve faaliyete zaman ayıramaz.

Doğa durumunu, “insan insanın kurdudur” söylemiyle açıklayan Hobbes için, geriye sadece bir tek şey kalır. İnsanın, kötü olduğu bu yaşamda toplumu koruyacak, kaosa son verecek şey nedir? Hobbes’un söylemi, siyaset felsefesi açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Sözleşmenin etkisiyle hızla toplumsallaşan birey, aynı zamanda devletin varlığını da gerekli kılmıştır. Bilinçli bir halde bir araya gelen toplum, sözleşme sayesinde kendini gerçekleştirme fırsatı yakalayacaktır ancak sözleşmelerin korunabilmesi için güce ihtiyaç vardır (Akal, 2013: 16).

1. 3. Doğa Durumunda Savaşın Asıl Sebebi Olarak: Eşitlik Problemi

Bireyin, her şey üzerinde hak iddia etmesinin temelinde eşitlik bilinci vardır.

Fakat böylesi bir ortak hakkın insanlara hiçbir faydası yoktur. Zira bu hakkın etkisi neredeyse bu hakkın hiç olmaması ile aynıdır. Zira biri bir şey için bu benim diyebilse bile, eşit hakka ve eşit güce dayanarak aynı şey üzerinde iddia sahibi olan komşuları yüzünden, bu şeyin tadını çıkaramaz (Hobbes, 2018: 30).

Hobbes’a göre eşitlik, sanıldığı kadar pozitif bir durum değildir. Hobbes, eşitliğin güvensizliği doğuracağını ve güvensizlikten ise savaşın doğacağını belirtir. “Güç ve diğer insani yetiler bakımından sahip oldukları eşitlik nedeniyle, doğa durumundaki insanlar, eş deyişle bir savaş durumunda yaşayan insanlar, uzun süre hayatta kalmayı umamazlar” (Hobbes, 2018: 32). Doğa durumundaki insan, bencil ve kötüdür. Yalnızca kendi çıkarlarını ve haklarını düşünen birey, yaşamda daha uzun süre tutunabilmek için ve güç bakımından kendisinden üstün olan bireyleri alt

edebilmek için her türlü yola başvurabilir. “İnsanlar arasındaki karşılıklı korkunun nedeni kısmen aralarındaki doğal eşitlikte kısmen de birbirlerine zarar verme isteğinde yatmaktadır” (Hobbes, 2018: 26). İnsanın, doğuştan getirdiği güçlü olma ve hayatta kalma dürtüsü, savaş durumunun en büyük nedenlerinden biridir. Eşitliğin verdiği bilinç ile hareket eden insan, aklın yardımı ile doğa durumundaki yaşamını mümkün olduğunca uzun yaşama gayretindedir.

Fakat insanların birbirine zarar verme isteğinin en sık görülen nedeni, ortak bir şekilde kullanamadıkları ve bölüşemedikleri aynı şeyi aynı anda istedikleri zaman ortaya çıkar. Bunun sonucu, bu şeyin daha güçlüünün elinde kalmasıdır. Ama kim daha güçlü? Buna dövüş karar verir (Hobbes, 2018: 27).

Hobbes, eşitliğin güvensizliği doğurduğunu açıkça belirtir (Hobbes, 2017: 100). İnsanların, eşit olması çoğu zaman kargaşa ve savaşlara sebebiyet verebilir çünkü iki eşit kişi aynı şeyi aynı anda isterlerse bunun sonucu önü açık bir sorun teşkil eder (Hobbes, 2017: 100) İnsanların doğuştan eşitliği, doğanın insanları bedensel ve zihinsel yetenekler bakımından eşit yaratması demektir. Bu öyle bir eşitliktir ki;

Bazen bir başkasına göre bedence çok daha güçlü veya daha çabuk düşünebilen birisi bulunsa bile, her şey göz önüne alındığında, iki insan arasındaki fark, bunlardan birinin diğerinde bulunmayan bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla değildir. Çünkü bedensel güç bakımından, en zayıf olan başkalarıyla birleşerek, en güçlü kişiyi öldürmeye yetecek kadar güçlüdür (Hobbes, 2017: 99).

Hobbes, insanın doğa durumundaki kaosun ilacı olarak gösterdiği temel argüman, devletin mutlaka olması gerektiğidir. Çünkü Hobbes, devletin olmadığı durumu savaş olarak betimler.

Devlet olmadıkça, herkes herkese karşı daima savaş halindedir. Buradan şu açıkça görülür ki, insanlar hepsini birden korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit, savaş denilen o durumun içine içindedirler ve bu savaş herkesin herkese karşı savaşıdır (Hobbes, 2017: 101).

Bu savaş halinin, ister istemez olumsuz doğrudan etkileri gözden kaçmaz, çünkü koyu bir belirsizliğin hüküm sürdüğü bir ortamda insanların, normal yaşamlarına devam etmeleri beklenemez.

Eşitlikten güvensizlik doğar. Bu yetenek eşitliğinden, amaçlarımıza erişme umudunun eşitliği doğar. Bundan ötürü, iki kişi aynı anda sahip olamayacakları bir şeyi arzu ederse, birbirlerine düşman olurlar ve esas olarak varlığını korumak ve bazen de sadece zevk almak olan amaçları uğruna, birbirlerini yok etmeye veya egemenlik altına almaya çalışırlar. Bu nedenledir ki, bir istilacının herhangi bir başka tek kişinin gücünden korkmadığı bir durumda; eğer ekilir, biçilir, yapı kurulur ve kendisine iyi bir yer edinilirse, başkalarının onu yalnızca emeğinin ürününden değil, canından veya özgürlüğünden de yoksun kılmak için güçlerini birleştirip gelmeleri beklenebilir. Ancak yeni istilacıda başka bir istilacının tehdidi altındadır (Hobbes, 2017: 100).

Herkesin her şeye hakkının olduğu bir toplumda, savaşın durması ve barışın tesis edilmesi nasıl mümkün olacaktır? Bu sorunun cevabı, barışın böyle bir ortamda imkânsız olduğudur. Hâlihazırda doğa durumunda, insanın, eylemlerine dur diyebilecek ve hiçbir ahlaki yapının ve fikrin olmadığı bir yaşam biçiminde insan davranışların kontrol edecek bir gücün varlığı azami ölçüde hissedilir bir ihtiyaçtır. Hobbes'un, doğa durumunu çizdiği tasvirin en önemli özelliklerden birisi, insanın tam anlamıyla diğerleriyle eşit oluşudur.

Hobbes, her ne kadar doğa durumundaki düzeni kullanıyorsa da oradaki çatışma içindeki insanların düşünsel anlamda ilkel ya da hayvan gibi olmalarından değil, hatta tam tersine, yani eşit olmaları, us yürütmedeki ustalıkları ve eşit becerileri ön varsayımından doğmaktadır (Monk, 2004: 44).

Hobbes'un tanımını yaptığı eşitlik, ilk bakışta bir eşitsizlik gibi görünse de herkesin bir gün mutlaka ölecek olması kanunu Hobbes'u haklı çıkarmaya yeter. Ölümlü insan, diğer insanlara karşı hal ve hareketlerinde mutlaka ihtiyatlı davranır çünkü savaş, ölüm denilen kaçınılmaz sonun kapsamı aralar (Ağaoğulları, 2017: 194).

1. 4. Özgürlüğün Devredilişi ve Gönüllü Kulluk ya da Sözleşmenin Gerekliliği

İnsanın doğa durumundaki zorlu yaşam mücadelesinin sonucu olarak özgürlüğün devredilişi kaçınılmaz gözükmektedir. Hobbes, her ne kadar doğal yasaların varlığından bahsetse de yine de yasayı koruyucu egemen bir iktidarın varlığının gerekliliğini yineler. (Hobbes, 2017: 133). Hobbes'a göre; toplum, kargaşayı engellemek için daha net bir tanımla mutluluğu yakalayabilmek için,

özgürlüklerinin bir kısmını egemen bir güce devredip gönüllüğü kulluğa razı olmalıdırlar.

Yani, kendi kişiliklerini taşıyacak tek bir kişi veya bir heyet tayin etmeleri ve herkesin, bu işi veya heyetin, ortak barış ve güvenlikle ilgili işlerde yapacağı ve yaptıracığı şeylerin amili olmayı kabul etmesi ve kendi iradesini o kişi veya heyetini iradesine ve muhakemesini de onun mahkemesine tabi kılmasıdır (Hobbes, 2017: 136).

Ortak rızaya dayalı bu devrediş, devletin kurulması ve toplumun huzura erişmesinin temel yoludur. Herkesin ortak kararıyla kurulan devlet, aynı zamanda yönetimi elinde tutacak ölümlü bir tanrıyı da beraberinde getirir (Hobbes, 2017: 137). Hobbes, devletin sonradan var olan bir kurum olduğunu, insanların daha önceleri devlet(toplum) halinde yaşamadıklarını belirtir (Gökberk, 2011: 252). Devlet, bireylerin bir araya gelmelerinden hareketle meydana gelmiş ve bu etkileşimin sonucu olarak tarihsel bir vaka halini almıştır. Hobbes, devleti anlamaya çalışırken “natüralist bir antropolojiyi” (Gökberk, 2011: 252)temele alır. “Bu öğretiyeye göre, insan, her şeyden önce, kendi varlığını ayakta tutmaya, koruyup sürdürmeye çalışır; bu, onun ana güdüsüdür; onun bütün eylemlerini belirleyen bu güdüdür.” (Gökberk, 2011: 252). Bu sebeplerden dolayı insan, doğayı olabildiğince daha fazla kullanmak amacını güder, ancak doğa durumunda herkesin kendi bencil doğasına uygun hareket etmesinin sonucu olarak “herkesin herkese karşı savaşı” başlamış olur. Ve insanın bir diğerini düşman olarak görmesi daha da net bir hale bürünür. “Güvensizlik” ortamı, bireyin varlığını koruma isteğine, huzurlu ve uzun yaşama arzusuna karşı daima bir tehdittir. Birey, insan varlığını tehdit eden bu durumdan kurtulmak için barışı sağlayacak ve güvenliği tesis edecek bir güce ihtiyaç duyar. Devletin kuruluşu, bu döneme denk gelmektedir. Birey, “anlaşma” yolu ile haklarını bir üst güce devreder. Anlaşma, insanı “doğa durumu”ndan (*statu snaturalis*) “yurttaşlık durumu”na (*status civilis*) geçiren ilk kademedir (Gökberk, 2011: 253). Devletin olmadığı durumlarda, olayların yasaya uygunluğu ya da bir olayın iyi, kötü gibi kavramlarla nitelendirilmesi mümkün değildir ancak devletin kuruluşundan itibaren eylemlerin yasaya uygunluğu tartışılır hale gelir. Devletin kurulması ile birlikte, güvenliğin sağlanmasına yönelik birtakım tedbirler alınır. Hukuki düzenlemelerin olabilmesi için devletin varlığı ve insanların yurttaşlık bilinci

kazanması şarttır. Devlet kurulduktan sonra neyin iyi neyin kötü olduğuna karar verecek tek yetkili merci devlettir. Bireyin, haklarını devretmesiyle oluşan devlet, bütün yetkileri kendinde toplayan ve birey karşısında tam anlamıyla egemen olan demektir. Devlet, insanın güvenliğini sağlayabilmek için sınırsız yetkilere sahip olmalıdır. Devletin gücü ya mutlak ya da hiçtir. (Gökberk, 2011: 235).

Hobbes, sürekli olarak potansiyel savaş durumundan bahseder. Egemen gücün, olmadığı bir toplumsal yaşamda insanın doğasından kaynaklanan durumların da etkisiyle savaş kaçınılmazdır. Bu sebepten dolayı Hobbes, toplumsal sözleşmenin önemini vurgulayarak, doğa durumundaki savaş halinin nihayete ermesinin yolunu göstermiştir. Doğa durumu, savaş durumudur ve bu savaş durumu insan yaşamını dayanılmaz hale getirmektedir. Toplum, savaş durumundan ancak devletin varlığı sayesinde kurtulabilir. Hobbes bu durumu şu şekilde açıklar: “Devletin amacı bireysel güvenlidir. Doğal olarak özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanların devletler halinde yaşamaktaki amaç ve hedefleri kendilerini koruma içgüdüleri ve daha mutlu bir hayat sürmek”(Hobbes, 2017: 133) olarak açıklar.

Hobbes’a göre doğal hukuk bağlayıcı değildir. Doğal hukuk, toplumu bir arada tutacak güce sahip değildir çünkü toplumun birlikteliği için birleştirici bir güç gerekmektedir. Hobbes, bu gücü sözleşmede bulur. Toplum sözleşmesi, insanların ortak amaç ve ortak çıkarları için birliktelik sözü vermesi ve haklarından aynı oranda vazgeçerek gücü egemene devretmesidir. Sözleşmenin gerçekleşmesi durumunda, bütün yetki ve güç egemene geçmiş olduğundan birey, özgürlüğün pek mümkün olmadığı ancak güvenli olan yaşamın mümkün olduğu bir yaşamı tercih etmiş olur. Hobbes, sözleşmenin korunması ve uygulanabilmesi için mutlaka “zor”a ihtiyaç olduğunu, kılıcın zoru olmadıkça ahitlerin sözlerden ibaret kalacağını ve insanı güvence altına almaya yetmeyeceğini belirtir (Hobbes, 2017: 133).

İki ya da daha fazla kişinin haklarını karşılıklı olarak devretmesine akit denir. Her akitte ya iki taraf ya da hakkında akit yaptıkları şeyi derhal ifa eder ki böylece de hiç kimsenin diğerine güvenmesine gerek olmaz, ya biri ifa ederken diğerinin ifa edeceğine güvenilir ya da hiçbir taraf o şeyi ifa etmez. İki tarafın ifa etmesi sonucunda akit sona erer. Fakat taraflardan birine veya ikisine birden güvenilirse, güvenilen taraf gelecekte o şeyi ifa

edeceğine söz verir ve bu şekilde bir söze sözleşme denir (Hobbes, 2018: 38).

Hobbes felsefesinin geneline baktığımızda toplumsal medeniyetin, tarihsel gelişiminin üst seviyelere yükselmesi sözleşme sayesinde ve sözleşmenin akabinde devletin kurulması ile olur. Belirsizlik ortamında insanların ekip biçmesi, sanata ve felsefeye yönelmesi, bilimsel çalışmalar yapması mümkün değildir. Çatışmasızlık ortamı bireyi huzura kavuşturmak adına bir başlangıçtır. İnsan, barış zamanında savaş kaygısı ve ölüm korkusu gütmeyeceğinden diğer aktivitelere ve gelişim metotlarına zaman ayırabilecektir. Hobbes'un içinde bulunduğu şartlar ister istemez onu barışa yönelik fikirler üretmeye sevk etmiştir.

Hobbes, “insanlık için önemli olan özgürlük müdür yoksa güvenlik mi?” sorusunu kurmuş olduğu siyaset felsefesinin temeline oturtmuştur. Hobbes, bu soru karşısında insanların tercihini güvenlikten yana kullanacağından emindir çünkü ölüm korkusu insan için en güçlü ve en baskın korkudur (Abramson, 2014: 209). Doğa durumunun (savaş durumu), içsel dinamiklerinin bir daha gün yüzüne çıkmaması adına imzalanan sözleşme ve bu sözleşme ile birlikte aynı zamanda kurulan devlet, güvenliğin teminatı ve aynı zamanda doğa durumuna bir daha dönülmemesinin önünde bir settir. Hobbes, güvenliği sağlamanın tek yolunun doğa durumundan kurtulmak olduğunu ve bu sürecin ise herkesin ortak onayını içinde barındıran toplumsal bir sözleşme ile mümkün olduğunu belirtir. Ancak sözleşmenin geçerliliğini koruyabilmesi için toplumu yasalara uymaya zorlayacak genel bir gücün varlığını mutlaka gerekli görür. Çünkü insan doğasından kaynaklanan kötülüğün her an yeniden “hortlama” ihtimali bulunduğundan bireyin güvenliğini sağlayacak önlemleri alacak ve bu önlemleri denetleyecek bir güce ihtiyaç duyulmaktadır. Hobbes, kılıç zorunun olmadığı sözleşmeleri boş sözlerden ibaret olduğunu her fırsatta belirtirken, barışın korunması için doğal hukukun ve doğal hukukun uygulanması için ise güvenliğin gerekli olduğunu belirtir (Hobbes, 2018: 80).

Birey savaş durumunun insanı güvensizliğe sevk eden kaotik ortamından çıkışı akıl ve mantık çerçevesinde şekillendirmiştir. Bireyin doğa durumundan çıkmasının rasyonel yolu gönüllü işbirliği içinde ortak onaya dayanan sözleşme

sürecidir. İnsanlar savaş durumunda ve güvensizlik ortamında saldırılardan korunabilmek adına ve güvenli bir ortamda yaşama umuduyla birtakım haklardan feragat ederek ortak onaya ve gönüllü birliğe dayanan sözleşmeyi kabul ederler. Hobbes'a göre; toplum sözleşmesinin temel gayesi, toplumsal güvenliğin sağlanması ve toplumsal karışıklığın önlenmesidir. Toplumsal sözleşmenin meşruluğu, herkesin onayını almasından ve yapılış nedeninin toplumsal huzurun getirilmesi olmasından kaynaklanmaktadır. Hobbes, bütün yetkilerin devlette toplanmasının amacının bireyler arasındaki çatışmayı engellemek amacı olduğunu ifade eder. Hobbes'a göre iktidar mücadelesi veren iki ayrı kurumun varlığı, toplumsal çatışmayı yeniden körükleyip gün yüzüne çıkartacaktır.

Doğa yasaları tek başına yeterli olmadığı için herkesin herkese karşı olan savaşında insanların kullanacağı gücü engellemek adına aklını ve mantığını kullanan birey, barış şartlarını oluşturacak en güvenilir yolu tercih etmiştir. Sözleşme, bireyin toplumsal huzuru sağlamak adına özgür irade ile karar verdiği ve neticesinde devletin kurulduğu bir uzlaşma noktasıdır (Yalçınkaya, 2016: 441). Hobbes, sözleşmelerin tek başına yeterli olmayacağını bilmektedir. Bu yüzden, toplumu idare edecek ve sözleşmelerin sözde kalmamasını sağlayacak denetim, uygulayıcı ve baskın mekanizma gerekmektedir. Devlet, korkulan olmak durumundadır, aksi halde doğa durumunda herkesin her şeye hakkının olduğu bir ortamda sözleşmenin uygulanabilirliği neredeyse imkânsızdır (Yalçınkaya, 2016: 441). Sözleşmeyi imzalayanlar, haklarından feragat etmişlerdir. Sözleşmelerin, "sözde" kalmaması için adaleti tesis edecek ya da sözleşmeyi koruyacak ve yaptırım uygulayacak bir güce ihtiyaç vardır. Vazgeçilen hakların, korunması ve kollanması egemen güce olan ihtiyacı arttırmıştır. Hobbes'a göre, güvenlik birtakım yasalara uygun olarak sözleşmeler sayesinde sağlanamaz. Hobbes, insanda doğuştan var olan kötülüğün herkes için aynı olduğunu, cezaların olmadığı bir sözleşme durumunda bireylerin sözleşmelere riayet etmeyeceğini ve sonuç olarak sözleşmelere uygulanabilmesi ve uyulabilmesi için yaptırım ve cezalandırıcılar gerektiğini belirtir (Hobbes, 2018: 90).

Hobbes, toplumsallığın bireyin sözleşmeyi onaylamasıyla aynı dönemde oluştuğunu, bir araya gelerek sözleşme yapan bireylerin aynı zamanda devletin ilk

temellerini attığını belirtir. İnsan doğasının güvenilmez yapısı ve doğa durumunun kaotik hali bireyi böyle bir yola itmiştir. Hobbes'a göre, doğa durumunun bir savaş hali olması ve aynı zamanda savaş halinin bireyin güvenlik ihtiyacına olan inancı doğurması ile birlikte devletin ve toplumsallaşmanın ilk örnekleri güvenliği isteyen bireyler tarafından verilmiştir. Doğa durumunda, tüm insanların eşit olması savaşların, devletlerin ve toplumların ana kuruluş nedenidir. Savaş durumu, bir belirsizlik durumudur; insan yaşamının kısa ve acılarla dolu olduğunun göstergesidir. Özgürlüğünden vazgeçmeyenlerin bedelini canıyla ödediği bu durum, güvenliği daha önemli görenlerin ve huzur içinde yaşamak isteyenlerin bir araya gelmesiyle birlikte yerini sükûnete bırakır. Daha öncede belirttiğimiz gibi, Hobbes, insanları doğuştan eşit görür ve Hobbes iki insanın arasındaki farkın birinin diğerinde bulunmayan bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla olmadığını belirtir (Hobbes, 2017: 99).

Bireyin, özgürlükten feragat edip güvenliği seçmesinin tek nedeni şiddetli ölüm korkusundan kurtulmaktır. Birey, şiddetli ölüm korkusundan doğal yasaların varlığı ile kurtulamaz çünkü doğal yasalar toplumun tüm bireylerini eşit kılar. Eşit olan bireylerin, doğa durumunda birbirlerinin yaşamına saygı göstermesi beklenemez. Her şeyin üstündeki güç, bireyi doğa yasalarına saygılı olmaya itecek güçtür. Kılıcın gücünün zorunlu varlığı, buradan itibaren esaslı olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Sözlerden ibaret olan ahitlerin ve insanın güvenliğini sağlamaya yetecek tüm bu sürecin pozitif yönlü olabilmesi için, yasaları koruyacak ve yaşamın normal sürekliliğini sağlayacak egemen bir güce ihtiyaç vardır. Bireyin, doğa durumunda yaptığı bütün faaliyetler meşru olarak nitelendirilir. Çünkü iktidarın yokluğu otorite boşluğunu beraberinde getirir. Herkesin herkese karşı temkinli ve dikkatli olduğu bir ortamda birey, doğanın bahşetmiş olduğu yaşama içgüdüsünü ve ayakta kalma dürtüsünü güç kullanarak ve kurnazlıkla meşru dayanaklara sahip olarak kullanacaktır.

İnsanları yabancıların saldırısından ve birbirlerinin zararlarından koruyabilecek ve böylece, kendi emekleriyle ve yeryüzünün meyveleriyle kendilerini besleyebilmelerini ve mutluluk içinde yaşayabilmelerini sağlayacak böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu; bütün kudret ve

güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir (Hobbes, 2017: 99).

Devlet, herkesin aynı anda ve ortak onayıyla haklarını devretmesiyle oluşan bir mekanizmadır. Hobbes, oluşan bu yeni güce “Leviathan” adını verir. Leviathan; herkesin ortak onayıyla var olan ve herkesin haklarından aynı anda ve aynı oranda vazgeçmesiyle ve haklarını devretmesiyle varlığa gelen güçtür. Hobbes, bu gücün sınırsız olduğundan bahsederken, sözleşmenin amacı gereği egemenin amacının toplumun güvenliğini sağlamak olduğunu belirtir. Hobbes’un deyimiyle, “ölümlü tanrının” doğuşu insanlığın bu dönemlerine denk gelir. Hobbes, toplumun kuruluşu, işleyişi ve sürekliliği açısından egemen gücü ya da genel iradeyi temsil edecek bir kişiyi ön planda tutar.

Hobbes’a göre, devletin amacı güvenlidir (Hobbes, 2017: 133). Hobbes, bireyin doğa durumunda içinde bulunduğu savaş ortamını ve egemene olan ihtiyacı açıklarken “doğal olarak özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanların, devletler halinde yaşarken kendilerini tabi kıldıkları kısıtlamanın nihai nedeni, amacı veya hedefi” olarak insanların “kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir hayat sürmek” amacı güttüğünü belirtir ve devamında, “insanları korku içinde tutacak ve onları, ceza tehdidiyle, ahitlerini ifa etmeye... Doğa yasalarına uymaya zorlayacak belirgin bir güç olmadığında, insanların doğal duygularının zorunlu sonucu olan o berbat savaş durumundan kurtulmak” olduğunu aktarır (Hobbes, 2017: 133). Hobbes, bu güvenliğin doğal hukukla sağlanamayacağını belirtir. Çünkü Hobbes’a göre;

Adalet, hakkaniyet, tevazu, merhamet ve özet olarak, bize ne yapılmasını istiyorsak başkalarına da onu yapmak gibi doğa yasaları, bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün korkusu olmaksızın, bizi taraf tutmaya, kibire, öç almaya ve benzer şeylere sürükleyen doğal duygularımıza aykırıdır. Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez (Hobbes, 2017: 133).

Hobbes, bireyin içinde bulunduğu doğa durumunu bireyin hayatta kalma dürtüsü ile ilişkilendirir. Savaş durumu, insan doğasının sonucudur. Savaş durumunun nihayete ermesi için yapılması gereken bireyin rızası ile toplumsal sözleşmeyi onaylamasıdır. İnsanlar, savaş durumunun ve belirsizliğin getirdiği kargaşanın mutlu ve güvenli bir yaşamı engellediği yargısını taşır. Bu minvalde

Hobbes, doğa yasalarından olan barış yasasına uymayı salık verir. Bireyin, yaşamının temelini güvenlik oluşturur. Bireyin doğal haklarından feragatı, güven içinde yaşamasının tek yoludur. Birey, rasyonel tutumu sayesinde bireysel bencilliğini, hırslarını ve acımasızlığını bir kenara atıp toplumsal sözleşmenin gölgesi altında ve toplumsal sözleşmenin sonucu olan egemenin kontrolünde güvenli yaşamı arzu etmiştir. Hobbes'a göre, doğa durumundaki birey, güvenlik kaygısı güder. Bu kaygı, insanların özgür yaşamından vazgeçmesi ile birlikte yerini sözleşmeye ve dolayısıyla güvenli bir toplumsal yaşama bırakır. Toplum sözleşmesi bireylerin rasyonel tavırlarının sonucu olarak doğa durumundaki eşitliği ve bireylerin kendi özgür iradelerini kontrol altında tutar. Egemen gücü tanımak, bireylerin şiddetli ölüm korkusunun ve güvenlik arayışının ortaya çıkardığı ve bireylerin tüm haklarının devri ile gerçekleşmektedir.

Sözleşme, tarihsel süreç içerisinde insanlar arasındaki ilişkide önemli rol oynamıştır. Kimi zaman iki kişi arasında, kimi zaman iki tüccar arasında olan sözleşmeler kimi zamanda iki devlet arasında vuku bulmuştur. Siyasal olanın ortaya çıkışından itibaren “sözleşme”, felsefenin ve siyasetin gündemine sistematik olarak girmiştir. Sözleşme, toplumsal sorunların çözümü noktasında bireysel düşmanlıkların ve bencilce tutumların toplumsal alanda daha fazla bozulmaya mahal vermemesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Sözleşme konusunu, Hobbes ile ilişkilendirebilmek için arkaik olandan çok, modern çağdan hareket edeceğiz. Ancak bu değerlendirmeler yapılırken, insan doğasından, insanın doğa durumundaki pozisyonundan bağımsız değerlendirmelerin eksik ve hatalı olacağı aşikârdır. Zaman zaman Hobbes dönemi ile siyasal olanın, geçmiş çağlardaki karşılıkları aynı anda değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

Sözleşme teorisi genel anlamıyla, bireyin rızası, onayı ve işbirliğine dayanan toplumun çıkar-yarar ilişkisi içinde var ettiği siyasal egemenliğin doğurulması sürecidir. Doğa durumundaki, eşitliğin getirdiği negatif yüklü toplumsal etkinin ortadan kaldırılması ya da kaotik ortamın çatışmacı etkisinin minimize edilmesinin hedeflendiği sözleşme durumu, bireyin rızasına dayanan bir süreçtir. Sözleşmenin ve sözleşmenin sonucunda var olagelen egemenin ortaya çıkışı, bireyin rızasına dayanan

bir durumdur. Meşruiyet bireyin onayı, rızası ve isteği ile anlam kazanan bir durumdur. Siyasal olanın onaylanması, bireyin doğal durumdan, aynı zamanda savaş durumundan toplumsallığa geçişidir. Toplumsal sözleşmeler, içinden çıktığı toplumdan ve sözleşmeye kadar olan süre içindeki doğal koşullardan bağımsız bir şekilde ele alınamaz ve doğa durumundaki bireyin çatışmacı, bencil ve çıkarıcı doğasının tam olarak anlaşılmasından kaynaklı yanlış yorumlamalar sözleşmenin doğru anlaşılmasına ket vurur. Doğa durumundaki bireyin, doğal olarak elde ettiği eşitlik ve sınırsız özgürlük, doğa durumunun çatışmacı bir durum olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Bireyi doğa yasalarına uyma konusunda zorlayıcı egemen bir gücün olmayışı savaş durumunun sürmesi demektir. Çünkü birey, herhangi bir ceza, baskı ya da tahakküm olmadığı zamanlarda doğası gereği savaştan ve kargaşadan yana saf tutar.

1. 5. Egemen Güç

Hobbes'un, fikir dünyasında egemen, sınırsız güçlerle donatılmış bir varlıktır. Sözleşmenin yapısal arka planına baktığımızda ise, oy birliğini görürüz. Hobbes, sınırsız güçlere sahip, toplumun genelinin onayını almış bir devlet profili çizmektedir (Yalçınkaya, 2016: 443).

Egemen güç, toplumun ortak onayıyla ve ortak rızasıyla başa gelen ve bireylerin birtakım haklarından vazgeçerek -özgürlüğünden feragat ederek-güvenliğini garantiye alma girişiminin sonucudur. Ortak rızaya boyun eğmiş bireyin devlet kurulup, egemen güç belirlendikten sonra itiraz hakkı ya da isyan hakkı yoktur. Egemen, ölümlü bir tanrıya dönüşmüştür. Doğa durumundaki insanın kötü gidişata dur diyebilmesi için vazgeçtiği özgürlük bireye güvenliği getirmiştir. Birey devretme yöntemi ve sözleşme gereği bütün haklarından feragat etmiştir.

Hobbes'un, kritik ettiği temel yön, toplumun içinde bulunduğu kaotik ortamdan çıkmasının insanın toplumsal yaşamının ve huzurunun temel şartı olduğundan, Hobbes, egemen güce çok büyük önem verir ve egemen kavramını önemser. Çünkü onun açısından egemen yokluğu daha kötü sonuçlar doğurması beklenen, olmazsa olmaz, rızaya dayalı bir sözleşmenin ürünüdür. "Leviathan başlığının işaret ettiği gibi egemen, ölümlü bir tanrıdır: ölümlü çünkü bu makam rıza

gösteren bireylerin tamamen yapay bir yaratımıdır; tanrısaldir çünkü ona devredilen güçler mutlak, bölünmez ve daimidir.” (Tannenbaum, 2017: 210).

Egemen gücün, temel referansı rızadır. Öyle ki egemen, bütün gücünü toplumun ortak rızası bulunan sözleşmeden alır. Egemen, elindeki güç ile toplumdaki kargaşayı sonlandırmayı hedefler.

Egemen, bir egemen olarak, sözleşmenin bir tarafı değildir. Rıza gösteren bireylerin yapay bir yaratımı olarak bir egemenin, tesis edilmesinin dışında veya öncesinde meşhur bir varlığı yoktur. Dolayısıyla, egemen, sözleşmenin verdiği güçlerin dışında bir güce sahip değildir. Başlıca gücü ise barışı korumak için gerekli olan her şeyi yapmaktır (Tannenbaum, 2017: 211).

Egemenin üzerinde, herhangi bir güç kabul edilemez. Savaş, barış, toplumsal huzur gibi konularda ve aynı zamanda yasaların yapılması ve uygulanması konusunda sözleşmenin verdiği yetki sadece egemen güce aittir. Hobbes, egemenin varlığından ziyade yokluğunu daha tehlikeli bulmaktadır. Herkesin herkesle savaşı toplumda büyük bir infiale ve belirsizliğe yol açacaktır. Rıza gösterilerek bir kişiye ya da birçok kişiye devredilen haklar, devletin temel kuruluş prensibini oluşturur (Hobbes, 2017: 137). Devlet, kurulduktan sonra toplumun herhangi bir sözleşme değişikliğine gitmesi mümkün değildir. Tek karar verici merci, egemenin kendisidir. Egemen güce, karşı gelmek bireyin tavrının yanlışlığına dalalet eder çünkü toplumun çoğunluğunun onayını alan egemene mutlak itaat şarttır (Hobbes, 2017: 139). Birey, yaşam hakkı dışında egemene itiraz edemez ancak egemenin barışı koruyamayacak ve sürdüremeyecek duruma gelmesi durumunda kendi hakları devreye girer. Bireyi korumakla yükümlü olan devlet, eğer bu gücünden mahrum kalırsa bireyin itaat etme durumu da ortadan kalkmış olur (Toku, 2015: 190). Egemen güç, kendisini meşrulaştıran bireye hesap vermekle yükümlü değildir (Hobbes, 2017: 140). Savaş ve barışın kararını egemen güç verir. Çünkü savaş ve barış yetkileri de dâhil bütün güç egemene devredilmiştir (Hobbes, 2017: 140). Her şeye rağmen Hobbes, egemeni savunmaktan da geri durmaz. Ona göre egemen, toplumun mutluluğu oranında güçlüdür. Bu sebep itibariyle egemen, toplumun mutluluğunu yüksek oranda sağlamalıdır (Hobbes, 2017: 145).

“Peki, savaş durumunun bu acımasız ve kaotik ortamından insan nasıl kurtulmuştur?” sorusunun cevabı şudur: toplum içindeki her bireyin, kendi güvenliği ve mutluluğu için birtakım haklarından diğer vatandaşlar gibi vazgeçmeyi tercih ettiği andan itibaren insan, toplumsal huzurun kapısını aralar. Aksi halde, herkesin her şeye hakkının olduğu bir ortamda güvensizlik, çatışma ve ölüm kaçınılmazdır. Toplumsal birliğin sağlanması ve sözleşmelerin (ahitlerin) tutulması, egemen bir gücün ve aynı zamanda insanüstü bir varlığın inisiyatifinde ve garantisinde olmalıdır. Hobbes, devleti kutsar çünkü devletin olmadığı ya da zayıf düştüğü bir durumu çok yakından yaşamıştır. Hobbes’a göre sözleşme, tek başına bir anlam ifade etmez, bu durumdan dolayı sözleşmeyi koruyacak ve uygulatacak bir gücün varlığını daima ihtiyaç vardır. Sözleşmelerin sözde kalmaması için Hobbes devleti daima birinci öncül olarak korumuştur (Toku, 2015: 180).

Devlet, yapılan sözleşmeleri sabit ve sürekli kılmak için tarafları korku içerisinde tutacak ve eylemlerini ortak bir faydaya yöneltecek genel bir güçtür. Her türlü sözleşme ya da ahitleşmenin teminatı devlet olduğu için, ilk sözleşme ya da ahitleşme devletin kuruluşu maksadıyla yapılır (Toku, 2015: 180).

Devlet, devredilen hakların koruyucusu ve aynı zamanda ortak sözleşmenin yürürlükte olması için oy birliğiyle toplumun vücuda getirdiği ancak yok edemediği bir yapıdır. Buradaki en önemli noktalardan birisi, devletin, mutlak bir güç olduğu gerçeğidir. Egemen güç, bireyin yaşamının her alanında tek yetkilidir. Ancak bireyin can güvenliğinin tehlikeye girdiği durumlarda birey, kendi inisiyatifini kullanabilir. (Toku, 2015: 180). Hobbes, doğa yasalarını kabul etmekle birlikte, devlet olmadan ve sözleşmenin imzalanmadığı toplumların varlığı vuku bulmadan doğa yasalarının kabul edilemeyeceğini ve uygulanamayacağını belirtir (Toku, 2015: 180).

Sözleşme dışında kalan ya da sözleşmenin tarafı olmayan bireyler her türlü yaptırıma ve zor kullanıma açık bir hale gelir. (Toku, 2015: 180). Egemen güç, tek karar verici mercidir. Savaş ve barış kararları da dâhil bütün kararların alındığı ancak eleştirilemeyen egemen, sınırsız bir gücü temsil eder. Egemen gücün en önemli özelliği bütün yetkileri kendi tekelinde toplamış olmasıdır. Bu tekelleşmenin sebebi

ise bölünmelerin yaşandığı devlet yapılanmalarının iç ve dış tehditlere karşı savunmasız kalacağı gerçeğidir (Toku, 2015: 187).

Bireyin, toplum içindeki haklarından vazgeçip devlete itaat etmesinin tek nedeni korunma ihtiyacıdır. Devlet, bu elzem görevi yerine getiremezse bireyin itaat yükümlülüğü de ortadan kalkmış olur. “Çünkü itaatın nedeni yalnızca korumadır; neden ortadan kalktığına sonuç da ortadan kalkar.” (Toku, 2015: 190). “Ölümlü tanrı” etiketini alan egemene, bağlılığın ve bireyin kendini sınırlamasının esas amacının savaş durumundan kaçış olduğu göz ardı edilemez bir gerçektir. (Russell, 2017: 110). Hobbes’un önemli gördüğü nokta, yönetim biçiminden çok devletin tek yetkili merci olması durumudur. “Hobbes’a göre, en iyi devlet biçimi, monarşidir; ama öğretisinin önemli bir kısmı bu değildir. Önemli kısmı, devletin yetkilerinin mutlak olması gerektiğini savunmasıdır.” (Russell, 2017: 117). Hobbes, çatışmasızlık ortamının oluşabilmesi için egemen gücü bir ön kabul olarak görür. Devletin, kuruluşu aşamasında aklını kullanabilen insan, en mantıklı kararı vererek “ölüm ve şiddet korkusu” içindeki bu savaşa son vermiştir (Yalçınkaya, 2016: 440).

Hobbes, doğa yasalarının gücünü ve etkisini yok saymaz ancak doğa yasalarının düzenin sağlanması, barışın gelmesi vs. açısından yeterli olmayacağını, egemen gücün olmaması durumunun tek başına kaotik bir ortam için yeterli olacağını belirtir. Hobbes’a göre, hükümetin kurulması bireyin kendi öz çıkarlarını koruyabileceği en akıllıca karardır. Genel olarak yapay görünümlü ancak sonuçları ve etkileri açısından karşılığı olan hükümet, bireyi mutluluğa ve güvenliğe taşıyan bir araçtır. Egemen, ona rıza gösterenlerin oylarıyla oluşturulduğu yapay bir oluşumdur. Diğer taraftan ise, egemene verilen güçler bakımından egemen bir tanrıyı andırır. Çünkü egemenin gücü mutlaktır, aynı zamanda bu gücü hiç kimseyle paylaşmaz.

Egemen güç, toplumun bir yapay tanrı yaratmasıdır. Egemen güce verilen yetkilerin en genel anlamıyla amacı, barışı tesis etmek, korumak ve sürdürmektir. Bu kadar muazzam bir gücün kabul edilebilirliği tartışmaya açıldığında ise Hobbes, sürekli bir savaş durumunun her şeyden kötü olduğunu düşünür. İnsanın doğa durumunun genel anlamda görünümü, gücü arzulayan ve güçlü olmayı üstünlük

olarak kabul eden bir düşünüş ve yaşayış biçimi olduğundan, doğa durumu kaotik bir yaşamın sürdürülemez olduğunun en önemli kanıtıdır. Bireyin, bencil çıkarlarının ve saldırganlıklarının üzerine belirli sınırlamalar getirilmeden topluma barışın nasıl vazedileceği ve barışın nasıl sağlanacağı büyük bir muammadır. Savaş durumu, bencil insanın sonu gelmez istek ve arzularını gerçekleştirmek istemesinden kaynaklanan durumdur. Egemen, bu duruma bir son verebilmek için tüm yetkiyi kendisinde toparlamak zorundadır.

Egemenin, mutlak gücü bireyin itaati ve onayına bağlıdır. Devlet kurulduktan sonraki her fevri davranış suç olarak görünür. Çünkü doğa durumunda, herkesin her şeye hakkı olduğu için herkes kendi çıkarına ve arzusuna göre eylemde bulunabilirdi. Bu sebepten ötürü oluşan savaş durumu bütün hakların bir “tekel’e” devredilmesiyle yani devletin kurulmasıyla, yerini barış ortamına bırakmıştır. Hobbes, devletin mutlak iyi olduğundan bahsetmez ancak savaş durumunun kötü ortamının yanında devletin kötülüğünün daha hafif kalacağından bahseder (Arnhart, 2017: 173). Egemen ve egemenlik altında yaşayan uyrukların karşılıklı ilişkisi çok sıkı ve belirgin hatlarla örülüdür.

Çünkü egemen, kendi çıkarlarını güvence altına almak için, uyruklarının itaatine muhtaç olduğu kadar, uyruklarda çıkarlarını güvence altına almak için egemene muhtaçtırlar. Savaş haline geri dönüş herkes için eşit şekilde felaket olacağından, konumlara bakmadan, iç savaş korkusu uyruklar kadar egemeni de yumuşatır (Arnhart, 2017: 176).

Barışı sağlayıcı güç yani, “egemen” toplumun ortak onayını alan bütün hakların tek erke devredildiği bir yönetme durumu ve sürecidir. Egemen, kimi zaman “ölümlü tanrı” adını alır. Doğal bir sözleşmenin ürünü olan ve toplumun tek yetkili kılarak haklarını devrettiği ölümlü tanrı, meşru bir yapıya sahiptir çünkü herkesin onayını almıştır (Ruby, 2016: 80). Egemen gücün, olmadığı bir toplumun insan doğasından hareketle kötü bir akıbete uğrayacağı bilinir. Kaçınılmaz olan mutlak kötü son, otoritenin olmadığı ya da toplumu düzenleyici bir yönetim erkinin bulunmadığı toplumlarda en iyi ihtimaldir. Katı bir kuralsızlığın hüküm sürdüğü devletsiz toplumlarda tek geçerli kural “ne olursa olsun ayakta kal” telkinidir. Devlet, bireyin yalnızca güvenliğini değil aynı zamanda bireyin tam olarak özgür olmasa da

rahat bir yaşama kavuşmasını sağlar. Hobbes, rızayı ve ortak onayı herkesin aynı anda aynı haklardan vazgeçmesi olarak görür. Ölümlü tanrı, insanların ortak kararı ve rızasıyla doğar, herkesin ortak onay ile verdiği yetkilerle büyür, gelişir ve toplumu kendi içinde barışa sevk eder. Egemenin önemi, toplumun verdiği sınırsız gücü ve imkânı toplumun barış ve güvenliğini sağlamak, huzurunu arttırmak ve refahını sürdürmekten gelmektedir. Egemen, insanların gönüllü olarak üzerinde anlaşmaya vardıkları sözleşmenin koruyucusu olarak nitelendirdikleri bir güçtür. Hobbes, egemenden bahsederken egemen güçten vazgeçilemeyeceğini, hiç kimsenin çoğunluk tarafından belirlenen egemenin kuruluşuna adaletsizlik etmeden karşı gelemeyeceğini, egemenin eylemlerinin uyruklar tarafından eleştirilemeyeceğini, egemenin yaptığı hiçbir şeyin uyruk tarafından cezalandırılmayacağını, uyruklarının barışı ve barışın savunulması için neyin gerekli olduğuna egemenin karar verdiğini ve uyruklardan her birinin başka hiçbir uyruğun adaletsizlik etmeden ondan alamayacağı hangi şeylerin kendisine ait olduğunu bileceği kurallar yapma hakkını, yargılama ve anlaşmazlıkları çözme hakkını, uygun gördüğü şekilde savaş ve barış yapma hakkını, bütün barış ve savaş danışmanlarını ve bakanlarını seçme hakkını, ödül ve ceza vermek ve bunu dilediği gibi yapmak hakkını, şeref ve paye verme hakkını egemenin elinde bulundurduğunu belirtir. Hobbes, bu hakların bölünemez olduğunu çünkü kendi içinde bölünmüş bir krallığın ayakta durmayacağını, bu hakların egemen güçten feragat edilmesi dışında asla yok olmayacağını belirtir. Hobbes, uyrukların gücünün ve şerefının, egemen güç karşısında yok olduğundan bahseder. Hobbes, egemen gücün mutlak varlığının gerekliliğinden bahsederken, egemen gücün varlığının yokluğu kadar zararlı olmadığını belirtir.

Hobbes, yönetim biçimi açısından monarşiyi diğerlerine göre daha iyi bulur. İçinde bulunduğu iç savaş dönemini bizzat deneyimleyen Hobbes, egemen gücün mutlak hâkimiyetini ve devletin mutlak otoritesini savunur. Doğa durumunda insanın içinde bulunduğu vahşi savaş durumu, bireyin korku ve güvensizliği aynı anda yaşamasının yanı sıra devletin gerekliliğinin ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Şiddetle iştilgal olan bireyin kendi güvenliğini sağlamak için iradesini ve haklarını genel bir güç denilen egemene devretmesinden hareketle, sözleşmenin ortaya çıkması sonucu birey, var olan doğal haklarından vazgeçmiş olur. Egemen

güç, bireyin güvenliğini sağlamakla kalmaz aynı zamanda yasaların tek koruyucusu ve uygulayıcısı konumuna yükselir. Hobbes insan doğasının rekabetçi yönüne değinirken güvensizliğin hüküm sürdüğü yerlerde bireyin şan ve şeref arzusu ile beraber güç istencini de ön plana çıkarır. Bütün olumsuzlukların temeline eşitliği oturtan Hobbes, herkesin her şeyde eşit miktarda hakkının olmasının herkesin herkese karşı savaşımındaki payını göz ardı etmez. Hobbes'a göre, güvenlik ihtiyacı sözleşme ihtiyacını doğurur sözleşme ise onu koruyacak, uygulamasını sağlayacak ve sürekliliğin devamlılığını kontrol altında tutacak egemen bir güce ihtiyaç duyar. Sözleşme ile birlikte birey, tüm yetki ve haklarını diğer bireyler ile birlikte egemen güce devreder. Devredilen bu haklar sayesinde, toplumdaki güven ortamı sağlanmış olur ve ortak onayı alan egemen güç, devletin kuruluşu ile birlikte tek otorite haline gelmiştir. Devlet, sözleşme ile birlikte artık ölümsüz bir tanrıdır. Urukların ortak onayı ve rızası ile kurulan devlet, fevri davranışları, bencil yönelimleri, bireyin her şeyde olan hakkını kendi egemenliğine katarak, bireyin çıkarıcı ve bağımsız egemenliğine son vermiştir. Egemen güç, toplum sözleşmesinin bir ürünüdür. İnsanların, güvensizlik ortamından çıkmak için bir araya gelerek oluşturdukları sözleşme ile birlikte bütün hakların devredildiği devlet ve devletin kurumları varlık bulmaya başlar. Hobbes devleti ölümlü bir tanrı olarak görür. Hobbes, devletin otoritesini ve devletin gücünün meşruluğunu yurttaşların gönüllü olarak bir araya gelip ortak onay ile yapılan toplumsal sözleşmeden kaynaklandığını belirtir. Hobbes'a göre, sözleşme sonrası dönem için egemen güç, tek otoritedir. Sözleşme ile birlikte yurttaşların egemen güce devrettiği haklar, yalnızca devletin kontrolündedir. Egemen güç dışında, bir başkası tarafından bölünemeyen ya da paylaşılamayan bu hakları kullanma yetkisi yalnızca egemen güce aittir.

Hobbes, toplum sözleşmesinin amacını açıklarken sözleşmeyi iç karışıklıkları, bireysel eylemleri, kaosu, toplumsal kargaşayı önlemeye yönelik bir adım olarak nitelendirir. Bu yargıdan hareketle Hobbes açısından egemen gücün yetkileri ve gücü bir başkası tarafından kullanılamaz ve egemen gücün yetkilerine ve gücüne bir başkası ortak olamaz. Savaş durumunun nedeni olan insanların bencilliği sebebiyle, egemenin hakları ve gücünün paylaşılması demek yeni karışıklıklara ve kargaşaya davetiye çıkartmak demektir. Devletin kuruluş gayesi, kaos ve kargaşa

içinde yaşamının korkusunu içinde barındıran bireyin güvenlik ihtiyacını karşılamak ve tamamıyla özgür olmasa da güvenli yaşama yer açmaktır. Çünkü doğa durumunda, yaşamın acımasızlığı ve düzensizliği insan hayatını zorlaştırmakta ve insan yaşamı içinden çıkılmaz bir kargaşaya dönmektedir. Bu nedenle, Hobbes, egemen gücün ya da devletin varoluşunu elzem olarak görür. Hobbes, devletin kurulmasından itibaren işleyecek sürecin önemli bölümünü uyrukların egemene itaati ve bireyin toplumsal uyumu olarak görür. Hobbes, bireyin güvenliğe olan ihtiyacından dolayı devletin kurulmasının akla uygun bir eylem olduğundan bahseder. Hobbes, devleti uyruklardan bağımsız bir güç olarak düşünmez. Ona göre toplumu oluşturan uyruklar egemene ne kadar çok itaat ederse, toplumsal huzur o kadar fazla olacaktır. Uyrukların haklarını devrettiği egemen güce itaat, Hobbes'a göre insanın aklının ve mantığının sonucudur. Sözleşmenin temel anlamı ve dayatısı hak devrini kabul eden insanın devredilen kuruma sorgusuz sualsiz itaatidir. Bireyi, itaate sevk eden en önemli konu, uyruğun güvenlik ihtiyacıdır. İnsan, doğa durumunda toplumsallaşmayı, egemen güce itaati ve haklarını devretmeyi zorunluluk olarak görür.

Son kertede Hobbes, doğa durumunda yaşayan insanların bencil ve çıkarıcı kararlarından vazgeçerek ve bir takım haklarından feragat ederek ortak bir güce boyun eğdiklerini belirtir. Bu boyun eğme iradesini egemen güce teslim eden birey, yaşamı tehlikede olduğu zamanlarda egemen gücün temsil etme iradesini yok sayacaktır çünkü insanların sözleşmeyi onaylama iradesi güvenliğin sağlanması yönünde bir anlaşmadır (Tuck, 2015: 111). Hobbes dinsel savların siyasal yaşamı ve toplumsal devrim ve dönüşümleri etkilemesine karşı çıkmıştır. Dinin ayrıcalıklı statüsüne karşı bir direniş sergilerken, dinin farklı yorumlamalarından dolayı oluşabilecek her türlü savaş tehdidine karşı ise egemen gücün dini kontrol altında tutmasının gerekliliğini ön plana çıkarır. Yönetimde din-devlet ikiciliğini bertaraf etmek için devletin ve dinin yöneteninin tek olması gerektiğini belirtir. Hobbes'un asıl önemi "siyaset felsefesini metafizikten ve teolojiden koparmış olması, insan psikolojisini dayanak alarak materyalist bir bakış açısıyla siyaseti ve devleti çözümlemesidir" (Yalçınkaya, 2016: 455). Bu yöntem Hobbes'un siyaset felsefesini kurma yolundaki önemli bir dönemecini oluşturur.

Hobbes egemenliğin kaynağını metafizik bağlantıların dışında, dini inanışların ötesinde ve tanrısal olanın uzağında göstererek ve toplumsal sözleşme temelli bir siyaset felsefesi oluşturarak kendine özgü bir sistem geliştirmiştir. Hobbes, Machiavelli'den farklı olarak modern devlet ve modern egemenlik kuramlarının oluşumunda ve siyasal düşüncenin gelişmesinde ayrıntılı ve sistemli bir yol çizmiştir. İnsanların ortak rızası egemeni ortaya çıkaran sözleşmenin var olması demektir. Sözleşme sonrası kurulan devlet, insanların kişisel ve toplumsal gelişimlerinin devam edebilmesinin sağlayıcısı ve bu süreçte barışın temin edilmesinin üstlenicisidir. Barış sürecinde birey devletin sağladığı kadar özgürlük ile yetinmek zorundadır çünkü devletin amacı güvenliği ve barışı sağlamaktır. Güvenliği ve barışı tehdit eden her türlü özgürlük arayışı devlet tarafından reddedilir. Hobbes doğa durumundan çıkış sonrası toplumsal yaşamın nasıl devam edeceğine dair bilimsel bir reçete sunarken kişisel özgürlük ile toplumsal düzen arasındaki dengeyi sağlamayı da ihmal etmemiştir.

1. 6. Hobbes Sonrası Devlet Kuramı Tartışmaları (Locke ve Rousseau)

Thomas Hobbes'un, "herkesin herkesle savaşı" olarak açıkladığı doğa durumu ve bunun neticesindeki devlet anlayışı, John Locke'un siyaset anlayışında da yerini bulmuştur. Ancak Locke'un, Hobbes'tan temel farkı, doğa durumunun Hobbes'taki gibi savaş durumu değil de barış durumu olarak belirlenmesidir. Locke, doğa durumunu insanların özgürlük ve eşitlik içinde yaşadığı, insanların diğerlerine bağlı olmadan doğa yasalarının sınırları içinde yaşadığı bir durum olarak görür. Locke için doğa durumu, savaş durumu ya da kargaşa içinde süregiden bir düzen değildir. Bireyler, doğa durumunda birçok hakkını (yaşamak, mülkiyet vs.) akıl yasaları ve doğa yasaları çerçevesinde kullanırlar. Bireyler doğal haklarını kullanırken keyfiyet kavramından uzaktırlar. Birey, diğer bireylerin haklarına karşı saygılı ve hoşgörülüdür. Doğa durumunda ne kadar saygı ve hoşgörü olsa da ister istemez anlaşmazlıklar var olacaktır. Doğal yasaları aşarak ve çiğneyerek hak ihlali yapan bireyler, toplum içinde mutlaka olacaktır. İşlenen suçların ya da hak ihlallerinin cezasının ve bir karşılığının olmadığı toplumlarda, kaos ve kargaşa eksik

olmayacağından ve bireyi suçluyu cezalandırırken başka haksızlıklara sebep olabileceğinden, doğa durumu savaş durumuna dönüşecektir (Yayla, 2002: 28).

Locke, doğa durumunu iyi olarak nitelendirir ancak sorunların çözümü noktasında yaşanan aksaklıklar ve adaletsizlikler doğa durumunun iyi olan çehresini savaş durumuna çevirir. Bireyin davranışları, tüm toplumu etkilediğinden ve doğa durumunun iyi olan yapısı kaos ve kargaşaya dönüştüğünden insanlar, doğa durumundan çıkış konusunu, daha farklı bir ifadeyle devletin ortaya çıkış sürecini hızlandırmışlardır. Locke, doğa durumunda var olan haksızlıkları ve doğal hakların ihlali konusunu işlerken toplumda oluşan suçların cezalandırılması konusunda eksikliğe dikkat çeker. Çünkü doğa durumunda, suçluları cezalandırıcı bir üst merci yoktur. Yapılan haksızlıkları cezalandıracak, egemen bir gücün ya da otoritenin olmayışı bireyin haksızlıklara ve hak ihlallerine kendi müdahalesini gerektirir. Kişisel hesaplaşmaların, suçların ve cezaların kişi üzerinden belirlenmesi, toplumsal infiale yol açar. Bu durum, bir güvensizlik, savaş ve kargaşa durumudur. İnsanların, savaş durumundan kurtulmak istemesi ve kendi kişisel yaşamını ve birtakım haklarını güvence altına almak istemesi sebebiyle devletin gerekliliği ön plana çıkmıştır. İnsanların, bir sözleşme etrafında birleşmesi devletin kuruluşunun ilk aşamasıdır. Locke'un, sözleşme ve devlet anlayışı Hobbes'tan farklı bir bakış açısına sahiptir. Locke, sözleşmeyi ve sözleşmenin sonucunda kurulan devleti sınırlandırmıştır. Devlet, toplumun huzurunu ve güvenliğini sağlamakla görevlidir. Bireylerin, yaşamı ve özgürlüğü devlet güvencesi altına alınmıştır. Locke'a göre devletin görevi, insanların, hayat, hürriyet ve mülkiyet haklarını korumasıdır, çünkü devletin meşruiyet kaynağı toplumsal rızadır. Locke, devletin sözleşmeye aykırı hareket etmesi durumunda, meşruiyetini kaybedeceğini ve insanların direnme hakkının doğacağını savunmuştur. Devlet ve insanlar arasındaki ilişkiler, keyfi değil, kanunlar ve hukuk çerçevesinde gelişmelidir (Locke, 2004: 3).

Modern devletin inşası konusunda, bir diğer önemli filozof Jean-Jacques Rousseau'dur. Rousseau da, Hobbes ve Locke gibi devleti ve devletin oluşumunu açıklarken doğa durumundan hareketle bir tez hazırlar. Rousseau açısından devletin ortaya çıkışı ve devletin gerekliliği çok çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Hobbes

açısından, bireyin doğa durumundaki mutlak eşitliği ve bu eşitliğin getirdiği savaş durumu devletin ve otoritenin kuruluş nedeni iken, Rousseau'ya göre özel mülkiyet problemi ve eşitliğin ortadan kalkması gibi nedenler bireyi sözleşmeye itmiştir. Rousseau'ya göre özel mülkiyet, doğa durumundaki eşitliğin sona ermesine neden olarak aynı zamanda doğa durumunun ve doğa durumundaki insanlığın mutluluğunun da sonu olmuştur. Hobbes'a göre insanların, devlete gereksinim duymasının sebebi doğa durumundaki tutum ve davranışlarıdır. Doğa durumunda bencil, çıkarıcı ve yıkıcı olan insan doğası, toplumsal yaşamı onulmaz kılmaktadır. Birey, toplumsal huzurun sağlanabilmesi adına aklını bencilliğinin önüne koyarak özgürlüğünden feragat etmiştir. Çünkü insan aklı, güvenli bir yaşamı özgürlüğe tercih etmektedir. İnsan doğası, düzenli ve güvenli bir yaşamı olanaksız kıldığından dolayı birey, güvenliği sağlayacak ve birlikte yaşamın önünü açacak bir egemen güce ya da otoriteye ihtiyaç duymuştur. İlk zamanlarda sözleşme usulü basit bir otorite olarak algılanan devlet, zamanla kurumsallaşmış ve insan yaşamının tüm alanlarını kapsayarak, toplumun yegâne yöneticisi ve yönlendiricisi durumuna gelmiştir. Rousseau'ya göre ise doğa durumu, bireyin mutlu bir hayat sürdüğü, eşitliğin ve özgürlüğün mümkün olduğu bir durumdur. Rousseau için önemli olan tek şey, toplumun düzenidir. Ona göre; toplum düzeni, bütün diğer hakların temeli olan kutsal bir haktır. Rousseau, doğa durumunu bir barış durumu olarak betimler. İnsanlar arasında mücadele ve savaşın olmadığı bu durum, aynı zamanda insanların eşit ve özgür olduğu bir durumdur.

Doğa durumu, eşit ve özgür insanların sorunsuz bir şekilde yaşadığı bir dönem ise sözleşmeye neden ihtiyaç duyulmuştur? Rousseau, herkesin özgür ve eşit olduğu bu düzenin son buluşunu, uygar toplumların ortaya çıkışına bağlar. Rousseau, bu durumu açıklarken, sorunu bir insanın toprak parçasının etrafını çitle çevirip "burası benim" demesinden hareketle ortaya çıkan mülkiyet problemine ve bu durumun sonucunda oluşan uygar topluma bağlar. Rousseau'ya göre uygar toplumun kurulmasıyla birlikte, doğa durumunda var olan mutlu yaşam ve iyi düzen son bulur (Rousseau, 2010: 133). Mülkiyet probleminin en önemli yönü, insanlar arasındaki eşitliği bozmaya yönelik bir yapıda olmasıdır. Mülkiyetin ortaya çıkışı ile birlikte, insanlar arasındaki eşitlik de yok olmuştur. İnsan doğasında, kötülüğün ortaya çıkışı

ve toplumun fesda ve ifsada uğraması toplumda eşitliğin yok olmasının sonucudur. Uygar toplumda, mülkiyet hırsı ve bu yüzden eşitliğin bozulmuşu, doğa durumundaki genel iyiyi yok etmiş, birey daha fazlasını elde etme arzusuna kapılmış ve bu arzu sonucunda bireyde savaş duyguları yeşermiştir. Rousseau'nun sözleşmeye giderken vardığı temel sonuç, sözleşmenin kaçınılmaz olduğudur, ancak Rousseau sözleşmeyi bir varsayımdan hareketle temellendirir.

İnsanları öyle bir noktaya varmış sayalım ki, doğal yaşama halindeyken korunmalarını güçleştiren engeller, direktme güçleriyle, tek tek her kişinin bu durumda kalabilmek için harcaacağı çabalara üstün gelsin. O zaman bu ilkel durum sürüp gidemez artık; insanlar yaşayışlarını değıştirmezlerse, yok olup giderler. Ama insanlar yeni güçler yaratamadıklarına, eldeki güçleri birleştirep kullanmaktan başka bir şey yapamadıklarına göre, kendilerini korumak için yapacakları tek şey, birleşerek direktme gücünü alt edebilecek bir güç birliği kurmak, bu güçleri bir tek dürtücü güçle yönetmek ve elbirliğiyle harekete getirmektir (Rousseau, 2017: 13).

Rousseau, doğa durumunda uygarlıklar ile birlikte ortaya çıkan bu savaşa, sözleşme ile son verilebileceğinden bahseder. Sözleşme ile birlikte var olacak devlet, bireyin yaşamını, özgürlüğünü ve eşitliğini koruyacak yegâne güç olma durumuna gelmiştir. Toplumsal sözleşme, toplumun genelini kapsayan ve bireylerin haklarını genel bir iradeye devretmesi sürecidir (Ebenstein, 2009: 252). Sözleşme gereği, insanlar, haklarını genelin iradesi olan devlete devrederler. Devir işlemi ile birlikte her bir birey, bütünün bölünmez bir parçası haline gelir. Rousseau'ya göre toplum sözleşmesi, aynı zamanda siyasal toplumun kendisi olan devletin de ortaya çıktığı durumdur. Bireyler, sözleşme ile birlikte mülkiyetin yarattığı uygarlık ve devamındaki eşitlik problemini çözüme kavuşturmak adına haklarını ortak ve siyasal bir topluluğa devretmişlerdir. Rousseau, bu devredişin sonucunda ortaya çıkan gücü genel irade olarak tanımlar. Genel irade, insanların haklarından vazgeçmesi ve bu hakları devretmesi ile mümkün olmuş olan egemen güçtür. Genel iradenin en önemli özelliği, bireylerin iradeleri ile sınırlı olan şey değil, bireylerin iradesinden farklı bir varlığı olan şeydir. Toplum, yöneten ve yönlendiren şey bu iradedir. Rousseau'nun sözleşme kuramı, egemenliğin kaynağını halk olarak görür. Bütün bireylerin,

egemenlikte eşit şekilde payının olduğu bu kuramda devlet, demokratik bir yönetime sahiptir. Rousseau'nun sözleşme kuramı, egemenliğin halka ait olduğu, devletin insanlar üzerindeki otoritesinin, demokrasi üzerinden şekillendiği bir kuramdır.

Rousseau'ya göre ise anlaşma, çok önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. İnsanlar, bir sözleşme çerçevesinde bir araya gelir ve kendi koruması ve düzeni için belirli haklarından feragat ederler. Rousseau, devletin var olması ile birlikte birtakım özgürlüklerin ve hakların devlet denilen üst bir güce devredilmiş olmasının insanları sınırladığı ve özgürlüklerinin yitirildiği düşüncesine vardırırıştır. Burada devletin gerekliliğinin insanların haklarını tek başına koruyamadıkları gerekçesi ile meşru görülüyor olması, devlet denilen mekanizmanın otoritesini arttırması ve bir baskı aracı haline gelme durumunu bertaraf etmemektedir. Bu anlamda anarşistler, devletin var olmaması halinde insanların bir otorite altında olmayacakları dolayısıyla da özgür olarak, işbirliği ve dayanışma içinde yaşayacakları kanısındadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ANARŞİSTLER NEDEN DEVLETE KARŞIDIR?

2. 1. Anarşizm Kavramının İncelenmesi ve Anarşizmin Tarihsel Gelişimi

Dünyayı etkileyen birkaç “izm” var ise, bunlardan biri mutlaka devleti ya da hükûmeti yok sayan, bireye önem veren ve özgürlüğün kaçınılmaz bir süreç olduğunu öne süren anarşizmdir. Anarşizm, kavram manası itibariyle yönetsiz ya da idare edeni olmayan anlamlarına gelmekle beraber tarihsel süreçte birçok tanıma konu olmuştur. Gönüllü bir dayanışma çabası içinde toplumun, yönetilmesi daha doğrusu, insanların ahlaki hareket hali anarşizmin en temel öncüllerinden birisidir. İnsan doğasının anlaşılmasının toplumun yaşayışı için kaçınılmaz bir gerçeklik olduğunu varsayan anarşizm, devlet baskısının ortadan kaldırılması ile birlikte insanın daha özgür ve daha rahat hareket edebileceğini belirtir. Anarşist düşünce geleneğinin temelinde insan toplumlarının en iyi şekilde hükümetin ya da otoritenin olmadığı yerlerde işleyebileceği fikri yatmaktadır. İnsanlar, doğal halleriyle, herhangi bir dış müdahale olmadan birlikte uyum içinde ve özgürce yaşamlarını sürdürebilirler. Anarşizm, kaos değil “kendiliğinden düzen”dir (Marshall, 1999: 34).

Anarşizm, pejoratif (küçümseyici, aşağılayıcı) anlamlara gelebilecek kullanımların dışında, günlük dilden ve popüler anlayıştan çok farklı bir kavramdır. Anarşizm kelime kökeni itibarıyla, “kuralsızlık” manasına geldiği için anlamı çok farklı yönlerde ve uç noktalara çekilmiştir (Heywood, 2013: 190). Anarşist düşüncenin, pratikteki uygulanabilirliği devletin ve otoritenin çöküşü ve yok edilmesine bağlıdır. Toplumun genelinin ortak kanaatine göre gerçek dışı kabul edilen anarşist düşünce ve yöntem aynı zamanda uygulanabilirliği çok zor olan bir teorik fikir olarak da değerlendirilir. Çünkü birçok devlet savunucusu görüşün ortak yanı, toplum yaşamında devletin rolünün atmasıyla birlikte ekonomik ve sosyal gelişimin daha da arttığı yönündedir. Daha ayrıntılı bir ifade ile açıklayacak olursak, devlet savunucularına göre anarşizm bir ütopyadır. Çünkü albenisi olan, devlete karşı çıkış, otoriteyi reddetme ve egemen gücü yok sayma gibi tavırları anarşizm fikrini ütopyik yapmakla birlikte aynı zamanda çekici kılmaktadır (Heywood, 2013: 192). Anarşizmin temel varlık sahası, baskı ve tahakkümün olmadığı, dayanışma ve

gönüllü işbirliklerinin açığa çıktığı, hükümsüz, devletsiz ve otoritesiz bir toplumun realitede hayata geçirilme çabasıdır. Özgürlüğün ve eşitliğin mutlaklığı ile anarşizm insanları dayanışmacı ve aynı zamanda ahlaklı bireyler olma konusunda yönlendirir. Otoritenin baskıcı ve tahakkümcü gücü, bireyi baskı altına alan, eşitsizliğe sevk eden, insanın gelişimini engelleyen bir unsur olmak durumundadır.

Bu durum otoriteyi kontrol edenleri ve otorite tarafından kontrol edilenleri yozlaştırarak zarar verir. İnsanlar özgür ve özerk varlıklar olduğu için otoritenin kontrolünde olmaları onları sınırlandırır, insan doğasını baskı altına alır, zayıflatıcı bağımlılığa yenik düşürür. Otorite sahibi olmak, doktorların ve öğretmenlerin uzman otoriteliği gibi, bilginin toplumda eşitsiz dağılımından kaynaklanan itibar, kontrol ve üstünlük kazanma isteğidir (Heywood, 2013: 193).

Anarşizm, insanı evirip çeviren bir gücün gerekli olmadığını ve hiçbir üst makamın (dini otorite de dâhil) bu gücü elinde bulunduramayacağını belirtir. Anarşizme göre, toplumun modernleşme çabası içinde devletin elzem görülmesi aynı zamanda baskı ve tahakkümün kabul edildiği anlamına gelir. Anarşizm, devlet ve hükümet kanadına karşı çıkarken, aynı zamanda sömürünün, kan ve gözyaşının kapitalist sistemden kaynaklandığını bilir, temel olarak kapitalizmi de lanetler. Devletlerin sömürü ve baskı aracı olmaktan başka bir görevinin olmadığı ve aynı zamanda insanların özgür bir birey gibi davranması için bu baskının kaldırılması gerektiğini belirtir. Anarşist düşünce, devletin gerekliliği noktasında insanların mutlak bir bilince hiçbir zaman sahip olmadığını, aynı zamanda insanlık tarihinin mutlaka her döneminde kaosu meydana geldiğini ve tüm sınıfların birbirleriyle savaş halinde olduğu realitesini reddeder. Genel anlamda anarşizm devletin sermayeyi ya da mülkiyeti koruduğunu ve bütün sorunların mülkiyet odaklı çıktığını bildiği için devletin bir an önce tasfiye edilmesi gerektiğini ve ancak bu şekilde insanlar arasında sağlam temelli bir yaşamın mümkün olabileceğini belirtir.

“Anarşi”, “anarşizm” ve “anarşist” sözcüklerinin kullanımları tarihte birçok olumsuz anlam ile iç içe anılmıştır. Yunanca *Anarchos*, “ilkesi olmayan” anlamına gelir dolayısıyla anarşi genel bir bağlamda negatif yönetilemezlik anlamında ya da düzenin korunması için ve yönetim gereksiz olduğu için pozitif yönetilmeme durumunu ifade etmek için kullanılabilir (Woodcock, 2014: 14). Anarşizm; otoriteyi,

baskıyı, zorbalığı ve tahakkümü reddetmek demektir. Devleti ve devletin köleliğini reddeden efendisiz bir yaşam tarzını benimseyen anarşizm, özgürlüğü ön plana çıkaran düşünsel ve eylemsel harekettir.

Devlet ya da hükümeti olmayan bir toplumun hem mümkün hem de arzu edilebilir olduğunu savunan görüş olarak nitelendirilen anarşizm, politik yönetimin özü itibarıyla kötü olduğu inancını devletin ya kısmen ya da tamamen yıkılmasının sadece tercih edilebilir değil fakat aynı zamanda mümkün olduğu inancıyla birleştiren özgürlük temelli bir düşünce bütünüdür (Cevizci, 2010: 94).

Anarşizmin tarihsel gelişiminin kökeni, tam anlamıyla Antik Yunan'da Aristippos, (MÖ 430) dönemine denk gelir. Aristippos, “bilgenin özgürlüğünü devlete teslim etmemesi gerektiğini düşünmüş ve Sokrates’in bir sorusuna cevap olarak, ne yöneten ne de yönetilen sınıfa dâhil olmak istediğini söylemişti.” (Kropotkin, 2015: 55). Antik Yunan’ın bir diğer önemli ismi ise, Kitionlu Zenondur. “Zenon, Platon’un devlet ütopyasının karşısına yönetimsiz özgür topluluk kavrayışını açıkça çıkarmıştı. Devletin kadiri mutlaklığını, müdahale ve sıkı denetimini reddetmiş, bireyin ahlak yasasının hükümlerini ilan etmişti” (Kropotkin, 2015: 55). Anarşizmin, tarihsel seyri Ortaçağ’da dumura uğramıştır. Hıristiyanlığın egemenliğinin ve kilisenin baskın rolünün etkisi Ortaçağda anarşizmin gelişimine engel olmuş, anarşist düşünce ve anarşist fikirler katı bir sansüre takılmıştır.

Anarşizmin, ilk kez formüle edilmesi ve gelişiminin gün yüzüne çıkması 1700’lü yıllara denk gelir. Bu dönemin ilk önemli ismi, Godwin’dir. Godwin, anarşist fikre katkı yaparken yasaların insanların kıskançlıklarının ve ihtiraslarının ürünü olduğunu, yalnızca ve yalnızca tüm yasa ve mahkemeler lağvedildiğinde ve ortaya çıkan anlaşmazlıklarda kararlar bu amaç için seçilmiş sağduyulu insanlara bırakıldığında, gerçek yargının adım adım gelişeceğinden bahseder. Godwin’in devlet konusundaki düşüncesi, devletin lağvedilmesine yöneliktir. Toplum, herhangi bir yönetim olmadan gelişime daha açıktır (Kropotkin, 2015: 55).

1800’lü yıllara gelindiğinde Proudhon, anarşi adını toplumun yönetimsiz haline uygulayarak kullanan ilk kişi oldu (Kropotkin, 2015: 55). Proudhon, yönetimsiz bir toplumu savunur ve bunu tarif etmek için “Anarşi” kelimesini

kullanır. Proudhon'un "karşılıklık" olarak adlandırdığı sistemde, toplumun devlete ihtiyacı olmayacağı gibi bireyler arasındaki ilişkiler, özgür sözleşmeye dayanır. Anarşizmin tarihsel sürecinde yer alan bir diğer önemli isim, Max Stirner'dır. Stirner;"Yalnızca devlete karşı ve otoriter komünizmin insana dayatmak istediği köleliğe karşı eksiksiz bir isyanı savunmakla kalmamış, bireyin tüm toplumsal ve ahlaki bağlardan tamamen serbest kalmasını da savunmuştu." (Kropotkin, 2015: 60).

Bireyci anarşizmin nihai hedefi, toplumun tüm üyelerinin gelişmesini sağlamak değil, insan kitlelerinin mutluluğu ve varlığı pahasına bile olsa, doğuştan yetenekli bazı bireylerin eksiksiz gelişmelerini sağlamaktır (Kropotkin, 2015: 60). Anarşist filozofların, düşünceleri ve sonuç olarak ortaya koydukları konusunda yaygın kanaat özgürlük için devletin lağvedilmesi gerekliliğidir. Bakunin açısından da, durum böyledir. Bakunin, devletin tümüyle yok edilmesi gerektiğini, bireyin mutlak bağımsızlığını ve bireyin ancak tüm diğer bireylerin de özgür olmaları koşuluyla ve özgür oldukları ölçüde gerçekte özgür olacaklarını savunur (Kropotkin, 2015: 62).

2. 2. Anarşistlerin İnsan Doğasına Dair Temel Görüşleri

Anarşist birey, devlet kurumlarını reddeden her türlü otoriteye karşıdır. Ancak doğal yasalar söz konusu olduğunda birey, doğanın yasalarına saygı duyar ve doğaya uygun bir şekilde hareket eder. Anarşist düşüncenin temelinde insanların doğaları itibariyle iyi olup, yönetimler tarafından bozulduğu düşüncesi bulunur. Toplumun, doğal ve özgür olduğu yerlerde devlet sömürücü ve baskıcıdır. İnsan, doğası gereği sosyal bir hayvandır, kendisini iradi işbirliği ve yardımlaşma yoluyla gerçekleştirir ve insanların devlete itaat etme gibi bir yükümlülükleri bulunmaz (Cevizci, 2010: 94). Anarşizme göre, insan doğasına yönelik olarak insanın birey olma sürecinde yetkinliği kendiliğinden oluşur, bu süreçte hükümetlere hiçbir şekilde ihtiyaç duyulmaz. Anarşizm, doğal yasayı şu şekilde ifade eder: "Doğal yasa, insandaki temel unsurun herhangi bir dışsal gücün etkisi olmaksızın, doğanın gerekleriyle uyum içinde kendisini özgürce ve kendiliğinden ortaya çıkarmasıdır" (Goldman, 2017: 22).

Anarşizm, insan çalışmasının ve emeğinin kutsallığını önemser. Devletin, bireyi sömüren üretim sistemini yok sayar ve “tüketim çılgınlığını” yadsır. Bireyin, işini severek yapmasının ve bireyin emeğinin karşılığını alması gerektiğinin altını çizer (Goldman, 2017: 24). Ancak iyi bir yaşamın önünde çeşitli engeller vardır. Devlet, bireyin her aşamada kendini tamamlamasını, yetiştirmesini engelleyen en büyük güçtür. Egemen güç, insan doğasının ve özgürlüğünün ileriye taşınmasını ve özgür bireyin, tüm baskılardan kurtulmasını engelleyen bir baskı aracıdır. Anarşizm, insan doğasının gerçek manasıyla özgür ve barışçıl bir toplumda tam anlamıyla açığa çıkacağını ve bireyin kendini gerçekleştireceğini savunur.

Daracak bir alana hapsedilmiş, her gün kırbaçlanarak itaat etmeye zorlanan insan doğasının gizil güçlerinden bahsetmek mümkün müdür? Özgürlük, gelişme, fırsat ve her şeyin ötesinde barış ve huzur, bizlere insan doğasına gerçekten egemen olan özellikleri ve onun olağanüstü gizil güçlerini öğretebilir (Goldman, 2017: 25).

Anarşistlerin temel iddiası, devletin yalnızca kötülüğü ile ilgili değil, aynı zamanda devletin insan yaşamı içinde bir yerinin olmadığına dairdir. Sözleşmeci filozoflar açısından, insanların birbirleriyle olan mücadelesi, devletsiz bir toplumda düzenli ve güvenli hayatı imkânsız kılmıştır. İnsanın, doğuştan getirdiği birtakım özellikler (bencillik, saldırganlık vs.) devletin varlığını gerekli kılmış ve sosyal düzenin inşasında devlete önemli bir görev vermiştir. Sözleşmeci filozofların bu iddiaları, anarşist filozoflarca kabul görmez. Çünkü anarşist filozoflara göre insanlar doğuştan rasyonel varlıklardır ve eğitim sayesinde ve aynı zamanda kendi hayatlarını doğal dürtüler ile düzene koyma istekleri sebebiyle herhangi bir otoriteye ihtiyacı hissetmezler. Anarşist filozoflara göre, “insanları adaletsizliğe, açgözlülüğe ve saldırganlığa iten sebep, doğuştan günahkâr olmaları değil, devletin ve insan doğasına aykırı kanunların yozlaştırıcılığıdır. Başka bir deyişle hükümet, düzen sorununun çözümü, değil bizzat sebebidir” (Heywood, 2013: 195). Anarşistler, insan doğasının iyi olduğuna inanır. İnsanın özgür doğduğu, ancak sonradan devlet ya da otorite tarafından baskı altına alındığı durumundan hareketle insanın, doğuştan kötülüğüne karşı çıkarlar. İnsan, doğuştan sosyal, paylaşımcı ve dayanışmacıdır; aynı zamanda aydınlanmış insan aklı, insanı yardımlaşmaya ve dayanışmaya iten en önemli sebeptir.

2. 3. Doğa Yasalarının Önemi Üzerine

Birçok anarşist filozofa göre; doğa yasaları, insan varlığının esasıdır. Doğa yasaları, insan yaşamını şekillendirir ve insan yaşamının içinde bulunduğu fiziki yaşamı düzenler. İnsanın, bu yasalarca belirlenmiş olması bir realitedir. İnsan, bu yasalardan kaçmak istese de kaçamaz (Newman, 2006: 75). Doğa yasaları, insanın özünü oluşturur ve insan doğanın bir parçası olduğundan dolayı bu yasalara uymalıdır. İnsan, doğanın bir parçası olduğu için doğal yasalara uymaya zorunludur, doğal otorite insan doğasını şekillendiren en önemli baskın güçtür (Newman, 2006: 75). Bakunin, başta olmak üzere birçok anarşist filozof doğa yasalarını otorite olarak görür. Ancak bu, insan yaşamı için uygun ve kaçınılmazdır. Anarşist filozoflara göre yapay otorite, iktidarın kendisidir. İnsanın sonradan oluşturduğu devlet, hükümet, kilise gibi kurumlardır. Sonradan oluşturulan bu kurumlar, insanın doğasına aykırıdır ve insan yaşamını olumsuz etkilerler. İnsanın, doğuştanlığına ve doğuştan getirdiklerine karşı olan bu yapay kurumlar, bireyi köleliğe ve cehalete mahkûm etmektedirler. İnsan bu dayatmalardan kurtulmadan tam anlamıyla özgürlüğe kavuşamaz (Newman, 2006: 76).

2. 4. Anarşizmde Din Anlayışı

Anarşizmin, devlet karşısındaki tavrı, aynı şekilde din açısından da bir karşı duruştur. Yalnızca hükümet ya da otorite karşıtlığından çok devlete, egemen güce, otoriteye de itiraz eden anarşist düşünce, kilise öğretilerini ve din mefhumuna da karşı çıkar. Sonsuz ceza tehdidinin insanı erdemli yapmak için gerekli olduğu iddiasını reddeden anarşist filozoflar, akıl ve mantığın yerinin mantık dışı şeyler ile doldurulamayacağını belirtirler. Bakunin'e göre tanrı fikri tanrının bireyin yaşamında yer edinmesinden sonra insanın yaşamının her alanında "salt uygulayıcı ve karar verici"dir (Bakunin, 1998: 77). Tanrının kabulü, dünyanın ve insanın tanrı karşısındaki hiçliğidir. Anarşizm, dinsel sistemleri Tanrısal varlık yararına insanlığın sefaletini, köleleşmesini ve tahribini dile getiren ve açıklayan bir unsur olarak görür.

Tanrı her şey olduğu için gerçek dünya ve insan hiçbir şeydir. Tanrı gerçeklik, adalet, iyi, güzel, güç ve yaşam olduğu için, insan yalan, haksızlık, kötü, çirkinlik, aciz ve ölümdür. Tanrı efendi olduğu için, insan köledir. İnsan adaleti, gerçekliği ve ölümsüz yaşamı kendi başına bulmakta yetenezsiz olduğu için buna yalnız tanrısal bir vahiy ile erişebilir. Fakat bir

kez vahiyi söz konusu eden, vahyedenleri, mesihleri, peygamberleri, rahipleri ve tanrının bizzat esinlendiği yasa koyucuları da söz konusu eder. Ve bunlar bir kez tanrının yeryüzündeki temsilcileri, insanlığın, tanrının onu kutsallığın yoluna yöneltmek için bizzat seçtiği öğretmenleri olarak kabul edildiklerinde, zorunlu olarak mutlak bir iktidar kurmak durumundadırlar. Tüm insanlar onlara sınırsız ve edilgin bir itaat borçludurlar, çünkü tanrısal aklın karşısında, insansal bir akıl yoktur ve tanrının adaleti önünde dünya adaleti var olamaz (Bakunin, 1998: 77-78).

Anarşizm tüm otoriter kurumlara karşı olduğu gibi din konusunda da muhalif bir tavır sergiler. Anarşistler, otorite kavramına karşı çıktığından dolayı bireyi ikinci plana atan ve insanı tanrının kulu ve kölesi olarak gören din anlayışına da karşı çıkarlar. Anarşizmin, din konusundaki temel misyonu, dinin katı kurallarını yumuşatmak ya da dini topluma uydurmak değildir. Anarşizmin, din üzerindeki asıl düşüncesi, dinin ve tanrının tamamıyla ortadan kaldırılmasıdır. Anarşizm, devlet ve dini birbirinden ayırmaz. Anarşistlere göre, “kilisenin amacı, halkı zihinsel körlük, kölelik içinde tutma ise, devletin amacı da halkı yarı aç yarı tok bir durumda ekonomik kölelik içinde tutmaktır” (Kropotkin, 2014: 127).

Anarşizme göre devlet, kilisenin koruyucusu ve bekçisidir. Bu sebepten ötürü, tanrıya inanan insanlar aynı zamanda, devleti koruyan ve dini onaylayan insan olmak durumundadır. Tanrı fikri, insanın özgürlüğünün önündeki engel, insan aklının yok sayılmasındaki temel argümandır o halde, tanrı ortadan kaldırılmalıdır. Çünkü insan, özgürlüğe muhtaçtır ve özgürlük olmadan insani gelişim mümkün değildir. Anarşizm, insanı bütün tutsaklıklardan ve prangalardan kurtulmaya çağırır.

Ben diyorum ki, Tanrı -eğer bir tanrı varsa- hiç de felsefecilerin ve rahiplerin çizdikleri portrelerde görüldüğü gibi değil; Tanrı insanın ayırt edici niteliği olan analiz, basiret ve ilerleme yasasına göre düşünmüyor ve hareket etmiyor; tam tersine ters ve gerici bir yol izliyormuş gibi görünüyor; zekâ, özgürlük, kişilik tanrıda bizde olduğundan farklı bir şekilde oluşuyor ve doğanın bu özgünlüğü... Tanrıyı esas itibarıyla, uygarlığa karşı, özgürlüğe karşı, insana karşı kılıyor (Woodcock, 2014: 128-129).

Anarşistlere göre dinler, insanları aptallaştıran ve toplumun ahlakını bozan, insan aklını körelten ve insanın kurtuluşunu engelleyen ve insani köleliği yaygınlaştıran sistemlerdir. Anarşizm, din kavramından ve bunun neticesi olarak da

tanrı kavramından bahsederken, insandaki tanrı fikrinin insanı köleliğe bağımlı kıldığını, içsel gelişimleri engellediğini ve dogmatizmin derinliklerine hapsedtiğini belirtir. Dinler, tanrı adına sürekli insanlardan bir şeyler alan, kurbanlar isteyen sistemlerdir. “Tüm dinler zalimdir, hepsi kan üzerine kurulmuştur; çünkü hepsi esas olarak kurban düşüncesine, yani tanrısal varlığın doymaz kını yararına insanlığın sürekli kurban edilmesine dayanmaktadır” (Bakunin, 1998: 79).

Anarşizm, dinin otoritesinden çok bilimin otoritesini savunur. Dogmatik fikirlerin, bilimsel anlayış ve rasyonaliteyi engellemesinden dolayı anarşist düşünce dinin getirdiklerini reddeder. Anarşizmin temel düsturu, özgürlük ve rasyonalite olduğu için bilim, akıl ve özgür düşünce ön plandadır. İnsanın kendi aklı ve bilimin ışığı dışındaki her şeyi insan üzerinde baskıcı ve otoriter birer araç olarak görür. Anarşistler, dini (kiliseyi) devlet kadar tehlikeli görürler. Baskı ve tahakkümün tüm nedenlerini kabul edilemez olarak gördükleri için devlet ile birlikte dini de hedef tahtasına yerleştirirler. “Anarşistler, özellikle 19. yüzyıl’da devlete karşı sergiledikleri muhalefetin daha fazlasını kiliseye karşı göstermişlerdir” (Heywood, 2013: 196). Devletli toplumların genelinde, dinin bizatihi otoritenin kaynağı olduğu görülür. Din, otoriter bir baskı aracı olarak sorgulanamaz dogmatik düşüncelere sahip olduğu için aynı zamanda muhalefet edilemez bir yapıya da sahiptir. Devletin, egemen gücü yönetici olmakla beraber, dinin egemen gücü Tanrının bizatihi kendisidir. Tanrının emir ve yasakları sorgulanamaz ve karşı çıkılamaz olduğu için anarşist filozoflar, dini devlet ile birlikte baskı ve tahakkümün iki ana kaynağı olarak ele alırlar. Anarşist filozoflara göre insanın özgürlüğü ve bağımsızlığı, dinin ve devletin ilgası ile mümkün olacaktır (Heywood, 2013: 196). Devlet, dini gücü elinde tutabilmek için kullanır ve bu şekilde din devletin koruyucusu ve destekleyicisi olarak görülür.

Sonuç olarak din bireylere ahlâkî kuralları zorla kabul ettirir ve kabul edilebilir davranış kodları inşa eder. Dinî inanışlar papalar, piskoposlar veya rahipler gibi dinî otoriteler tarafından belirlenen iyi veya kötü standartlarına uymayı gerektirir. Böylece bireyler, etik değerlendirmelerden ve ahlâkî özerklikten mahrum bırakılırlar (Heywood, 2013: 197).

2. 5. Devletin Varlığının Tartışmalı Hale Gelmesi

Devletin, insan üzerindeki olumsuz etkileri, bireyi devlet olmadan da bir sosyal düzenin tesis edilebileceğini düşünmeye sevk etmekle beraber, anarşistler devletsizliği bir realite olarak algırlar.

İyi bir hayatın ancak sınırlayıcı, zorlayıcı, baskıcı yapılar olmadığı zaman mümkün olacağını savunan anarşizm, özgürce seçilmiş bir hayatla veya hayat tarzıyla uyuşmayan kurum ya da ahlaklara şiddetle karşı çıkar, onları sıkı bir eleştiri süzgecinden geçirir. (Cevizci, 2010: 94).

İnsanın özü itibariyle iyi olduğunu ve insan yaşamında karşılaşılan kötülüklerin, temelde insan üzerindeki kontrolden ve politik baskıdan kaynaklandığını savunan anarşizm, genellikle doğayı merkeze alan bir duruşun kavramsallaşmasıdır (Cevizci, 2010: 94). Devlet ve politik kontrol, bireyin önündeki en büyük problemdir. İnsan kendini toplum içinde olabildiğince özgür hissetmek ve otoriteyi reddedip alaşağı etmek amacı gütmekte ve bu amacı gerçekleştirmek için her yola başvurmaktadır. Anarşizm karmaşık değil, olabildiğince basit bir yaşamı savunur. Toplumsal ve ahlaki kötülüklerin kaynağını devlette gören anarşizm, insanın özü itibariyle iyi olduğunu ancak insanın iyi olan doğasının devlet tarafından bozulduğunu belirtir. Anarşizm, devletsiz bir toplum öngörüsüne sahiptir. Aklın ve bilimin önderliğindeki bu toplum, insan doğasını ön planda tutan bir anlayışa sahip olacaktır. İnsanın özgürlüğü ve eşitliğini ön plana çıkaran anarşizm, her türlü baskı, tahakküm ve egemenliği dışlar. “Anarşizme göre, yöneticileri ve yönetenleri barındıran bütün politik yapılar adaletsiz olup, kaba güce dayandığı ve son çözümlene de, insanın özgürlüğü önündeki en büyük engel olduğu için reddedilir” (Cevizci, 2010: 95).

Goodwin'den hareketle anarşizm devleti insanın özerk kişiliğinin sınırsızca gelişimini ihtiva eden bir süreç olarak yetkinleşebilmesinin önündeki en büyük engel olarak görür ve devletin doğrudan müdahalesiyle ve itaati teşvik etmesi yoluyla ya da bir sınıfı başka bir sınıfın kölesi haline getiren eşitsizlikleri geliştirmek suretiyle, insan özerkliğine onulmaz yaralar açtığından bahseder (Cevizci, 2010: 95). Anarşist düşüncenin temel yargısı devletin insanlığın ve insan gelişiminin önündeki en büyük engel olduğu kanısı ve bir an önce yıkılmasının elzem olduğu düşüncesidir.

Anarşizm, doğaya içkin veya doğadan türetilebilir olan bir ahlak yasasının varlığını kabul eder (Cevizci, 2010: 95). Anarşizm, toplumun düzenlenmesi esnasında iktidar modellerinin her türlüünü reddeder. Anarşizm, genellikle otoriteyi yadsımak olarak görülmüştür çünkü anarşistlere göre otorite beraberinde baskı ve tahakkümü getirir. Mutlak ve sınırsız özgürlüğün yılmaz bekçileri olarak görülen anarşistler baskı, tahakküm ve egemen olmak iddiasında olan ve bunu fikirleri ve fiilleri ile gösteren herkese ve her şeye karşıdırlar.

Anarşizm, salt nihilizme indirgenecek kadar basit ve ütopya olarak görülecek kadar yapay bir kurgu değildir. Anarşizm, düzensizlik değil, aksine bilinçli ve özgür insanların oluşturduğu toplumsal bir düzendir. Anarşizm, genel itibarıyla(istisnalar hariç) bireyin toplumsallığını önemser ve bireyin toplum dışındaki varlığını yadsır. Anarşizmi, salt şiddet ögesi olarak görmek de en sık yapılan hatalardan biridir. Anarşizmin itaat etmeme düsturunu şiddet yanlısı bir tavır olarak görenler, devletsiz bir toplumun kargaşa ve savaşa sürükleneceğini iddia edenlerdir. Anarşizmin eylemsel tüm hareketleri, sömürü ve tahakkümün yıkılması ve özgür insanların oluşturduğu düzenin inşasına yöneliktir.

Anarşizmin reddettiği şey baskı, tahakküm ve otoritedir çünkü anarşistler devleti toplum içinde var olan bütün problemlerin kaynağı olarak görürler. Anarşizm, sonradan var olmuş ve toplumu siyasal anlamda hizaya getirmeye çalışan kuruluşları, toplumun doğal yaşayışına müdahale olarak görür. Anarşizmin genel öğretisinin temelinde insanların devletsiz bir toplumda daha mutlu ve huzurlu yaşayabilecekleri kanısı vardır. Devlet, bütün kurumlarıyla birlikte zararlı bir virüs gibidir. Devletsiz toplumların doğal düzen içinde sürdürülebilir bir yaşam sürmesi, devleti yok sayma idealini destekler. Anarşizm, insanın kendi içsel dinamiklerinden hareketle kendini var etmesi gerektiğine inanır ve bu inanış sebebiyle, insan üzerindeki bütün otoriteryen tahakkümleri reddeder. Boyun eğmeden yaşamak adına, tam bağımsız bir yaşam modeli olan anarşizm, insanın kendi kendine yetebilmesini hedefler. Devletin yok sayılması, sadece bir düşünce kritiği değil, aynı zamanda devleti ortadan kaldırmaya yönelik pratik, eylemsel ve ideolojik bir meydan okumadır. Anarşizm, düzene karşı değildir, yalnızca devletin baskı ve tahakküm yoluyla var ettiği düzene

karşıdır. Devlete karşı çıkan ve toplumu özerk bireysel irade temelinde kurmaya çalışan anarşizm, yaşamın en önemli amacının bireyin özgürce yaşayabilmesi idealini olduğunu savunur (Arvon, 2007: 131).

Konuya genel hatlarıyla baktıktan sonra anarşizmin fikrîsel işleyişi, eylemsel gündemi ve realite de meşguliyetinin ne olduğunu görmek daha tutarlı bir yönelim olacaktır. Anarşizm, devletin ya da daha genel bir tabir kullanacak olursak, zorla yönetmek isteyeninin karşısında yer alarak safını belli etmiş devrimci bir fikir akımıdır. Hiçbir otoriteye boyun eğmeyen, (buna tanrı da dâhil) anarşist düşünce geleneğinin, sert bir dille ve fiziksel eylemlerle bu düşüncesini destekleyici bir eylem pratiği içinde bulunması zaman zaman birçok ülke için tehdit unsuru oluşturmuştur. Anarşizm, görünürde otoritesiz bir toplum ütopyasıdır. Ancak realitede karşılaştıkları en büyük sorun baskı aracı olarak görülen devlet ve devletin arka planında yer alan üst akıl, hükümettir. Toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve bireyler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek adına oluşmuş hükümet, zamanla kurumlar aracılığı ile toplumun üzerinde, Demokles'in kılıcı durumuna gelmiştir. Baskı ve tahakküm, kurumlar eliyle bireyin yaşam alanını kısıtlamış ve geri dönüşümü mümkün olmayan bir dejenerasyona sebebiyet vermiştir. Bütün sorunların kaynağı olarak devletin görülmesi, hükümetlere karşı büyük kin ve öfke patlamalarına ve ara sıra da sınırlı krizlerine neden olmuştur. Anarşizme göre;

Topluma karşı sorumlu olan bir kurum, bir hükümet değildir; hükümet, toplumun kendisine karşı sorumlu olduğu kurumdur. Bireyin nüfuzunun geçtiği şey hükümet olarak tanımlanamaz; hükümet, nüfuzunun ağırlığı altında insanları ezen şey için ayrılmış isme haiz olan kurumdur (Bellegarrigue, 2014: 28).

Devletin varlığının tartışmalı hale gelmesine sebebiyet veren anarşizm, bir noktada komünizm ile aynı safta yer almaktadır ancak temel fark, anarşizmin yaşamın hiçbir evresinde hükümeti desteklememesi ve devleti meşru görmemesidir. Komünizmde ise, birçok devletsel aşama ve bağ vardır. Doğal bir yaşam umudu içinde mücadele eden anarşizme göre bu yaşam, devletin müdahalesinin olmadığı ve kendi kendini yönetebilen insanların oluşturduğu hükümeteşsiz bir yaşam modelidir. İnsanı özgürleştirme projesi olan anarşizm, aynı zamanda şiddet ve şiddetsizlik

arasında mekik dokuyan bir fikir işçiliğidir. Anarşist düşüncede şiddet, yalnızca yeni bir özgür toplum inşası sürecinde kullanılabilir.

O halde anarşist, yıkıcılığı kabul edebilir, ama ancak doğal dünyaya ölümü ve yenilenmiş yaşamı getiren aynı ebedi sürecin bir parçası olarak ve ancak özgür insanın, yıkılmış geçmişin enkazı üzerinde yeniden ve daha iyisini inşa etme gücüne duyduğu inanç nedeniyle (Woodcock, 2014: 18).

Anarşistler ve Marksistler arasındaki en sert mücadeleler, eşitlikçi bir toplumun devlet mekanizmasını ele geçirmeyi amaçlayan işçilerin politik partileri tarafından yaratılıp yaratılmayacağı sorusu etrafında geçti. Anarşistler, politik eylemi reddettiler ve devletin ele geçirilmeyip ortadan kaldırılması gerektiğini ilan ettiler. Toplumsal devrimin, herhangi bir sınıfın, hatta proletaryanın diktatörlüğü değil, bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına yol açması gerektiğini ileri sürdüler (Woodcock, 2014: 36). Anarşizm, kişinin egemenliğini savunur. Bu otomatik olarak anarşistin demokrasinin birçok biçimini ve aynı zamanda demokrasinin bakış açısını reddettiği anlamına gelir. Bireyin egemenliğini bir temsilciye devrederek ondan feragat etmesi anlamına geldiği için parlamenter kurumlar reddedilir; bu kurumlarda bireyin artık denetleyemediği kararlar onun adına alınabilir. Bu nedenle anarşistler, oy kullanma ediminin hem simgesel olarak hem de fiilen özgürlüğe ihanet olduğunu düşünürler (Woodcock, 2014: 38).

Anarşizm, devletin gerekliliği noktasında hiçbir zaman hükümet yanlısı olmamış, hükümeti ve devleti aynı kefeye koyarak her türlü iktidar gücünün yıkılması gerektiğini vurgulamıştır. Genel anlamda hükümet yapılanmaları ve parti kuruluşlarına karşı çıkan anarşizm, bireyin kendi ahlaki düşünce zemini içinde gelişmesi için olanak hazırlanmasını istemiştir.

Partilerin zulmettikleri, yoksullaştırdıkları, şiddet uyguladıkları ve çile dışında bir şey vaat etmeyen bir yaşama zorladıkları insanlara yaptıkları kötülükler adına yok edilmeli. Böyle partilere hiçbir şekilde makam verilmemeli. Halkın kendinden başka güvenecek kimsesi yok (Bellegarrigue, 2014: 41).

İnsan doğasının niteliği konusunda, anarşizmde “bireyi” ve “toplumu” esas alan iki farklı eğilim görünür. Bireyi esas alanlar, insanı topluma ihtiyaç duymadan

hayatını planlayabilen bağımsız ve özerk bir varlık olarak kabul ederler. Toplumu esas alanlar ise, insanı bir cemaat içinde gelişen, özgürlüğünü topluluk içinde elde eden bireyler olarak değerlendirirler. İnsan doğasıyla ilgili bu ayırım, anarşizmin “bireyci” ve “kolektivist” olarak iki ana kola ayrılmasının da temelini oluşturur.

Bir diğer kavramsal analiz ise mülkiyet üzerinedir. Kavrama değinirken, anarşizm, kavramın insanları kötülüğe sevk eden ve bencilliğini arttıran bir kavram olduğunun bilincine sahiptir. Çünkü mülkiyet, toplum içinde sınıfların oluşmasına neden olmakta ve bu sebepten dolayı bireyin eşitlik arzusu, hiçbir zaman tatmin edilememektedir.

Bizce miras hakkı lağvedilmelidir, çünkü var olduğu müddetçe bireylerin doğal eşitsizliğinden değilde sınıflar arasındaki yapay eşitsizlikten kaynaklanan ve miras yoluyla aktarılan iktisadi eşitsizlik devam edecektir. Sınıflar arasındaki yapay eşitsizlik, zihinlerin gelişimi ve şekillenmesi sırasında miras yoluyla aktarılan eşitsizliklere yol açacak; tüm siyasi ve toplumsal eşitsizliklerin kaynağı ve takdis edicisi olmayı sürdürecektir. (Kardeşler, 2017: 16).

Anarşistler mülkiyet kavramından sonra, birtakım sözleşmelerin ve yasaların oluştuğunu ve bu kavramdan sonra insanın bireysel hak ve özgürlüklerinin bireyin elinden alındığını ve bu hakların bir otoriteye yani bir güce, devlete devredildiğini iddia eden bir söyleme sahiptir. Anarşizm, daha öncede bahsettiğimiz gibi devleti hükümet olarak görür ve hükümetin yönetme yetkisini reddeder. Devlet-din ilişkisi çerçevesinde konunun manevi bir boyuta çekilmesi, tüm otorite kalıplarının reddedilmesi ve aynı zamanda metafiziksel olanın muhatap alınmaması ve başkaldırının göklere yükseltilmesi manasına da gelmektedir. Anarşistlere göre; tanrı sömürünün dinsel boyutunu oluşturur ve Tanrı düşüncesi, kesinlikle alt edilmesi gereken bir düşüncedir.

Bireyin ve özgürlüğün büyük bir öneme sahip olduğu anarşizm, sömürünün önüne bireyin kendi çalışmasını ve kendi emeğini bir set olarak çekmiştir. Özgürlüğün vazgeçilmez bir kazanım olduğunu gören anarşizm ve onun temsilcileri, akıl, mantık ve kalp üçgeninde temel bir özgürlük anlayışı oluşturmuş ve bunu yapıtlarında ve şiirlerinde olağan bir şekilde ve yoğun duygularla aktarmışlardır.

Birkaç noktada (özgürlük gibi), liberal düşünceden etkilenmiş olan anarşizm, aynı zamanda liberalizmden daha da farklı olarak devletin sınırlarını belirlemek ile kalmamış daha da ileri giderek tamamen devlet karşıtlığını savunmuştur. Devletin reddi, ister istemez birtakım sancılı süreçleri de beraberinde getirmiş ve ilerleyen süreçlerde şiddet edimlerini daha da sıklaştırmıştır. Anarşizm, hükümetin hiçbir zaman toplumun yaşayışında bir değerinin olamayacağını ve hükümetin hâlihazırda daima toplumdaki büyük çaplı olayların ve çatlakların merkezi olarak kaldığını belirtir.

Ve her hükümet doğası gereği bir düşmanlık, uyumsuzluk, cinayet ve yıkım kaynağı olduğu için oylarıyla hükümet kurulmasına yardım eden herkesin iç savaş kışkırtıcısı, kriz çığırkanı ve dolayısıyla kötü bir vatandaş olduğunu da ekleyeyim. (Bellegarrigue, 2014: 75).

Daha önce de belirttiğimiz gibi anarşizm, Marksist ideolojiye ve faşist baskıya karşı çıkmaktadır. Çünkü her iki ideolojinin her ne kadar farklı bir yapıya sahip olsa da, temelinde hükümet ve diktatörlük vardır. Hükümet, bir baskı unsuru olarak bireye dayatılmaktadır. Genel anlamda zor ve baskı anarşist ahlak, felsefe ve yaşam modeline uygun bir davranış olmaktan uzaktır. Her türlü otoriteye karşı çıkmak ve aynı zamanda doğal bir yaşamı benimsemek(doğal yasalara saygılı olmak), devletsiz bir yaşam modelini telkin etmek ve insanın bu doğal yaşam içinde kendisini yeniden bulacağına inanmak, anarşizmin düşünce yapısının ana hatlarını oluşturur.

Anarşizmin temel hareket noktası, devlet ve hükümetin bir an önce tasfiye edilmesi gerektiği yönündedir. Proudhon, bunu tanrı ile ilişkilendirerek yapmaya çalışmıştır.

Kutsalın bir kurgudan başka bir şey olmadığını duyduktan sonra devletin bir hayal ürünü olduğu sonucuna vardı; tanrı var olmadığına göre, devlet nasıl var olabilirdi? Proudhon, devletle savaşmak istedi ve onun var olmadığını ilan ederek buna başladı. (Plekhanov, 2015: 41).

Anarşizm, çoğu zaman gelecek kaygısı gütmmez. Anarşizmin belirleyici, keskin ve net tavrı yoktur. İnsan odaklı, bir fikir akımı olduğu için, insan eylemlerinin akışında kendini bulur. “Anarşizm üzerine söyleyebileceğimiz en

olumlu şeylerden biri, geleceği belirlemek iddiasında bulunmayı reddetmesidir. O, insanların yaşayıp neler olacağını görmesini ister.” (Kardeşler, 2017: 49).

Bir diğer önemli konu ise, anarşizmin tamamıyla bir bilim olmadığı gerçeğidir. Anarşizm, özgürlüğü isteme, arama ve elde etme çabasıdır. Anarşizm, hiçbir baskıyı kabul etmez, devlet ve tanrı merkezli olsa dahi “hükmeden”e karşı tavır alır. Kayıtsız şartsız özgürlük talebi ve efendisizlik hasreti, anarşizmin temel dinamiğidir. Anarşizm; otoriteyi, baskıyı, tahakkümü, emir almayı vs. reddeder.

Anarşizm genel siyasete karşıdır; devletsizlik ve şiddetsizlik temel ilkeleridir. Klasik anarşizmde, parlamento sahte bir kurumdur, halkın iktidarı değildir, bu yüzden oy vermemek gerekir. Devlet, doğası gereği kötüdür, kötü olduğu için değil. Partiler, düzenin elemanlarıdır (Kardeşler,2017: 87).

Resmin geneline bakıldığında anarşizm, kendi içinde bir bütün değildir; birçok farklı kola ayrılmıştır. Ancak hepsinin ortak yanı, bireyin özgürleştirilmesi yönündeki çabadır. Bu, kayıtsız şartsız özgürlüktür. Devletin istenmemesinin temel nedeni olarak tüm anarşistler, bu canavarın kötülüğünden emindirler. Devlet, tek başına bütün kötülüklerin ve insan gelişiminin engellenmesinin baş müsebbibi olarak görülür. Anarşizmin temeli, devlet otoritesinin reddi üzerine kuruludur. Devlet, insan gelişiminin önündeki en büyük engeldir. Devletin bütün kurum ve kuruluşları bir an önce yıkılmalıdır.

İçinde bizim de yer aldığımız öbür taraftaysa, devleti (yalnızca bugünkü devleti değil, geçmişteki bütün biçimleriyle bütün devletleri) hem geçmişte, hem günümüzde, gelişmeyi, ilerlemeyi engellemeyi amaçlayan bir yapılanma olması açısından, yapısal özü açısından toplumsal devrimin önündeki en büyük engel, toplumun eşitlik ve özgürlük ilkelerine dayalı olarak gelişmesinin önündeki en büyük engel olarak görenler yer alıyor. Başka bir deyişle, devletten yararlanmayı, onu evirmeyi, dönüştürmeyi değil, tümüyle yok etmeyi savunanlar yer alıyor (Kropotkin, 2015: 182).

Genel itibarıyla, anarşistler ve özelde ise Kropotkin, devletin ezeli ve ebedi yönü olduğunu reddeder. Tarih sahnesinde devletsiz toplumların bulunduğu dönemlerin varlığı bu reddi kuvvetlendirmiştir. Kropotkin, insanlığın devletsizliği yaşadığını, bu dönemleri bildiğini ve gördüğünü söylerken, insanlık tarihinin en mutlu dönemlerinin bu dönemler olduğundan da bahseder (Kropotkin, 2015: 182-

183). Anarşistler, devlete karşıdır çünkü devletin kuruluş amacına göre yoksulluk sürekli var olması gereken bir durumdur. Sömürünün devam edebilmesi için elzem olan bu durum anarşistlerin devlet karşıtlığını daha da derinleştirir. (Kropotkin, 2015: 320). Anarşistlere göre bütün savaşların tek sorumlusu, devletlerdir. Devlet, yeni sömürü yolları ve yerleri bulabilmek için bütün gücünü kullanmaktan çekinmez. Barış zamanlarında dahi silaha ve silahlanmaya yapılan yatırımlar bunun göstergesidir (Kropotkin, 2015: 322). Genelde, anarşistler tarafından hükümet ve devlet ayrımı istisna durumlarda yapılır. Bu istisnalar haricinde devlet ve hükümet kavramları neredeyse aynı şeylerdir. Geçmişten günümüze var olan siyasi ve toplumsal çalkantıların temel sebebi, devlettir. Devletin kurulmasından bu yana, toplum içi çatışmanın ana konusu devletin devamlılığının sağlanması ve bunun karşısında devlet denen canavarın yok edilmek istenmesi olmuştur (Bellegarrigue, 2014: 16). Hükümetin iç savaş olarak nitelendirildiği bu düşünce pratiği, hükümetin toplum içinde taraflar yarattığından bahseder. İç savaşın nedeni devlettir çünkü devlet yanlıları korunduğu gibi devlet karşıtları da egemen güç tarafından yok edilmek istenmektedir (Bellegarrigue, 2014: 17). Çoğu anarşiste göre devletin kuruluş aşamasındaki “sosyal sözleşme” durumu, sadece birer hastalık durumudur (Bellegarrigue, 2014: 27).

Sosyal bir sözleşme yoktur ve olamaz, çünkü bir kere toplum suni bir yapı, bilimsel bir gerçek, ya da bir mekanizma değildir; toplum, kaçınılmaz olarak meydana gelen ve yok edilemez bir fenomendir. Sosyal alışkanlıkları olan bütün hayvanlar gibi insanlar doğaları gereği sosyaldir. İnsanın kendiliğinden gelen doğal hali toplum durumudur; yani zaten kaçınılmaz olarak oluşan bir şeyi bir sözleşmeyle oluşturmaya çalışmak abes, hatta rezalettir. İkinci olarak sosyal eğilimim, amaçlarım, inancım, hislerim, sevdiğim şeyler, zevklerim, ilgi alanlarım ve alışkanlıklarım her yıl, ay, gün, günde birkaç kere değişir ve kimseye yazılı ya da sözlü olarak amaçlarımı, inançlarımı, duygularımı, sevdiğim şeyleri ilgi alanlarımı ya da alışkanlıklarımı değiştirdiğimi belirtmek zorunda değilim. Ve bunu iddia etmeme rağmen böyle bir şeye kalkışmış olsaydım bile bunun amacı, sırf bu sözleşmeye karşı gelmek için olurdu. Eğer ki buna uygun göstermek zorunda bırakılsaydım da bunun başıma gelen en barbarca ve iğrenç tiranlık olduğunu söylerdim (Bellegarrigue, 2014: 28-29).

Devletin var olduğu toplum durumunda, eğitimden ekonomiye kadar her türlü kurum ve kuruluş kontrol altına alınmıştır. İktidarın söz sahibi olduğu her yerde tek

seslilik vardır. Güç sahibinin onayı, her şeyin belirleyicisidir (Bellegarrigue, 2014: 36). Devleti, hükümeti ve partileri kesin bir dil ile reddeden anarşizm halkın neden bu gibi sömürülere onay vermemesi gerektiğini açıklamaya çalışır (Bellegarrigue, 2014: 36).

Anarşizm, toplumun kandırıldığını şu şekilde açıklar: halkı uyutmak ve sömürmek için birçok yol denenir. Öncelikle, basın ve yayın organları ele geçirilir ya da medya bastırılır ancak bu gizli bir el tarafından üstü kapalı şekilde yapılır. Toplumun vaatlerle kandırıldığı, kan donduran bir gerçektir (Bellegarrigue, 2014: 47). Otorite güç ister ve bu gücü halkın kendisi bizzat kendi elleriyle teslim etmiştir. Sınırları olmayan bir gücü kim engelleyebilir ki? Toplum, bütün haklarından feragat ederek otoriteyi güçlendirir. Devlet, kayıtsız şartsız egemendir ve toplum bunun sağlayıcısı ve onaylayıcısıdır (Bellegarrigue, 2014: 60).

Anarşizm, toplumu yönetensiz olarak tanımlar. Bu tanım, anarşizmin otoritenin her türüne karşı olduğunu gösterir. Özgür insanların, özgür anlaşmalar aracılığıyla üretime destek vermeleri ve bunu yasalar olmadan gerçekleştirmesi anarşizmin bir diğer yönüdür (Kropotkin, 2015: 51). Kropotkin, otorite karşıtlığını ve akli öncelemiş ve bir fikrin mutlaka akıl tarafından desteklenmesi, benimsenmesi ya da onaylanması gerektiğine inanmıştır (Kropotkin, 2015: 13). İnsan eylemlerinin tek kaynağı, bireyin kendi düşüncesi ve vicdanıdır. İnsanın, önündeki tüm engelleri (sömürü, kölelik, aşırı çalışma vs.) kaldıracak yol, bireyin özgürlüğü elde etmesine bağlıdır (Kropotkin, 2015: 52). Anarşizm, devlet ile mücadele ederken devletin koruyuculuğunu yaptığı kapitalizm ile de mücadele eder. Ancak bu mücadelenin ve diğer tüm mücadelelerin temelinde, devletin kendisi vardır (Kropotkin, 2015: 53). Devletin lağvedilmesi, bütün dönemler boyunca anarşistlerin temel problematiği olmuştur. Adaletli ve bilinçli bir toplum yapısının, “yönetici” olmadan da var olabileceği gerçeğini hatırlatırlar (Kropotkin, 2015: 57).

Godwin gibi Proudhonda, yönetimsiz toplum taraftarıdır. Mülkiyeti, devlete karşı kullanma düşüncesini geliştirmiş ve toplum içindeki ilişkilerin sözleşmeler ışığında daha da geliştirileceğine kanaat getirmiştir (Kropotkin, 2015: 58). Stirner ise yalnızca bireyin, özgürlüğünden yana tavır almıştır. Toplumsal ve ahlaki olanın

bireyi engellemesine karşı durmuştur (Kropotkin, 2015: 60). Bakunin ise, diğer anarşistler gibi devletin şartsız bir şekilde yok olmasından yanadır. Devlet, tarihteki misyonunu tamamladıktan sonra yok olmalıdır. Bakunin, yalnızca bireyin değil, tüm bireylerin özgür olmasının gerekliliğinden bahseder (Kropotkin, 2015, 62). Tüm üretim sürecinin bizzat toplumun kontrolüne geçmesi gerektiğine inanan anarşistler, yönetimsiz bir topluma övgü düzerler (Kropotkin, 2015, 68). Anarşizm, metafiziği reddeder ve çoğu zaman bilimsel ve evrensel yasaların varlığını kırmızıçizgi olarak kabul eder. Bilimsellikten hareketle, tek tek bireyi ele alır ve bireyin özgürlüğü kazanması noktasında katı bir disiplini öne sürer. Anarşistler devlete karşıdır çünkü onlara göre toplumsal üretimdeki iradenin ya da baskın gücün -otoritenin-zayıflaması toplumun daha hızlı ve iyi ilerleyeceğini göstermektedir (Kropotkin, 2015: 69). Anarşizmin, devlet karşıtlığı süreklilik arz eder çünkü anarşizme göre, devlet, bireyin bütün hareketlerine kısıtlama getirirken, bireye mutlak anlamda boyun eğdirmeyi amaç edinir (Goldman, 2017: 20).

Devlet, amacına ulaşmak için bütün yöntemleri kullanır. Mülkiyeti, sermayeyi ve tekeli muhafaza ederek bireyi bir köle durumuna düşürürken var olanı (düzeni) koruma peşindedir. İnsan doğasının tam olarak açığa çıkması için ya da daha açık bir ifadeyle, insanın evrimini tamamlaması için bireyin tüm boyunduruqlardan kurtulması ve ekonomik alanda toplum içindeki herkesin eşit hale gelmesi gerekmektedir. Anarşizm, bir hareketlilik ve dinamizmi savunur, insanın gelişimini engelleyen her türlü baskı ve tahakkümü reddederken, aynı zamanda insanın umudunu çalan devlete hiçbir şekilde taviz vermez. Çünkü devlet “siyaset” adı altında halkı sürekli kandıran ve oyalayan, bireyi aldatan örgütlü bir mekanizmadır (Goldman, 2017: 27).

Anarşizmin en büyük silahı, doğrudan eylemdir. Bireyi, her türlü bağdan, kalıp yargılardan, baskılardan kurtaracak olan şey, bizzat doğrudan eylemin kendisidir. Anarşizm, zorlamayı değil, teşvik etmeyi daha ön planda tutar. İnsanın özgürleştirilmesi noktasında bireyin doğal yeteneklerini keşfetmesini öğreterek bireyi özgür kılacak yolları gösterir. Herkesin özgürce ve güven içinde yaşayacağı bir toplum modelini hayata geçirmeyi planlar (Goldman, 2017: 35). Anarşizm, devlete,

otoriteye, hükümete, baskı ve tahakküme karşı çıkar çünkü birey, bütün dayatmaların kısılacı altında asla özgür olamayacaktır. Bütün bu kargaşanın nedeni ise egemen güçtür. Bireye inanan, onun iradesine sahip çıkan ve bireyin başkaları tarafından yönetilemeyeceğini belirten tamamıyla özgürlükçü ve eşitlikçi bir fikir akımı olarak anarşizm, devlete karşı çıkar çünkü anarşizm, devleti mülkiyetin koruyucusu olarak görür. Anarşizme göre özel mülkiyet eşitliğin önündeki en büyük engeldir.

Milyonlarca insanın bir hiçlik gibi, inisiyatif gücü yada yeteneğinden yoksun canlı cesetler gibi, başkalarına servet yığarken, bunun faturasını solgun, donuk ve perişan hale gelmekle ödeyen etten kemikten makineler olmalarını talep eden şey, özel mülkiyettir (Goldman, 2017: 43).

Anarşizm, bireyin yaptığı bütün iyiliklerin kaynağında devleti ya da hükümeti değil, bizzat bireyin kendisini görür (Goldman, 2017: 45).

Anarşizmin, devlete karşı olduğu bir diğer nokta ise, militarizmdir. Anarşizm, militarizme kesin bir dil ile karşı çıkar, çünkü devlet, militarizmin bekçiliğini yapmaktadır.

Tolstoy'dan aktarırsak: 'Asker, bir profesyonel insan katilidir. Asker, sevdiği için, vahşinin yaptığı gibi (doğallıkla) ya da tutkuyla, katil gibi öldürmez. O, soğukkanlıdır, mekaniktir, üstlerinin itaatkâr aletidir. Komutanın emriyle nedenini ve niçinini sormaksızın, düşünmeksizin boğaz kesmeye, koşmaya koyun gibi hazırdır' (Goldman, 2017: 46).

Emma Goldman, militarizmin dayanağı olan koşulsuz itaate yönelik şu soruyu sorar: "koşulsuz itaat ilkesini hayat, özgürlük ve mutluluk çabası prensibiyle nasıl uyumlu kılabiliriz?" (Goldman, 2017: 46). Emma Goldman'da olduğu gibi, tüm anarşistler, koşulsuz itaati özgürlüğün engelleyicisi olarak görürler. Kropotkin'e göre devlet, savaş ile aynı anlama gelir çünkü devletlerin, sürekli olarak güçlü olmaya çalıştığı ve bu durumun ise ister istemez sürekli bir savaş nedeni olduğu realitesi çok açıktır (Kropotkin, 2018: 22).

Hobbes'un güvenlik problemi ile ilgili düşüncelerine, insan doğasının kötülüğü ile ilgili yargısına ve devletin zorunluluğuna ilişkin argümanlarına karşı olarak anarşizm özgürlüğü, insan doğasının iyiliğini ve devletsizlik ideolojisini savunur. Anarşizm köklerini doğanın bizzat kendisinden alır ve Hobbes'un

“otoriteye itaat” telkinine karşı insanı düşünmeye, araştırmaya ve analiz etmeye sevk eder. İnsan yapımı yasalarla kısıtlanmamış ve özgürlüğü temel alan bir toplumsal düzen anlayışını savunan anarşizm, Hobbes’un bahsettiği ve devlet savunucularının telkin ettiği bütün yönetim biçimlerini, otorite örneklerini ve zorlamaya dayalı her şeyi reddeder. Hobbes’un devleti yüceltmesi, tekelleştirmesi ve aynı zamanda otoritenin bireye her türlü davranışı dikte ederek insan ruhunu köleleştirmesi karşısında anarşizm kişinin özgürlüğünü ön plana çıkarır. Anarşizm otoritenin insana mutlak anlamda boyun eğdirmesinin karşısında insanın mutlak özgürlüğünü savunur. Anarşizmde Hobbes’un bahsettiği güvenlik ihtiyacının gerçeği yansıtmadığı çünkü toplumdaki bütün sorunların kaynağının bizzat devletin kendisi olduğu görüşü hâkimdir. Devlet otoriteyi sağlamlaştırmak, baskıyı arttırmak ve gücü korumak adına yozlaştırıcı, zalimane ve baskıcı yöntemler kullanmaktan çekinmez. Böylesi bir durumda bireyin kişisel gelişimi ve özgürlüğü engellenmekle birlikte insan birer makineye döner.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLEŞMECİLERE KARŞI ANARŞİZM: İTAATİN SINIRLARI VE BİR BAŞKALDIRI OLARAK ANARŞİZM

3.1. Gönüllü Kulluğa Karşı Mutlak Özgürlük

Anarşizm, bütün toplumsal otoriteleri yok sayan ve bireyi toplumun bir parçası olarak gören ve aynı zamanda çatışma (bazen fiziksel, bazen fikirsel) kültüründe kendi dinamikleri içinde bulunan mücadeleciler ve eylemsel bir harekettir. Doğal işleyiş süreci içinde, bireyin özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik baskı ve tahakküm krallığı oluşturan devlet ya da hükümetvari yapıları düşman olarak nitelendiren anarşizm, devletin bütün ideolojik aygıtlarını parçalayıp bireyin mutlak doğal özgürlük durumunu gerçekleştirme ülküsünü hedefler. Anarşizm, egemen gücün düzeni koruma çabalarını boş ve anlamsız bulur. Çünkü köken itibarıyla anarşizm, bireyin üstünde bir üst kavramı ya da bireyi kendisi dışında yönlendirecek ve yönetecek herhangi bir gücü kabul etmez.

Tanımlardan biri anarşisti özgürlüğün yaşayabilmesi için hükümetin yok olması gerektiğine inanan biri olarak sunar. Diğerleri ise, yıktığı düzenin yerine hiçbir şey getirmeyen bir düzensizlik teşvikçisi olarak ele alır. Popüler düşüncede ikinci tanım çok daha yaygındır. Anarşist stereotipi hançer ya da bombayla yerleşik toplumun temel direklerine saldıran soğukkanlı katil stereotipidir. Popüler söylemde anarşi kötücül kaostur (Woodcock, 2014: 14).

Realite ve rasyonalite ışığı altında tercihlerde bulunan bireyin yaşamı tam anlamıyla kendi benliğine bir yönelimdir. Yıkıcılığın ve aynı zamanda yaratmanın anarşizmin vazgeçilmez bir parçası olduğu gerçeği göz ardı edilemez bir realitedir (Woodcock, 2014: 18). Anarşizmin çekiciliği, hiçbir otorite ve kurumu benimsemeyişidir. Merkezi bir baskı unsuru olan hükümeti alaşağı edebilmek için bütün imkânları seferber eden anarşizme göre bireyin yaşamını engelleyen bütün otorite ve devlet kurumları yıkılmalıdır. Otoriter kurumsallaşmanın yerine, bireyi ve özgürlüğü ön plana çıkaran anarşizm, özgürlük temelli bir ahlak yapısı oluşturmaktadır. Anarşizmin özgürlük istenci ve maddi dünyadaki temel arzusu şu minvaldedir: “İnsanların özgür olmalarına imkân verecek yeterli miktar: anarşistin maddi dünyadan talebinin sınırı budur.” (Woodcock, 2014, 33). Devletin baskı ve

sömürü unsuru olduğunu çok açık bir şekilde ifade eden anarşist ahlak yapısı, aynı zamanda doğal süreçlerin toplumların dizaynında tekrar etkili hale gelebileceğini ve insanın kendi doğal hayatına yön verebileceğini belirtirken, mücadelenin doğanın kaçınılmaz yasası olduğunu kabul eder ve aynı zamanda insanın özgürlük ile birlikte birtakım sorumlulukları alarak doğadaki yerini almasını önemli bir gereklilik olarak görür (Karatepe, 2014: 120).

3. 2. Hükümetin (Egemen Gücün) Reddi

Bir başka açıdan ise anarşizm, Marksizm'in devlet politikasına tamamıyla karşı çıkar. Çünkü temelde, anarşizm ve Marksizm arasında hükümetin varlığıyla yokluğu arasında temel bir çatışma vardır. Marksizm, devletin bir noktaya kadar varlığını kabul ederek işçi sınıfının liderliğinde bir hükümet yapılanmasına onay verir. Ancak anarşizm, hiçbir kurum ve kuruluşun otoritesini kabul etmez, o bütün sınıfsal yapıların reddidir. Bütün yasalar hükümetin altyapısından çıktığı için bu yasaları da reddetmek anarşizmin temel düsturudur (Woodcock, 2014: 36). Anarşizm, birey için kendi hayatının tek sahibi olduğu, kendi kararlarını kendisinin verdiği ve özgür bir yaşam tarzına sahip bir yol haritası çizmektedir. Bütün otoriter sistemlere ve aynı zamanda demokrasiye getirilen bu ağır darbeler, Demokles'in kılıcı gibi bütün dikta rejim ve yönetimlere sürekli baskı oluşturmuştur (Woodcock, 2014: 38). Otoritenin gerekliliğini reddeden anarşizm, hükümetin bu gücünün zulüm aracı olarak kullanılacağı ve aynı zamanda devletin, bireyin birtakım özgürlüklerini engelleyeceği öngörüsünden hareketle hükümet ve benzeri tüm kurumları reddeder.

Anarşistler, mücadeleyi manevi boyuta taşımış olmakla birlikte, mütereddit bir yapıdan sıyrılarak yaratıcı bir yıkımın müsebbibi olmuşlardır. Sürekli bir değişim ve dönüşümün temel düsturu olduğu bir toplum anlayışının getirilmesini öngören anarşist düşünürler, Tanrı ile birlikte bütün otoriteleri reddetmişlerdir. Anarşizme göre, hükümetin varlığının toplumun hareket alanını sınırladığını özgür bir şekilde haykırmak, marazlı ruhların deneyimleyebileceği bir şey değildir. Toplumun farklı deneyimler yaşamasının engellendiğini savunan anarşist akım, devletlerin var olmasıyla birlikte başlayan savaş sürecinde, otoritenin, zorun, baskı ve tahakkümün devam etmesi ile birlikte oluşacak süreçte dünya üzerinde hiçbir zaman anlaşmanın

ve dayanışmanın mümkün olamayacağını belirtmektedir (Bellegarrigue, 2014: 16-17).

Anarşizme göre hükümet, toplumu kendisine bağlayan adeta bir diktatöryal rejimdir. Hükümeti toplumu ezen, toplumun işleyişine ve doğasına uygun olmayan bir sistem olarak görürler. Toplumun bir araya gelmesinin sebebi olarak, herhangi bir sözleşme olduğu kanısını yok saymakla birlikte anarşistlere göre toplanmak ya da topluluk oluşturmak zaten insan doğasının gereğidir. İnsan, doğası gereği bir toplum içinde mutlaka bulunmuştur ve insan toplumsal sürecin her kademesinde var olagelmıştır. Toplumsal yapının, devlet diye adlandırılan bir kavram olmadan da işlevselliğinin olacağını, genel işleyiş açısından bir sıkıntı yaşanmayacağını ve aynı zamanda bu işleyiş sürecinin zaten doğal bir süreç olduğunu belirten anarşist düşünce, hükümetin dünyadaki bütün savaş politikalarının baş mimarı olduğunu ve hükümetin bir an önce şiddetli bir sarsıntı ile yıkılması gerektiğini belirtir.

Anarşizmin baz aldığı temel değerler arasında, otoritenin reddi ile birlikte bireyin özgürlüğünü sağlamak en önemli yeri tutar. Anarşizm, temel olarak otoriteriyen baskıyı reddeder, bireylerin özgür bir şekilde düşünebildiği, eylemde bulunabildiği ve işbirliği içinde toplumsallaştığı bir yaşamı önceler. Bireyin doğası, özgür bir toplumda yaşama yeteneğine sahiptir. Toplum, doğal bir gelişmenin ürünüdür; insan yapımı kurallar (hukuk kuralları) ve dayatmalar insana zarar vermekten başka bir işe yaramazlar. Toplumun gerçek düşmanları, bu kuralları ve tahakküm araçlarını insanlara zorla dayatanlardır. Anarşist, tam olarak burada devreye girerken, toplumu kendi öz doğasına döndürmek adına şiddet ve yıkımda dâhil bütün yolları kullanır (Woodcock, 2014: 28).

Anarşizm, insan doğasının açığa çıkması konusunda insan aklının dinin tahakkümünden ve insan bedeninin ise mülkiyetin tahakkümünden kurtulması gerektiğini ve aynı zamanda genel anlamda bütün baskılardan kurtulmak gerektiğini belirtir (Goldman, 2017: 25). Anarşizm, militarizme karşı çıktığı gibi dine de karşı çıkar. Din, insan doğasının gelişmesinin önünde bir duvar gibi görülür. Anarşizm, genel anlamıyla otorite karşıtlığı olarak algılansa da bu tanım yüzeysel bir açıklama olarak kalacaktır. Anarşizmin isyan hakkı, daima anarşistler tarafından gizli ya da

açık şekilde savunulmuştur. Bir bakıma isyan anarşist düşüncenin altyapısı gibidir (Woodcock, 2014: 13). Yönetensiz bir yaşamı olumlanması, genel anlamda anarşizmin düşünce altyapısının temel dinamiğidir. Bütün tanımlamaların ortak noktası, anarşizmin yıkıcılığı ekseninde buluşmaktadır. Ancak anarşizmi, salt kaos eksenli ele aldığımızda yanlış bir genelleme yapmış olacağımız kesindir. Anarşizmin yıkıcılığı, yeniden yaratmanın bir eşiği ya da daha iyiye duyulan ihtiyacın giderilebilmesi için yıkımın bir araç olma sürecidir (Woodcock, 2014: 18).

Kuşkusuz böyle bir görüşe sahip olanlara nihilist denemez. Terimi genel bir anlamda kullanırsak, nihilist, hiçbir ahlaki ilkeye ve hiçbir doğa yasasına inanmaz; anarşist, otoritenin yıkılmasından sonra ayakta kalacak, toplumu özgür ve doğal kardeşlik bağları içinde bir arada tutmaya devam edecek kadar güçlü olan ahlaki bir itkiye dayanır. (Woodcock, 2014: 19).

Anarşistler neredeyse tüm iktidar modellerine karşı çıkar (Woodcock, 2014: 22). Anarşizm, koşullar ne olursa olsun devletin varlığını kabul etmez. Devlet, hiçbir haklı çıkarımın öznesi olamaz (Cantzen, 2015: 20). Anarşizm, insan doğasını incelerken, dayanışmanın ve işbirliğinin bireyin doğuştan getirdiği ortak paydalar olduğunu dile getirir. Devletin reddi, iyimser bir insan anlayışının sonucudur. (Cantzen, 2015: 30). Çatışmanın, negatif öngörünün ve mücadelenin karşısına “yardımlaşma” iyimserliğinin konulması aynı zamanda anarşizmin bilimselliği de kullandığına örnektir. Kropotkin, Darwin’in evrimci bakış açısının önüne set çekmekten geri durmamıştır (Cantzen, 2015: 31). Kropotkin’in bu tavrı, anarşizmin genel mantalitesine de yansımış, özgürlüğün, dayanışmanın ön plana çıktığı ideolojik fikir, tahakkümü, baskıyı ve her türlü egemenlik alanını yok saymıştır. Karşılıklı yardımlaşma, federatif ve kooperatifçi özelliklere sahipken devlet taraftarlarının, temel fikir dünyasında sömürü, tahakküm ve merkeziyetçilik yer tutar (Cantzen, 2015: 32). Başta Hobbes ve Darwin olmak üzere doğal rekabet anlayışını ön plana getiren bütün fikirlere karşı çıkan Kropotkin, bireyler arası rekabeti, bencilliği, savaşımı redderek bunların yerine ortak paydada buluşan dayanışma kültürünü getirmiştir.

Kropotkin kendi karşılıklı yardım anlayışını Hobbes ve sosyal Darwincileri eleştirmek amacıyla ortaya atmıştır, dolayısıyla da doğal rekabet anlayışına karşı çıkmış, gerek rekabet ilkesini, gerekse başkalarını dikkate almayan

bencilliği, tüm insan toplumlarının [değişmez] ilkesi olarak mutlaklaştırmak isteyen girişimlere karşı bayrak açmıştır. Kropotkin'in doğal dayanışma anlayışı, "insanları sevmeyi" öte dünyada ödüllendirilecek bir fazilet olarak ele alan Hıristiyan-dinsel ahlak öğretisine de karşı çıkma işlevi taşır (Cantzen, 2015: 34).

Anarşizm, genel anlamda yardımlaşmayı temel pratik olarak görürken, aynı zamanda bireyin doğal olandan koparılmasına ve suni olan insan yaşamına karşı çıkmıştır. Bireyin, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, "el birliği"nin önemi, insanların ürettikleri şeylere yabancılaşmaması önemli konulardır. Tek tip bir yaşam düzeninin reddedilişi ve ayrıştırıcı bir yaşam biçiminin bireye sunulması anarşistlerin karşı çıktığı durumlardır. Bireyin, kendini gerçekleştirebilmesi için baskı ve tahakkümü yaşamından bütünüyle kaldırması gerekir. Anarşizmin toplum yapısı ideali, doğaya uygun olmakla beraber, zorbalığı ve itaat politikasını yok sayar. Anarşizm bireyin doğa ile karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu ve bireyin araçsallaşmadığı bir sistem düşünür (Cantzen, 2015: 58).

Anarşizmin tamamıyla şiddeti çağrıştırmaması temel bir hatadır. Şiddetsiz bir toplum ideali ya da toplumu şiddet temelli devlet ve kapitalist yönetimden kurtarma ideali anarşizmin temel düsturlarından birisidir. Anarşizmin şiddetle iç içe anılmasının temel nedeni, devletin meşrulaştırılmak istenmesidir (Cantzen, 2015: 89). Devletin, bütün zor kullanımının nasıl bertaraf edileceği konusu muallaktır. Şiddeti, şiddet ile savuşturmak önü alınamaz felaketlere kapı aralayabilir. Anarşist fikrin, şiddete karşı olması bazı zamanlarda şiddet ile mücadele vermedikleri anlamına da gelmemelidir. Ancak temel amaç, hiçbir zaman şiddetin kendisi değildir (Cantzen, 2015: 91).

Tolstoy, şiddete karşı şiddet kullanılmaması konusunda uyarıda bulunur; çünkü ona göre böyle bir turum, yeni bir şiddet ve zorbalığın egemen olmasına yol açmaktan başka bir işe yaramayacaktır; bu yüzden şiddetsiz direnme biçimlerinden, özellikle de insanların aydınlatılmasından yana çıkar (Cantzen, 2015: 92).

Anarşistler, aydınlanmadan umutlu olduklarını her fırsatta belirtirken, özellikle bireyin kendi iç aydınlanmasının yaşanmasının olanağını araştırmışlardır. Kendi kendini yönetecek olan bir toplumun elbette ki bu bilinç düzeyine ulaşması

gerekmektedir. “Toplumun devletsizleştirilmesi” noktasında anarşist blok, devletin, bireyin hayatının her alanında etkin ve baskın rol aldığını bireye anlatmalıdır (Cantzen, 2015: 121). Anarşizm, daima özgürlüktür ve bireylerin kendi kendini yönetme arzusuna sahip olduğu bir toplum modeline uygun stratejiyi izlerler. Daha öncede bahsettiğimiz üzere anarşizm, bireyin çatışmacı yönünü değil yardımlaşma ve dayanışma güdüsünü ön plana çıkarır. İnsanlar, toplumun dayanışma içinde süregiden bütün süreçlerini güvenli ve özgür bir biçimde yönetir. Karşılıklı güvensizliğin ve devlet destekli güçlerin güven ve özgürlüğü sağlayamayacağına kanaat getirirler (Cantzen, 2015: 290).

En temel düşünce olarak görülen dayanışma, bireyin doğuştan getirdiği varsayılan çatışmayı ve devletin meşruluğunu yok sayma konusunda en önemli öncüdür. Şiddetin meşru olduğu tek güç, devletin kendisi olduğuna ve anarşizm devlet şiddetine karşı çıktığına göre dayanışma ve yardımlaşma önündeki en büyük tehdit olan devlet, bertaraf edilmelidir. Anarşist toplumun kuruluş aşamasında devletin mutlak anlamda ortadan kaldırılması gerektiği aşikârdır.

Tahakküm ve zora dayalı bir örgütlenme ve düzenleme olan “devlet” ve özerk bireylerin karşılıklı yararlarının birleştirilmesi anlamındaki “toplum” yeni bir bakış edinmemizi sağlayacak şekilde birer karşıt kavram olarak karşı karşıya konulurlar, dolayısıyla şiddet ve tahakkümden arınmış anarşist bir toplum, ancak devletçi şiddet ve zorun ortadan kalkması durumunda gelişip serpilebilir (Cantzen, 2015: 291).

Anarşizm, bireyin iradesinin ne kadar önemli olduğunu belirtirken, bireyi baskı ve tahakküm altına alacak her türlü iradeyi reddeder. Anarşist entelektüel camianın ana fikrini oluşturacağı yeni toplumun karşılıklı yardımlaşma temeli üzerine kurulacağı ön kabulünden hareketle, toplumun özgürce hareket edebileceği bir alanın ön plana çıktığı ve devletin tamamıyla dar alana zorlandığı hatta yok sayıldığı bir yaşam biçimi öngörülmektedir. Anarşizm, siyasal otoriteyi(yapay otorite) insanın içsel dinamiklerinin önündeki en büyük engel olarak görür çünkü siyasal otorite, insan yaşamına baskı, tahakküm ve yıkımdan başka bir şey getirmemiştir. Toplumun gelişimi ve özgürleşmesi “cehalet ve köleliği muhafaza eden kurumlar ve yasalarla onu bağlayan zincirler kaldırılmadıkça” sağlanamaz. Anarşizm insan doğasının özgürlük adımları için önemli olduğunu söyler iken,

insanın doğuştan getirdiği ahlak ve aklın siyasal iktidara karşı koyabilecek yegâne güç olduğunu belirtir. İnsanın özgürleşebilmesi için doğa yasalarının aktif olması ve siyasal otoritenin alaşağı edilmesi gerekir (Newman, 2006: 76).

Devlet “üstüne insanın gerildiği yeni işkence çarkı, üstünde insanın kurban edildiği yeni sunak taşı” olarak tanımlanırken, insanı baskı altına alan devletin en büyük yardımcısı olarak ise din görülür. Din, iktidarın egemenliğini devam ettirebilmesinin en önemli nedenlerinden biridir. İnsanları öte dünya inancının içine sürükleyerek, karanlık dehlizlerdeki korkuyu insanın yüreğine nakşeder. Din ve devlet aynı amaca hizmet eden ikiz kardeşlerdir. Biri olmadan diğ erinin bir anlamı, gücü ve kudreti olmaz. Din, insanın doğuştan kötülüğü konusunda Hobbes’un ve kötülük severlerin en büyük destekçisidir. Hobbes’un insanın kötülüğünü ön plana çıkararak toplumsal sözleşme dayatışı, insanın doğası itibariyle kötü ve bencil olduğunu göstermesinden kaynaklanır. Doğa durumunun çatışma, kargaşa, kaos olduğunu dile getiren Hobbes, bütün bu kaotik ortamın bitmesinin tek yolunu toplumsal sözleşme vasıtasıyla egemen bir gücün devreye girmesi ve mutlak otoritenin huzuru sağlaması olarak görür. Anarşizm, Hobbes’un bu düşüncesine ve devletin meşrulaştırılması çabalarına karşıdır. Çünkü anarşist düşüncenin temelinde, insanın iyiliğe ve ahlaka sahip olduğu fikri ön plandadır. Devlet, dinin de yardımıyla insanın içindeki bu pozitif dinamikleri öldürür ve kötülüğü insanın kendisine karşı kullanmaktan çekinmez. Devlet, tahakkümü, baskıyı ve şiddeti insan doğasından kaynaklı sonuçları engellemek için kullanır ancak her türden baskıcı eylem insanı kontrol altında tutmak ve doğasını inkâr etmekten başka bir anlama gelmez (Newman, 2006: 78). Anarşist kuram, insan doğasında var olan ahlaki olguları önemser. Tanrıyı ve dini kapsayan metafizik konusunda tamamıyla karşıt bir görüş benimseyen anarşistler, devletin dini kullanarak insanı tahakküm altında tutma iradesinden dolayı metafiziği reddeder ve insanın içsel doğasına ve onun getirdiği ahlaki olgulara yönelir. Anarşizm, insanın özsel akıl ve ahlak kapasiteleriyle doğduğunu belirtir. “Kropotkin, ahlakın temelini doğada, karşılıklı yardımlaşma ve rekabet içgüdüğü ilkesinde olduğu sonucuna varır. Kropotkin, her bireyin, suçluların bile bu kapasiteye sahip olduğunu savunur ” (Newman, 2006: 81).

Anarşizme karşı tavır takınanların en önemli söylemi devletin ortadan kaldırılması sonrasında kaos ve kargaşanın tüm toplumu etkisi altına alacağı fikridir. Ancak anarşizm, bu fikre karşı çıkar çünkü;

Devlet iktidarının ortadan kaldırılması anını bir "anarşi" durumu, "herkesin herkese karşı" savaş durumu takip etmeyecektir. Bu beylik, eski ve yersiz korku daima anarşizmin suçlanmasına neden olmuştur. Anarşistlere göre bir "anarşi" durumu şu anda mevcuttur: siyasal iktidar toplumsal altüst oluşları yaratır, onları engellemez. Devletin engellediği şey, toplumun doğal ve uyum içinde işleyişidir (Newman, 2006: 82).

3. 3. Sözleşmeye Dair

İnsan, doğası gereği iyidir ve doğuştan içsel ahlak taşır. Devlet, insanın doğuştan getirdiği bu iyiliği yok etmek konusunda ısrarcıdır ve insanın doğal gelişiminin önündeki en büyük engeldir. Anarşizm, Hobbes'un insanın doğası ile ilgili görüşlerini reddetmek ile beraber sözleşme teorisine karşı çıkar. Çünkü Hobbes, insan doğasının doğuştan kötü olduğunu belirtir. Hobbes'un, insanların doğası gereği kötü olduğu fikri, devletin zorunlu olarak kurulması gerektiğine yönelik bir düşünceyi de besler. Sözleşmeciler teorisyenlere göre doğa durumu, düzensizliğin ve otorite boşluğundan kaynaklı problemlerin vuku bulduğu durumdur. Var olan savaş durumunun sonlandırılması çabası, insanların ortak anlaşmalar yapmasına, birtakım hakların devrine ve ortak onaya dayanan sözleşmelere kapı aralamıştır. Sözleşme ile birlikte var olan toplumsallaşma hareketleri, sürekli olan savaş durumunun sonlandırılmasına yönelik bir çabanın sonucudur. Sözleşmelerin amacı genel olarak güvenliğin sağlanmasına yönelik olduğu için birey bir takım haklarından vazgeçmeyi göze almaktadır. Devlet, insanların var olan ve süreklilik gösteren savaş durumunun ve belirsizlik ortamının ortadan kaldırılması istencinin ürünüdür.

Anarşizm, devlet ve yönetim çeşitlerinin her türüsüne karşı çıkarken bu karşı çıkışı baskı ve tahakkümün insanın doğal yetilerini kullanmasını engellediğini ve bireyi bir robottan farksız kıldığını belirterek destekler. Anarşist savunu, her türlü otoriter gücün yalnızca ve yalnızca tahakkümü ve baskıyı meşrulaştırma amacı güttüğünü savunur. Anarşizmin, toplumsal sözleşmeye karşı çıkmasının temel sebebi devletin ortak onay ile ya da işbirliği ile değil, zorlama ve dayatma ile kurulmasıdır

(Newman,2006: 84). Devletin, şiddete dayandığını ve devletin kurulmasında oybirliğinin olmadığını belirten anarşist düşünceye göre doğal yaşamın bozulmasının nedeni olan devlet, toplumsal sözleşmeyi sadece baskı ve tahakkümü meşru bir zemine oturtmak adına ön plana çıkarmaktadır. Anarşizm, toplumun doğa yasaları tarafından yönetildiğini, bu yüzden toplumun bir yapay bir sözleşmeye ihtiyacı olmadığını belirtir. Toplumun kendine has yasaları vardır ve bu yasalar, doğaya ve topluma uygun yasalardır (Newman,2006: 85).

Anarşistlerin reddettiği durumlardan bir diğeri ise, toplum sözleşmesinin insanlar tarafından gönüllü olarak onaylandığı yargısıdır. Birey, sözleşme ile birlikte baskı ve tahakküm altına girdiği için özgürlükten bahsedilemez. Aynı zamanda baskı ve tahakküm, bireyin doğuştan itibaren hissettiği bir tür denetim mekanizması olmak durumundadır. Devletin reddi, insanın özgürlük ihtiyacının bir sonucudur. Sömürünün, tehditlerin ve cezaların kol gezdiği bir toplumda bireyin çok çeşitli yollar ile sömürüldüğü gerçeği ve devletin zenginlere ve güçlülere tanıdığı ayrıcalıklar, anarşist düşünce taraftarlarını fazlasıyla rahatsız etmiştir. Bütün analizlerin sonucunda ortaya çıkan, devletin dünya üzerindeki bütün kaosun nedeni olduğu ve bireyleri kullanarak savaş, hırsızlık ve ölüm politikalarını yürüttüğü realitesidir (Heywood, 2013: 194).

Toplumsal sözleşme, anarşist filozoflara göre bir kurmaca, tasarlanmış bir kötülüktür. Hobbes'un kaos teorisi, doğa durumu için sadece bir teoridir ve devletin olmadığı bir dönemde neler yaşanabileceğine dair birtakım düşünsel aktivitelerdir. Bu varsayım durumu, Hobbes'un devletin neden gerekli olduğunun anlaşılmasına yönelik bir fikir işçiliğidir. Devleti, yasa, uzlaşma ve sözleşme zemininde meşru bir hale getirme girişimi anarşist düşünce temelinde kabul görmez. Hobbes ve anarşizmin devlet konusundaki ortak buluşma noktası, devletin zorbalığı ve gücü kullanarak topluma bütün isteklerini yaptırabilmesidir (Newman, 2006: 88). Anarşizmin temelinde bulunan bireyin kendi kendini denetlemesi ve toplum içinde gönüllü işbirliği içinde bulunması, sosyal ilişkilerin eşit ve özgür bir şekilde yürümesi anlamına gelmektedir. Anarşizm, entegre sistemler kurmaktan ziyade bireyin özgürlüğü, devletin ortadan kaldırılması, işbirliği, gönüllü yardımlaşma gibi

kaygılara gebedir (Barclay, 2017: 16). Anarşizm düzene karşı çıkar, yıkımı ve kargaşayı onaylamaz. Anarşizm için önemli olan düzenin hangi türden olacağı problemidir. Bireyin, kendi yaşamını yine kendisinin düzenlemesinin ve bu özgürlüğe sahip olmasının önemini vurgulayan anarşistler, jakoben bakış açısına, yukarıdan ve dışarıdan gelen her türlü baskı, tahakküm ve zorbalığa karşı çıkar iken, tepeden dayatmacı bir baskının toplumu isyana sevk ettiğini, kargaşa ve kaosu yarattığını belirtirler (Barclay, 2017: 19). Temel misyon olarak, toplumların özgürleştirilmesi, özgürleşen toplumlardaki bireylerin önemini ortaya çıkarılması ve bu bireylerin yeteneklerinin ve ihtiyaçlarının vurgulanmasını esas alan anarşizm, bireyin güce, otoriteye ya da egemene tapınmasını reddeder ve bireyin kendi yaşamını bir takım tabular içinde çürütmesini önlemek ister. Anarşizm, bireyi toplumun ağırlık merkezi olarak görür, birey bu bilinç ile hareket ederek özgürce düşünme ve özgürce hareket etme olanağı bulur (Goldman, 2006: 136).

3. 3. Özgürlüğe, Gönüllü İşbirliğine ve Dayanışmaya Dair

Anarşist akımın, vazgeçilmez öncülü ve ölçütü özgürlüktür. Birey üzerinde, doğa yasalarından başka bir yasa tanımayan anarşizmin tek amacı, bireyi özgürlüğüne kavuşturmadır (Tevfik, 1997: 111). İnsan, özgürlüğüne ancak doğa yasalarına uyduğunda kavuşabilecektir. Tanrısal ya da beşeri, toplumsal ya da bireysel herhangi bir dış güç tarafından dayatılan her şey, anarşizmin işleyişine ve insanın doğasına aykırıdır. Anarşizm, devleti ve baskıyı reddeder, bu reddediş ahlakı, gelişimi ve doğa yasalarını kapsamaz.

Anarşist toplum, baskı ve zora dayalı tahakküm ile değil, gönüllü kabullere dayanan yasalar ile yönetilir. Anarşizm, insanın uyması gereken ahlak kurallarının yine insanın icadı olmadığı konusunda uyarıda bulunur. Ahlak kurallarının, insan icadı olması durumunda, birtakım şüphelere meydan bırakacağı şüphesizdir. Genel itibarıyla, anarşist akımların çoğu doğal ahlak yasalarını geleneğin ötesinde şeylerin doğasına içkin, nesnel olarak geçerli ve doğru bir ahlak yasası olduğunu kabul eder.

Anarşizm, otoritesiz örgütlenme demektir. Anarşist düşünce içerisinde, otorite sosyal örgütlenmenin önündeki en büyük engeldir. Otorite, gelişimin ve ilerlemenin önünde bir set, çıkarsız toplumu kargaşaya sürükleyen bir kasırga gibidir

(Richards, 1999: 10). Anarşizm, bireyi özgürleştirme ülküsünü mülksüzleştirme aracılığı ile ve üretim araçlarını herkesin kullanımına vermesi ile tamamlar (Richards, 1999: 10). Anarşist düşüncenin temeli olan özgürlük, bütün otoriter rejimlerin yıkılması ile mümkündür. Anarşizm, özgürlüğün güvence altına alındığında insanlığın zamanla kargaşa ve sürtüşmeleri en aza indirerek yeniliklere doğru ilerleyeceği düşünür. Anarşizm, asla bir zorlama değildir, insanların ve kurumların özgürlük ve adaleti gerçekleştirmeye elverişli oldukları ölçüde anarşizm de gelişecektir (Richards, 1999: 11).

Anarşizmin düşünsel altyapısında toplumun tüm bireyleri için mutluluk, özgürlük ve gelişme istenci yatmaktadır. Birey, kendi mutluluğu kadar başkalarının mutluluğu içinde mücadele ederken, birtakım haklardan gerektiği zaman feragat etmesini de bilir. Birey, toplum içinde gelişeceğinden dolayı toplumsal görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirmek bilinci ile hareket eder. Anarşizmin temel dayanağı, olan yardımlaşma yasası toplum içinde de iş görür. Birey, davranışları ile diğer bireylerin yaşamlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediğini bildiği için yalnızca dayanışma içinde olduğunda ayakta kalabilecek toplumun yasalarına uyar. Gönüllü işbirliği ve yardımlaşma hem birey için hem de toplum için en sağlıklı yoldur. Herkesin iyiliği için dayanışma ve işbirliği bireyin bilinçli ve gönüllü bir şekilde kabulüne dayanır (Richards, 1999: 12).

Gönüllü işbirliği, anarşist birey için mutluluk içinde yapılan bir eylemdir. Bu eylem, herkesin iyiliği için mücadele etme ve diğer bireyleri özgürlüğe kavuşturma sürecini de içinde taşır. Anarşist birey, yalnızca teorik olarak hayat süren, yaşamın eylemsel yönü ile ilgilenmeyen birey değildir. Anarşizm otoriteyi, baskıyı, tahakkümü, devlet kurumlarını yok etmek ve özgürlüğü zihinlere yerleştirmek fikri üzerine kurulu olduğu için anarşist birey bu fikir zincirinin bir halkasıdır. Toplumun, hükümetin ve siyasal kurumların baskıcı örgütlenmesi karşısında anarşizm, bireyi özgürlüğe, yaşamın güzelliklerine sahip olmaya ve üretim araçlarını özgürce kullanmaya sevk eder.

Anarşizm yalnızca baskıyı reddetme, özgürlüğü isteme vs. değildir. Anarşist birey, sınırsız özgürlük isteğini insan sevgisiyle, herkesin eşit özgürlüğe sahip

olmasını istemekle harmanladığında gerçek bir anarşist olabilir. Anarşist birey, ayırım gözetmeksizin genel iyiliği düşünen, dayanışmayı ön planda tutarak herkesin özgürlüğünü isteyen, doğa yasaları çerçevesinde hareket eden, toplumun genel iyiliği için mücadele eden bireydir (Richards, 1999: 15).

Anarşizm, insanların kendi aralarındaki mücadeleyi ve insanın bencilce davranarak yalnızca kendi mutluluğunu aradığı bir yaşamı reddeder. Anarşizm bencilliğin ve nefretin yerine sevgiyi, rekabetin yerine dayanışmayı, toplumun genel mutluluğu ve refahı için kitlesel işbirliğini, özgürlüğü bulmak ve korumak için ise baskı ve dayatmayı reddetmeyi bireyin asli ve birincil görevi olarak görür. Bireyin, kendi yaşamını başkalarının emeğini sömürerek kazanmasına karşı çıkan anarşizm, herkesin yaşamın bütün katmanlarında bulunmasını ve özgür bir şekilde her şeyden bağımsız olarak üretimin bütün safhalarında yer almasını bireyin gelişmesi açısından önemli görür. Tahakküm ve zora dayalı yönetme arzusu taşıyan devletin ve tüm siyasi kurumların ortadan kaldırılmasının gerekliliğine inanan anarşizm, bu düşünce gereğince hiçbir kurum ve kuruluşa ayrıcalık tanımaz.

3. 4. Anarşist Toplumun Özellikleri

Anarşizmin toplumsal yaşam için önemli gördüğü bir diğer önemli vasıta, bireyin yaşamına bilimin, deneyimin, ahlakın ve aklın yön vermesi gerekliliğidir. Birey, doğal ihtiyaçları dışındaki tüm dayatmalara karşı çıkmalıdır. Anarşist, toplum kurumlarına karşı değildir, yalnızca baskı ve tahakkümün olduğu kurumlara karşıdır. Toplumunu oluşturan bireylerin, gönüllü olarak katıldığı ve bu bireylerin tüm işleyiş sürecinde etkin bir rol aldığı kurumlar, anarşist toplumda üreticiyi ve tüketiciyi aynı çatı altında toplayan bağımsız ve özgür birleşimlerdir. Anarşist hareketin temel yönü, toplum içindeki tüm bireylerin mutluluğu, refahı ve gelişimi sağlamak amacıyla maksimum gayretini gerekli görmesidir. Toplumun her bir ferdi, bir diğeri için dayanışmaya omuz verir. Halk, insanları bir takım inanç ve yalanlar ile kandıranlara karşı bilinçlenmiş ve ileri düzeyde verilen bilimsel eğitim sayesinde kendi kararlarını toplumsal hayata en uygun olacak şekilde özgür bir biçimde almaktadır. Anarşist düşünürler, insanın insan üzerinde kurduğu sömürü ve tahakkümün tamamıyla kaldırılması gerekliliğine inanırlar. Anarşistler, insanların bilinçli ve istekli

dayanışmayla kardeşçe birleşmesini, herkesin mutluluğu için gönüllü birliktelikler kurmasını talep ederler. Anarşizm, insanların mümkün olan en üst düzeyde ahlâki ve tinsel gelişime ulaşabilmesi için gerekli olanakların herkese sağlanması çerçevesinde toplumun kurulmasını ve herkes için ekme, özgürlük, aşk ve bilim isteklerini yinelerler (Richards, 1999: 17).

Anarşist toplum ütopyası, genel anlamda bakıldığında toplumsal alandaki önemli değişiklikler yönünden, şiddete dayalı zorlamaların yerine, rasyonel düşünce ve eğitim odaklı bir toplumsal yapı hedefi sunmaktadır (Kaufmann, 2003: 15) Özgürlüğün temel alındığı bu yapı bireyin gelişimini herhangi bir dışsal güce değil, doğa ile uyum içinde gelişen bir yaşama bağlar. Anarşist toplumların gelişimi bir durağanlık göstergesi değil aksine içerisinde organik süreçleri ihtiva eden, baskı ve zulme karşı protesto ve karşı duruş hakkını savunan, otoriter baskı altında çürümeyi reddeden ve son olarak toplumun yararlı, yönlendirici ve geliştirici yönlerini teşvik eden ve onaylayan kişisel ve toplumsal bir süreci içerir. Sonuç olarak anarşist toplumların ana omurgasını toplumu oluşturan “*pasif seyirciler*” değil eylemi savunan, amaç ve yöntem olarak ne istediğini bilen, doğal süreçlere inanan ve direnişi otoritenin olduğu her alana yayan özgür ve bilinçli insanlar oluşturur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANARŞİZM VE DEVLETE İLİŞKİN BAZI PROBLEMLER ÜZERİNE

4.1. Özgürlük Problemi

Özgürlük, insanın her türlü dış etkiden bağımsız olarak kendi istencine, kendi düşüncesine göre karar vermesi durumu ve herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya, baskıya ve tahakküme dayanmayan davranışlar sergileyebilmesidir (Marshall, 2003: 20). Anarşizm, özgürlüğü anarşist düşünce sisteminin birincil önceliği olarak görür. Anarşist doktrinin temeli özgürlüğün sağlanıp sağlanmayacağına bağlanır. Özgürlük, bireyin yaşamında itici bir faktör, zorunlu bir güçtür (Marshall, 2003: 71). Anarşizm için özgürlük, bireyin kendini geliştirebilmesi ve içsel dinamiklerinin açığa çıkması açısından elzemdir. Özgürlük, yalnızca insan hayatının fikirsel konusu değil, aynı zamanda insan doğasının kaçınılmaz ve gerçekçi bir sonucudur (Marshall, 2003: 20). Anarşist düşünceye göre bireyin kendi doğasının gerçekleşmesi yalnızca özgürlük ile mümkündür ve bireyin kendi doğa yasaları tarafından çizilmiş olanlardan başka sınır tanımayan bu özgürlük tanımı, aynı zamanda bireyin rasyonel kararlar alabilmesinin tek yoludur. Anarşizm için önemli olan, yalnızca bireyin özgürlüğü değil, total anlamda toplumun özgürlüğüdür. Çünkü salt bireyin özgürlüğü, toplumun diğer üyelerini savunmasız yapar ve sömürüye açık hale getirir. Anarşizm, özgürlüğü yalnızca belirli kişiler için değil, toplumun geneli için ister; bundan ötürü özgürlük yalnızca bireyin değil, toplumun tüm katmanlarının problemidir (Marshall, 2003: 72).

Özgürlüğü engelleyen en önemli problem, hiç şüphesiz insanın özgürlüğü elde etmeye yönelik inancının zayıf olmasıdır. Konunun bir diğer önemli noktası ise, özgürlük konusunda toplumun ve bireyin özgürlüğünü kısıtlayan devlet, din, mülkiyet, otorite, militarizm gibi olgulardır. Anarşistler, bu olguların insan doğasında yerinin olmadığını ve bu sebepten dolayı insanın yaşamını zorlaştırmaktan ve doğal olanı engellemekten başka bir işlevlerinin olamayacağı konusunda ısrarcıdırlar. Bireyin, kendini gerçekleştirme yolunda ve toplumsal anlamda huzuru ve refahı bulma noktasında yapacağı ilk şey, insanın özgürlüğünü engelleyen bütün baskı, tahakküm ve çıkar araçlarını ortadan kaldırmaktır (Benlisoy, 2010: 366). Anarşizm,

özgürlüğü devletin ve otoritenin olmadığı bir yaşam olarak görür. Bu ideal, toplumun özgürleşmesi ve bireyin kendini gerçekleştirmesinin en önemli yoludur.

4. 2. Mülkiyet ve Ekonomi Problemi

Anarşizme göre mülkiyet, bireyin şeyler üzerinde hâkimiyet kurarak başkalarının bu şeyleri kullanmasına izin vermemesidir. Özel mülkiyet, bireyin gerçek refahını engelleyen ve bireylerden etten kemikten makineler olmalarını talep eden şeydir (Goldman, 2017: 43). Anarşizmin mülkiyet karşıtlığının bir diğer yönü, insan emeğini kutsal görmesidir. Birey, özel mülkiyet sahiplerinin karşısında emeğini satan ve kendi muhakemesini yitiren bir duruma gelmiştir. Anarşizm, bu aşağılayıcı, küçük düşürücü ve aynı zamanda sömürücü sistemin karşısında yer alır. Düşünce tarihi boyunca yalnızca anarşistler değil, birçok filozof mülkiyet kavramını tartışmıştır. Mülkiyet konusunun anarşizmde yoğun olarak işlenmesinin nedeni, mülkiyetin, eşitliği ortadan kaldırdığı ve eşitliğin olmadığı bir toplumda ise özgürlüğün olmayacağı gerçeğidir. Mülkiyetin temel eşitsizlik olduğu ve mülkiyete sahip olamayanların ezilmişliği yargısı kesindir.

Bütün mallara ortak sahip olana kadar, serfler ve efendiler ortadan kalkana kadar ve hepimiz eşit olana kadar İngiltere’de hiçbir şey iyiye gidemez ve gitmeyecektir. Neden efendi dediğimiz insanlar her şeyin en iyisine sahipler: Bunu nasıl hak ediyorlar? Bizi neden esaret altında tutuyorlar? Hepimiz aynı baba ve anneden, Âdem ve Havva’dan geldiysek, bizden daha fazla efendi olduklarımızı nasıl ileri sürebilirler ya da kanıtlayabilirler? Onlar tüketsin diye çalışmamızı ve üretmemizi sağlamalarından başka bir kanıtı yoktur bunun! (Woodcock, 2014: 47).

Çoğu anarşist filozofta olduğu gibi Godwin içinde mülkiyet, hırsızlıktır. Godwin, mülkiyeti yaşamın nitelikli olarak zenginleşmesinin önünde bir engel olarak görür. Mülkiyet, ekonomik eşitsizliği sürdürerek, “düşünme yetilerini bastırır, deha kıvılcımlarını söndürür ve büyük insanlık kitlesinin çıkarıcı kaygılara gömülmesine neden olur.” (Woodcock, 2014: 47). Godwin, “birinin yoksun olduğu şeye başka birinin fazla sahip olmasını” başlıca suç nedeni sayar. Mülkiyet, endişe ve güvensizlik ile birlikte beraberinde kıskançlık ve bencilliği de körükleyen bir

problemdir. Yozlaşma ve savaşın temel nedeni olan mülkiyet, ortadan kalktığında birey ve toplum sevgiyi, karşılıklı yardımlaşmayı ve dayanışmayı daha yakından hissedecektir.

Mülkiyet konusunda belki de en keskin yargı “mülkiyet hırsızlıktır!” ifadesiyle, Proudhon’a aittir. Proudhon, 19. Yüzyılın en önemli politik sloganlarından biri haline gelen bu ifadeyi şöyle açıklar:

Şayet “kölelik nedir?” diye sorulsaydı ve ben tek kelimeyle “Cinayettir!” diye yanıt verseydim, ne demek istediğim hemen anlaşılacaktı. Bir insanın düşüncesine, iradesine, kişiliğine el koyma iktidarının hayata ve ölüme dair bir iktidar olduğunu ve bir insanı köleleştirmenin onu öldürmekten farkı olmadığını göstermek için daha fazla tartışmaya gerek olmayacaktı. Peki, o zaman diğer soruya, “mülkiyet nedir?” sorusuna neden aynı şekilde “hırsızlıktır!” diye yanıt vermeyeyim? (Proudhon, 2018: 5).

Anarşizm özel mülkiyeti bireyi sömüren bir araç olarak görür. “Toprak ve bütün öteki üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet, tıpkı hem amacı, hem de sonucu sömürü olan bugünkü üretim sistemi gibi kötüdür; çağdaş toplum, geçmişteki nice uygarlıklar gibi yok olup gitmek istemiyorsa eğer, bu sisteme derhal son vermelidir.” (Kropotkin, 2014: 102). Anarşistler, özel mülkiyetin ortadan kaldırılması noktasında devletin aracılığını da kabul etmezler. Çünkü devlet, meşru ve gayri meşru gücünün büyük bir kısmını mülkiyet üzerinden almaktadır.

Anarşizmin ekonomi ve mülkiyet üzerinden devlet suçlamalarına karşı bir antitez olarak devletin olmadığı bir ekonomik sistemin yürütülmesinin pek de mümkün olmadığı yargısını ileri sürmek mümkündür. Devlet müdahalesi olmadan yürütülen ekonomik ve siyasi modellerin uzun süreler boyunca yürütülememesi devletin her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da zorunlu bir varlık olduğunun göstergesidir. Ekonomik çalışmaların yapılması, altyapı planlamalarının oluşturulması, kâr-zarar dengesinin hesaplanması, toplumun genelinin refahına uygun olanın istenmesi, ekonomiye devlet müdahalesini zorunlu kılan etkenlerdendir. Devlet otoritesi, toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi ekonomik alanda da varlığını hissettirir. Otorite boşluğundan kaynaklanacak

ekonomik buhranlar, toplumsal çözümlere sebebiyet vereceğinden devletin ana hedefi, toplumun her alanında güçlü ve kararlı olmaktır.

4. 3. Egemenlik ve Otorite Problemi

Anarşistler, egemenlik ve otorite konusunu incelerken devletin ya da otoritenin mülkiyeti koruduğuna ve bu sebepten ötürü egemenliğin ve otoritenin, sömürünün ve eşitsizliğin devam etmesinin en büyük nedeni olduğuna inanırlar. Anarşistler, ne kadar saygı değer olursa olsun, hiçbir otorite önünde eğilmez ve akıl tarafından ortaya konulmadıkça hiçbir ilkeyi benimsemezler. Devlet, çeşitli baskı ve otorite araçlarını toplumun tüm alanlarında kullanır. Otorite, bireye birtakım şeylerin dayatılması ve bireyin üzerindeki baskıyı arttırmak için devletin toplumun beklenmeyen davranışlarına karşı önlem ve uyarıdır. Anarşizmin özgürlük düşüncesi otoritenin iflası demektir. Toplum ve toplumu oluşturan bireyi disiplinize edebilmek için devletin organize olmuş tüm kurumları otoriteyi destekler. Anarşizm, otoriteye karşı özgürlüğü savunur çünkü otoritenin bulunduğu her yerde özgürlüğün kısıtlanması bulunmaktadır. Doğada var olan ahlaki yasaların yok sayılması otorite ile ilişkilidir. Toplumda var olan tahakküm, baskı, şiddet, eşitsizlik ve yoksulluğun nedeni otoritedir. Anarşizm, bireyin kendi kendini yönetmesini savunur. Bireyin, kendi iradesinin ve kendi aklının otoritesinin dışındaki tüm otoriteler baskı ve tahakkümün kendisidir (Marshall, 2003: 75). Anarşistlere göre otorite, bireyin eşitliği ve özgürlüğü ile yan yana gelemez. Otorite tarafından baskı, tahakküm ve kontrol altında tutulan birey yozlaşır ve doğanın verdiği tüm yetilerden mahrum kalır (Tok, 2013: 434). Anarşistlerin, otorite hakkındaki eleştirileri yalnızca bireyin kişiselliği ile sınırlı kalmaz. Otoritenin yozlaştırıcı yapısının gözler önüne serilmesi yalnızca politik iktidarı değil, aynı zamanda efendinin kölesi üzerindeki ekonomik iktidarını ve babanın çocuğu, kocanın karısı üzerindeki ailevi iktidarını da eleştirir (Woodcock, 2009: 51-52).

Anarşizm, toplum içindeki doğal liderlerin, usta ve öğreticilerin dışında hiçbir otoritenin varlığını kabul etmez. Anarşistlerin temel düsturu, “emir almak ve emir vermek yasaklanmalı” ilkesidir. Anarşizmde, otorite değil, dayanışma ve kolektif örgütlenme ön plana çıkar. Otoritenin baskısını ve tahakkümünü kırmanın yolu,

bireyin kişisel ve toplumsal olarak dayanışmaya katılması ve katkı sağlamasıdır (Türk, 2013: 61-62).

Anarşizmin otorite karşıtlığı, insanların özgürlük arayışının bir sonucudur. Ancak dünya konjonktürüne baktığımızda otoritesiz, devletsiz toplumların varlığını sürdürmesi neredeyse imkânsızdır. Devlet otoritesi, toplumsal huzurun, refahın ve güvenliğin sağlanması için büyük bir önem arz etmektedir. Yasaların olmadığı, suç olarak nitelendirilebilecek davranışların anlamının bilinmediği bir toplumda insanların bencil istek ve arzuları ile toplumu yaşanmaz hale getirmeleri kaçınılmaz bir sonuçtur. Devlet otoritesinin olmadığı, bir durum savaş durumudur. Güçlü olanın ayakta kaldığı, uyum sağlayamayanın yok olduğu, insanların çalışmasının karşılığının belirsiz olduğu ve insan yaşamının kısa ve acımasız olduğu bir durumda birey, huzura, refaha, eşitliğe ve güvenliğe hiçbir zaman ulaşamayacaktır. Devletin gerekliliğini savunanlar insanların doğa yasalarına uymasına iki yönlü bakarlar. Doğa yasalarına uyulmasını sağlayacak bir güç olmadan toplumun sağlıklı işleyişini mümkün görmezler. Çünkü insan doğası adalet, barış, eşitlik, merhamet, anlaşma gibi kavramları barındırdığı gibi bencillik, kibir, adaletsizlik, eşitsizlik gibi kavramları da barındırır. Devletin neden gerekli olduğunun temellendirilmesi karşısında anarşistler insan doğasının “iyi” olduğu öncülünü savunurlar. Bu öncül temelinde insan özgürlüğünün şartsız bir şekilde onaylanması gerektiğini savunan anarşistler insanın emeğinin, özgürlüğünün, bilincinin ve gelişiminin sömürülmesinin karşısında yer alır. Anarşizm, devlet savunucularının “*kaos*” yaftasını temelsiz bir iddia olarak tanımlar. İnsanlara zoraki ve keyfi uygulamalarla dayatılan ve insan iradesini yok sayan devleti otoriter, baskıcı ve örgütlü bir kötülük olarak görür.

SONUÇ

ANARŞİZM VE DEVLET HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Anarşizm, kaos ve kargaşa değil, aksine insanların özgür iradelerinin sonucu ortaya çıkacak olan düzendir. Anarşizm, devleti ve otoriteyi, toplumsal ve bireysel düzeni ve huzuru bozan en önemli suç unsuru olarak görür. Çünkü devlet, insanı sürekli baskı altında tutarken, aynı zamanda olası bir başkaldırıya da zemin hazırlamış olmaktadır. Anarşizm, zannedilenin aksine kuralsızlık değildir.

Anarşi kuralların birlikte yaşayan bireylerin özgür iradeleriyle, yalnızca ortak yaşam alanlarına ilişkin konulduğu, evrensel ahlak ilkelerinden köken aldığı, bireylerin istemiyle değişebildiği, bu kuralları kabul etmeyenlere de topluluk dışında kendi yaşamlarını kurma olanağının tanındığı bir toplumsal düzendir (Gönül, 2008: 41)

Anarşizm, söylenegeldiği gibi terörizm değildir. Anarşizmin sıklıkla terörizm anlamında kullanılması bir hatadır. “Belirli siyasal, dinsel veya ekonomik hedeflerle halka, siyasi kurumlara, kurumların başındakilere baskı, yıldırma ve her türlü şiddet içeren eylemlere için kullanılan terörizm kavramı yerine bilinçli bir şekilde anarşizm kullanılmıştır” (Anarşizm Bakunin, 2017: 81). Anarşizmin bu şekilde adlandırılması olumsuz bir adlandırmadır. Buradaki amaç, iktidar yapılarının kendilerini algısal olarak koruma çabasıdır. Anarşizmin yıkıcılığını terörizm olarak adlandırmak başlı başına bir yanılgıdır. Anarşist yıkıcılığın temelinde bir arayış, anlam, hedef ve ideal vardır. Anarşistler yıkıcılığı bir amaç olarak benimsememişlerdir. Örneğin anarşizmin otoritenin yıkılmasını istemesindeki amaç, insanın yaratıcılığını engelleyen ve özgürce hareket etmesinin önündeki her şeye topyekûn bir saldırıdır.

Anarşizm, nihilizmden farklı bir düşüncedir. Anarşizmde amaçsız ve plansız yıkım yoktur ancak nihilizm, yalnızca yıkma isteği duyar. Anarşizm bir nesneyi, kişiyi ya da metafizik bir argümanı putlaştırmaktan ya da fetişleştirmekten uzaktır. Anarşizm, ilkelik değildir. Anarşi, doğayla uyumu ve özgürlükçü insan ilişkilerini ön planda tutan ve aynı zamanda insanlığın düşünsel ve ruhsal gelişiminden yana olan ve bu sebepten dolayı, çok geniş ve keskin bir duyarlılığa sahip bir düşünce akımıdır (Gönül, 2008: 2).

Anarşizm, otoriteyi kabul etmediği için anarşist toplumlar içinde egemen güçten ve otoriter yapıdan bahsedilemez. “Ancak toplumsal yaşamın ve mücadelenin her somut anında ortaya çıkan, hiçbir resmi sıfatı ve toplum içinde ayrıcalıkları olmayan doğal önderleri, ustaları vardır anarşistlerin.” (Gönül, 2008: 44). Anarşizm, toplumda yönetim, yönetici, tahakküm, baskı ve iktidar gibi oluşumlara karşıdır. Çünkü anarşizme göre bunlar insan özgürlüğünü ortadan kaldıran unsurlardır.

Anarşizm, devlete karşı olduğu gibi kanunlara ve yasalara da karşıdır. Yasalar, bir avuç insan tarafından yapılıp topluma dayatıldığı ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmadığı için anarşizm yasaları reddeder.

Anarşizm toplumu yönetimsiz olarak tasarladığı için böyle bir toplumda uyum, itaat ya da yasa yoluyla değil, hem üretim hem de tüketim amacıyla, hem de uygar insanın sonsuz çeşitlilikteki ihtiyaç ve özlemlerini tatmin amacıyla özgürce oluşturulmuş, bir toprak parçasına ya da mesleğe bağlı gruplar arasında akdedilen özgür anlaşmayla sağlanır (Kropotkin, 2015: 51).

Anarşizmde devletin yaptığı tüm eylem ve davranışların yerini gönüllü birlikler alır. Anarşizm, bireyin kendi iradesini bir başkasına devretmesine karşıdır. İnsan eylemlerine, bireyin kendi anlayışının rehberlik etmesi gerektiğini ve bireyin entelektüel, sanatsal ve ahlaki tüm eylem ve davranışlarını engelleyecek her türlü düşünce ve inanişe karşı savaş vermesi gerektiğini belirtir. Anarşizmin önerdiği temel yöntem, insanların kendiliğinden erdemli, yardımsever ve iyi olmaları için bireye yönelik dışsal zor yerine, bireydeki içsel zorun işletilmesidir (Kaufmann, 2003: 15).

Anarşizm, devlet ve kilisenin otoritesine karşıdır ve kendiliğinden oluşacak doğal düzen ile bireyin özgürlüğünü savunur. “İnsanın doğası gereği, kendiliğinden gerçekleşmesi beklenen uyumlu ve dayanışmacı toplumsal düzen, devletin siyasi ve ekonomik, kilisenin ise kültürel baskısı nedeniyle engellenmektedir” (Karatepe, 2014: 123).

Anarşizme göre uyum ve dayanışmayı çarpıtan iktidar kurumları ortadan kalktığında insanlar, kendi doğalarında var olan potansiyeli geliştirme imkânı

bulacağından doğal ve rasyonel ilkelere dayanan bir toplumsal düzen kendiliğinden kurulacaktır.

Anarşizm, devleti yapay bir “suç örgütü” olarak görür. Devlet, hiyerarşiyi ve hâkimiyeti gerektiren ve bu nedenle eşitliği ve özgürlüğü yok eden bir kurumdur. Anarşizm açısından bireyin özgürlüğü en önemli önceliktir, bu yüzden anarşistler, bireyin özgürlüğünü kısıtlayan tüm baskı araçlarını ve baskı kurumlarını reddederler. Anarşistler, gücün merkezi teşkilatı ve otoritenin kaynağı olan devlete karşı çıkarken, devletin idari kurumu olan ve zapt etme, çalıştırma, kontrol etme işlerini yapan hükümete de karşı çıkar. Anarşistler devletten hareketle devlet yapısının dayandığı ana çekirdeği biçimlendiren aileye, politika dünyasına, politik partilere, burjuvazi demokrasisini ifade eden parlamentoya ve gerçek toplumsal problemleri maskeleyen yardım eden politik ideolojilere, faşistlere ve sermaye tarafından kullanılan baskının diğer tüm biçimlerine, baskı için etkileyici ve inandırıcı bir müttefik inşa eden kilise ve dine, insanlara karşı kullanılan silahlı bir güç olan orduya ve militarizme ve sömürülmüş sınıfların en zayıfına yönelik baskıyı kurumsallaştıran hâpishanelere de karşı çıkar (Bakunin, 2017: 75).

Anarşistlerin mücadele ettiği temel konular, devlet endeksli ve devlet çerçevesinde şekillenen düşüncelerdir. Anarşistler, yasalara, politik partilere, parlamentolara, referandumlara, reformistlere karşıdırlar. İnsanı daima çalışmaya ve itaat etmeye elverişli bir hale getirmek isteyen faydacılığa ve soyut bir insan fikrine, barış ve güvenlik çağrısı yapan fakat düşman sınıflara saldırmak üzere hiçbir somut harekette bulunmayan insancılığa karşı da mücadele ederler.

Anarşist perspektif, sömürülenlerin özgürleşmeleri için ellerindeki tek silah olan şiddeti engelleyen pasif direniş ile de mücadele eder. Anarşizm, vatan sevdalarına, görevlerinin anavatanı korumak olduğu bahanesiyle orduların hareketlerini haklı bulan militarizme karşı da mücadele eder.

İnsan ırkının bir bölümünü aşağı olarak tanımlayan ırkçılığa, kadınları seks objesine indirgeyen erkek şovenizmine, kişiyi toplumsal katmanlara yönelik eğiten hiyerarşiye, bireyselliği sindiren itaate, bireyin özerk gelişimini engelleyen otoriteye, ekonomiyi sınıf sömürücülüğü tarihinin

merkezine koyan iktisadiyatçılığa vs. karşı da mücadele eder (Bakunin, 2017: 75).

Anarşistler, devletin, hükümetin, kapitalizmin, ailenin, dinin, ordunun, hapishanelerin, yasaların vs. toplumu oluşturan bireyleri bir şeyler yapmaya zorlamak için kullanan her yetkinin feshedilmesini; toprağın, çalışma gereçlerinin, materyallerin, makinelerin, fabrikaların özel mülkiyetin ve yaşamak için gerekli olan üretim ihtiyaçlarının halkın kullanımına açılmasını isterler.

Anarşizm, geleneksel aile yapısını reddederken, aşk, karşılıklı sevgi ve gerçek bir seksüel eşitliğe dayalı ortak bir hayatı benimser. Anarşizm, genel anlamda hayatın bir ürün gibi karşılaşılabilecek problemlere, benimsenen ve geliştirilen ilgi alanlarına göre değişecek özgür ilişkilere dayalı bir organizasyonu isterken, bu organizasyonların hepsinin komün gruplarınca yerel ölçekte birleşmesi sonrasında devrimin kurtarılmış bölgelerine olabildiğince ulaşana kadar ilişkileri daha geniş anlamda bir birleşime yaymayı hedefler (Bakunin, 2017: 75). Anarşistler, özgür bir toplumda, bu özgürlüğün gerçekleştiği süre çerçevesinde anlamlı olacak ücretsiz ve bireysel yetenekleri uyarmaya yönelik bir eğitimi öngörür.

Anarşizmin temel savunusu, toprak, sermaye ve makineler üzerindeki özel mülkiyetin miadını doldurduğu, yok olmaya mahkûm olduğu ve üretim için gerekli olan her şeyin toplumun ortak mülkü olması gerektiği ve olacağı düşüncesidir (Kropotkin, 2015: 68). Anarşizm, toplumun siyasi örgütlenme idealinin yönetimin işlevlerinin asgariye indirildiği, bireyin, özgür gruplar ve özgürce oluşmuş federasyonlar aracılığıyla, insan varlığının sonsuz çeşitlikteki tüm ihtiyaçlarını tatmin etmek için eksiksiz özgürlüğe ve inisiyatife yeniden kavuştuğu durumdur (Kropotkin, 2015: 68).

Anarşist düşünce ve fikir akımının nihai hedefi; toplumsal ve bireysel örgütlenmeler sonucunda yönetim, otorite ve devletin tüm katmanlarının işlevinin sona erdirilip yönetimsiz bir topluma ve dolayısıyla anarşiye varmaktır. Anarşizmin zafere ulaşabilmesi için insanların her şeyden önce yasalara, iktidara, düzene, mülkiyete olan inançlarından ve köleci geçmişin mirası olan öteki kör inançlarından kurtulmaları gerekmektedir (Kropotkin, 2014: 53).

Devlet taraftarları, toplumu yasalarla ve seçimle ya da zorla başa geçen egemenlerin kararlarıyla yönetilen bir yapı olarak düşünürler. Anarşistler, bu düşünceden farklı olarak toplumu özgür, karşılıklı anlaşma ve dayanışmanın olduğu, rıza ilişkilerine dayalı canlı bir organizma olarak görürler (Kropotkin, 2014: 57).

Anarşistler, devletin hep bir ilke üzerinden hareket ettiğini savunurlar. Devletin, yoksul halk yığınlarını bir avuç sömürgecinin sömürüsüne terk ettiği ve olabildiğince bu durumda tutmaya çalıştığı bu ilke devletin kuruluş amacıdır (Kropotkin, 2014: 320). Anarşistler, devlet sömürüsünü çoğu zaman vergi üzerinden açıklar. Vergi, devletin bu temel amaç doğrultusunda kullandığı en önemli silahtır. Devletin, uyruklarını tepe tepe sömürmelerini sağlayarak, sınai, ticari ve finansal tekellere zenginlikler katma olanağı sağlarken, sömürge yolları ve sömürge araçları devletin ve ayrıcalıklı azınlığın zenginleşmesinin ve aynı zamanda devlet erkinin ve devlet yönetiminin daha da güçlenmesinin önünü açar (Kropotkin, 2014: 321).

Anarşizmin temel iddiası, insan doğasının iyi olduğudur. Doğası gereği iyi olan insan, aynı zamanda iyiye yönelme potansiyelini de içinde taşır. Anarşizme göre birey, devletin baskı ve tahakkümüne uymaz çünkü bireyin böyle bir zorunluluğu yoktur. Devletin temel amacı, insanları sömürerek baskı altında tutmak olduğundan insanlar özgür yaşamı arzular ve bunun için otoritenin reddini ister ve bu uğurda mücadele ederler. Anarşistlere göre devletsiz bir toplum mümkündür. Anarşizmin temel dinamiği, otorite ve egemenin olmadığı bir toplum düşüncesi olduğu için anarşizmde özgür, eşit ve iyi yaşamın baskı ve tahakkümün olmadığı ve otoriteye dayanmadan düzenlenmiş bir toplumda gerçekleşeceği düşüncesi hâkimdir. Anarşistler, devletin ortadan kaldırılması konusunda ısrar ederler ancak bu ısrarın tarihsel karşılığı ve uygulanabilirliği pek mümkün değildir. Anarşizm bir ütopyadır. Çünkü devletsizliğin mümkün olduğu düşüncesi, yalnızca iyi niyet ağlarıyla örülü bir fikirdir. Anarşist düşüncenin her türlü otoriteyi reddetmesi, toplumsal yaşamın ve yaşam mücadelesindeki karmaşa ve işleyişin tam olarak anlaşılabilmesi ve kavranabilmesinden kaynaklanır. Anarşist düşüncenin otoriteyi tümünden reddi, otorite kavramının tam olarak anlaşılabilmesi olmadığını ve otorite kavramının yalnızca baskıcı yönetim olduğu anlayışının yıkılmadığının göstergesidir.

Anarşizmin, toplumsallaşmanın yaşandığı ve büyük üretim mekanizmalarının ve üretici güçlerin ön plana çıktığı dönemlerde denetimin sağlanması ve işleyişin yürütülmesi konusundaki bazı eksiklikler devleti ve otoriteyi ön plana çıkarmaktadır. Anarşizmin, otorite ve egemenliği salt kötü olarak lanse etmesi ve otoriteye karşı bir ön yargı oluşturması anarşizmin insan doğasını “iyi” olarak algılamasından kaynaklanır. Bu algılayış temelde çok yanlış sonuçlara gebe olmakla birlikte toplumun belirli sınıflara ayrıldığı bir dünyada insanlar üzerinde herhangi bir otoritenin olmayışı ya da bir otorite boşluğu toplumun işleyişinin ve insanlar arasındaki ortak eylemlerin engellenmesine yol açar.

Köktenci otorite karşıtlığının negatif yankısı, otoritenin niteliği ve niceliği ile ilgilidir. Çünkü otorite, yalnızca bir kişinin diktatörlüğü değil, çoğunluğun ya da yöneticilerin otoritesi de olabilir. Bu durumdan hareketle otoritenin genel anlamda yanlışlanması doğru değildir. Anarşizm, insan yaşamının gerçek boyutlarına nüfuz etmeden önce otorite karşıtlığı yaparak bir realiteyi yok saymıştır.

Bu baylar hiçbir devrim görmüşler midir? Devrim, elbette ki, en otoriter olan şeydir; bu, nüfusun bir bölümünün kendi iradesini, nüfusun öteki bölümüne tüfeklerle, süngülerle ve toplarla –akla gelebilecek bütün otoriter araçlarla– dayattığı bir eylemdir ve eğer muzaffer olan taraf yok yere yenik düşmek istemiyorsa, bu egemenliğini, silahlarının gericiler üzerinde yarattığı terör ile sürdürmelidir (Marks ve Engels, 1977: 451).

Toplumun temel dinamiklerini yok sayarak, toplumsal devrimlerin yalnızca tabandan gelecek yol haritası ile başarıya ulaşması mümkün değildir. Anarşizmin bahsettiği toplumsal değişimin mümkün olması, bütün güçleri yöneten ve yönlendiren otorite ve egemenlere bağlıdır. Anarşizmin devlete karşı tutum ve davranışlarının kaynağı devlet otoritesi bağlamındadır. Anarşist düşünürler, özgürlüğün ve eşitliğin ortadan kalkmasına sebep olarak gördükleri otoriteyi aynı zamanda toplumsal yaşamın ve biçimlenişin engelleyicisi olarak görürler.

Anarşistler, her türlü otoriteye karşı çıkararak toplumu içinde bulunduğu durumdan kurtarabilecek miktardaki otoriteyi de reddeder. Bu reddediş, toplumsal kurtuluşun, refahın ve gelişmenin önünü tıkayan önemli bir etkidir. Toplumsal değişimin tüm yönleriyle başarıya ulaşması için otorite şarttır. Otorite kavramının

içeriği konusunda var olan problemler ve otorite kavramının yeteri kadar incelenememesi anarşist düşüncenin en büyük handikaplarından birisi olmuştur. Çünkü otorite, yalnızca toplumun gelişmesini engelleyen bir kavram olmaktan ziyade, toplumun gelişebilmesi için bir süreliğine de olsa kimi zaman işçi sınıfının kimi zaman ise ezilen sınıfın toplumsal kalkınma ve toplumsal devrim için kullanacağı araç olmak durumundadır.

Anarşizmin yok saydığı, komünizmin ise onayladığı “otorite” kavramı, devrimci mücadelelerin sürdüğü dönemlerde bireylerin gönüllü rızasına dayanan otoritedir. İktidarın, egemen gücün ve devletin tüm imkânlarının kullanıldığı bir toplumda toplumu her anlamda özgürleştirme vaadi ve bu vaadi gerçekleştirmeye yönelik eylemler mutlaka belirli bir disiplini, merkezi koordinasyonu ve otoriteyi gerektirir. Anarşistler, otoriteden bahsederken genellikle devletin ve devlet kurumlarının baskı ve tahakkümüne yönelik eleştirilerde bulunurlar.

Konunun buraya kadar olan kısmı, anarşizmin otorite anlayışına yönelik eleştirileri kapsamaktadır ancak konunun asıl boyutu, anarşist düşüncenin de kullandığı otorite ya da lider kavramlarının toplum içinden çıkan ve doğal olarak var olan kavramlar olduğu gerçeğidir. Anarşistler, dünyada şimdiye dek verilen mücadelelerin örgütsüz olamayacağını ve doğal liderlerin otoritesi ve önderliği olmadan bu tür hareketlerin başarıya ulaşamayacağını farkındadırlar. Anarşizm pratikliği açısından da durum böyledir. Toplumsal hareketlerin ya da toplumsal devrimlerin olduğu yerlerde, mutlaka kitleyi ya da bireyi yönlendiren ve insanlara yol gösterici, otorite ve öncüler mevcuttur. Anarşist düşüncenin toplumsal lideri doğal bir liderdir. Bu liderler, toplumu uyutmak, baskı altına almak ya da tahakküm altında tutarak sömürmek yerine toplumu geliştirici, yönlendirici ve toplumun devrimsel pratiklerini harekete geçirici konumdadırlar. Anarşizm, toplumu sömüren ve toplumu baskı ve diktatörlük ile yönetmeye kalkışan her türlü otoriteye karşı bir tutum sergilerken, toplumun içinden çıkmış kitlelere yol gösterecek doğal önderleri reddetmez. Çünkü anarşizme göre, bu önderler baskı ve tahakkümü kullanarak otorite elde etme peşinde olan bireyler değildir. Ancak buna rağmen bu önderler de liderlik ettikleri insanlar üzerinde bir otoriteye sahiptirler.

Anarşizmin asıl tıkanıdığı nokta, komünizm düşüncesinin devlet ile ilgili fikirlerini reddetmesinde saklıdır. Anarşistler, komünizmin devleti bir araç olarak görmesine karşıdır. Anarşistlere göre devletin, toplumsal kurtuluşun hiçbir safhasında yeri yoktur. Örneğin komünizm düşüncesinin devletsiz toplum hayali, bir süreliğine de olsa devleti kabul eder. Devlet, proletarya diktatörlüğünün yönetimi tamamıyla ele alabilmek için bir süreliğine ihtiyaç duyduğu bir araç konumundadır. Devletin ve kurumlarının araçları emperyalizme, otoriteye, baskı ve tahakküme karşı bir süreliğine kullanılabilir. Ancak anarşistler, devletin bir araç olarak kullanılmasını dahi kabullenmezler. Anarşistlere göre sınıfsal toplumu ortadan kaldırmak, baskı ve tahakkümü yok edebilmek, özgürlüğü getirip toplumun tüm bireylerini eşit kılabilmek için devletin ve devletin tüm kurumlarının acilen lağvedilmesi gerekmektedir. Bu süreçte, proletarya diktatörlüğünün geçici olması dahi önemli değildir. Çünkü anarşistler, toplum üzerindeki bütün otoriter ve diktatöryal tavırları reddederler.

Anarşistler, insanın akıl sayesinde mutlaka iyiyi bulacağına inanırlar. Anarşistlere göre insandaki akıl, devlete olan ihtiyacı ortadan kaldırır ve devletin olmadığı bir toplum, bireylerin zevk ile çalışacağı ve ihtiyacından fazlasını talep etmeyeceği, kendi içerisinde şiddetin yer almayacağı toplumsal bir yaşama dönüşür (Arvon, 2007: 37). Anarşistler, otoriteye ve tahakküme dayalı güce ve devletin tüm kurumlarına karşıdır. Devlet otoritesinin yıkılması ve anarşist düşüncenin tam olarak uygulanabilmesi, toplumun tüm bireylerinin kendi kişisel kararlarını alması ve uygulaması demektir. Birey, yönetimin tüm kademelerinde söz sahibi olacak ve doğrudan yönetime katılacaktır. Ancak insanın her zaman akıl ile hareket etmediği bilinen bir gerçektir. Anarşizm, insanın her zaman rasyonel davranmadığı gerçeğini göz ardı etmektedir.

Anarşist düşüncülerin bir kısmı, doğal otoritenin ve doğal önderlerin varlığına ve gerekliliğine inanırken, bir kısım anarşist düşüncüler ise salt bireyci davranışlarda bulunarak yalnızca bireyin biricikliğinden bahsederler. Bireyci anarşistler, yalnızca devleti değil, aynı zamanda toplumsal olana ve toplumun getirdiklerine de karşıdır.

Yalnızca bireysel benin varlığının tanındığı bireyci anarşizm, kişinin kendi dışındaki bütün bireylerin ikincil konumuna işaret eder. Bir diğer ifadeyle, her türlü toplumsal ve siyasal düzeni yadsıyan bireyci anarşistler, birey üzerinde hiçbir baskıyı tanımaz, onaylamaz ve kabul etmezler.

Anarşizmin kendi içindeki tutarsızlıklar ve bölünmeler, anarşist teorinin uygulanabilirliği noktasında büyük sorunlar doğurur. Örneğin klasik anarşistlerden farklı olarak bireysel anarşistlerin doğa yasalarını yadsıması, bireyin kendi amaçları doğrultusunda ilerlerken salt bencil yönelimi ve bireyin yalnızca kendi düşünce ve değer yargısını temel alması, anarşist düşünce bloğunu kendi içinde ayrıştırır. Bireyci anarşistlerin temel tezi, bireyin toplum ya da kişi bazında bağımlılığı reddetmesi, bireyin özgürlüğü noktasında sınırsız yetki ile kendi istek ve arzularına göre hareket etmesi üzerinden şekillenir. Stirner, bireyin üzerindeki tüm baskı ve yönlendirmeleri reddeder. Otoriter kurumların reddi ve yönetme yetkisi istemine karşı çıkışı ile Stirner, bireyci anarşistlerin yol haritasını çizmiştir (Woodcock, 2016: 100-101).

Stirner, yalnızca bireyin önemli olduğu gerçeğini hatırlatır. Toplumun ya da devlet düşüncesinin hiçbir önemi ve anlamı yoktur. Bireyin kendi düşüncesi, özünü oluşturan, hakiki olan şeydir. Birey, bu kendiliğinden olan şeyi dinsel ya da toplumsal hiçbir otorite ya da kuruma bağlı sürdürmez. Birey özünde bağımsızdır. Bireyin tüm temel dinamiklerini körelten ve öldüren şey, bireyin herhangi bir kutsal adına kendi öz yaşamını feda etmesinden kaynaklanır.

Baskının, tahakkümün ve sömürünün olduğu her yer, bireyin kişisel gelişimin önündeki set gibidir. Anarşistler devlete karşıdır zira devlet baskı ve tahakkümün çıkış noktasıdır. Ancak bireyci anarşistler, burada konuya bir parantez açarak devletin, sözde toplumsal iyi için var olduğunu ancak bireyci anarşistlerin böyle bir idealinin olamayacağını söylerler. Çünkü bireyci anarşistlere göre birey, bütüne feda edilemez ve bütünün iyiliği için bireyin özgürlüğü kısıtlanamaz. Bireyin yaşamın her alanına nüfuz etmesi ve devlet denen sömürü ve tahakküm kaynağının yok edilmesi elzemdir. Çünkü devletin kuruluş esasları ve insan yaşamı üzerindeki temel amacı, yönettiği topluma ve bireylere itaati öğretmek, baskının ve otoritenin gereklerini yerine getirmektir.

Anarşistlerin tüm ayrışma ve bölünme talihsizliklerine karşı temel aldığı ortak nokta, devlet problemidir. Anarşist düşünürler, devletin bütün iyi niyetlerine rağmen özünde var olan baskı ve tahakkümün tarihsel süreç içerisinde mutlaka açığa çıkacağını belirtirler. Devletin yüzeysel görünümü ve yönetme şekli değişse de mahiyeti aynı kalacak, özünde var olan otoriter tutum mutlaka gün yüzüne çıkacaktır. Anarşizmin tutarsızlığının ve çoğu zaman rasyonaliteyi kaybetmesinin sebebi, çoğu zaman başvurdukları şiddet dozu yüksek eylemlerdir. Temel tez olarak, insan doğasının iyiliğini ele alan anarşizm, otoriteyi reddeden bir toplumsal yaşamın fragmanlarını vermek isterken ve otoriteden arındırılmış ve tahakkümden kurtarılmış bölgeleri hayal ederken, anarşist düşünce şiddet ve yıkım yüzünden tarih sahnesinde daima negatif bir algı yaftasını üzerinde taşımaya mahkûm olmuştur.

Anarşistler, devlet karşıtlığını belirginleştirirken devleti şiddeti tek elde toplayan, gücü ve şiddeti merkezileştiren, profesyonel ve kurumsal bir otoriter sistemi varlığa getiren bir güç olarak görürler. Anarşistlere göre, devlet salt militarist baskı aracı değildir. Devlet, politika ve ekonomi gibi alanları da elinde tutarak siyasal olana nüfuz etmek ve üretim araçlarına egemen olmak gibi hedefleri de haizdir. Devlet yapılanmalarında güç, toplumun tamamına değil, belirli bir azınlığa aittir. Devlet yapılanmalarında var olan yöneten-yönetilen ilişkisi, toplum içinde bir kopuş ve ayrışmanın asıl nedenidir. Toplumun yönetenlerin yönetilenler ile oluşan bağı zamanla sömürü, otorite, tahakküm, baskı gibi birçok olumsuzluğun oluşmasına yol açmıştır.

Anarşistler, bireyin özgürlüğünü elinden alan, bireyi değersizleştiren, bireyin doğası gereği var olan içsel dinamiklerini yok sayan, bireyi tek başına özgürce ve akıllıca karar alabilen bir canlı olarak görmeyen, bireyi basitliğe, maddi olana indirgemeye çalışan otoriter sisteme karşı çıkarak insanların özsel, özerk veya bağımsız yaşam alanlarını savunurlar. Anarşistler, devleti ve devletin getirdiklerini yönetme arzusu ile dolup taşan ve insanları baskı ve tahakküm altında tutmak için yanıp tutuşan bir faaliyet olarak görürler. Anarşistlere göre devlet, insanları belirli kalıplara sokmak, bireyin bütün eylemlerini kontrol altında tutmak, ceza tehdidi ile insanların özgürlüğünü gasp etmek, tekelleşme yoluyla bireyi sömürmek,

hapishaneler ve kolluk kuvvetleri ile bireye gözdağı vermek gibi eylemlerin tümünü ve daha fazlasını içerisinde barındıran sistemli bir bütündür. Anarşistler, devletin varoluş sebebini, temel işlevini, yol haritasını ve eylemlerini açıklarken, devletin toplumu baskı altında tutan, sistemli sömürüye müsaade eden bir varlığı olduğundan bahsederler. Anarşistlere göre devlet, negatif pozisyonunun yanında kimi zaman bazı olağan dışı eylemleri ile de anılabilir. Örneğin topluma faydalı gibi görünen şeyleri ön plana çıkararak arka plandaki sömürü faaliyetlerini gizlemek gibi bir rolü de üstlenebilir. Anarşistler, devletin bu tarz sözde iyi davranışlarını asla önemsemezler çünkü bu tarz göz boyamalar devletin baskı, tahakküm, otorite, sömürü gibi kavramlarla yan yana anılmasına engel değildir.

Devlet, toplumu sınıflara ve katmanlara ayırarak insanlar arasındaki ilişkilerde ve toplumsallaşmada derin çatlaklar oluşmasına sebep olmuştur. Devlet, hükmetme arzusunun, baskı altında tutma isteğinin, belirli sınıflara ayrıcalık tanınma lüksünün resmiyetteki yüzüdür. Anarşistler, devlet yapılanmasının ikiyüzlü ya da iki yönlü bir doğasının olduğundan bahsederler. Bu durum, devletin varlığının devam edebilmesi için elzem olarak görülür. Devlet, doğası gereği var olan sömürü, baskı, tahakküm, otorite gibi birtakım özelliklerini gizleyebilmek için toplumun geneline adaletli, eşitlikçi, yasalara uygun bir tarzda yönetiyor gibi görünür çünkü isyan, kalkışma, başkaldırı gibi durumların önüne geçebilmenin en etkili yolu budur. Anarşizm, sömürüye ve tahakküme karşı olduğundan dolayı sömürünün ana kaynağı olan, devlete ve devletin temel dayanağı olan, özel mülkiyete ve özel mülkiyetin sonucu olan kapitalizme de karşıdır. Anarşistler, toplumsal yaşamın temeli olan özgürlük ve eşitlik çerçevesinde her türlü ayrımcılığın ve hiyerarşinin kaldırıldığı, toplumu baskı altında tutup zora dayalı bir yönetme arzusunun olmadığı, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmanın ve ahlakın ön plana çıktığı bir toplum modelini tasavvur ederler.

Anarşizmin temel iddiası şu şekilde özetlenebilir: Eşit ve özgür bir toplumda toplumun her kesimi için yaşamın bütün dinamiklerinin işlevsel olacağı, fırsat eşitliğinin bütün alanlarda gerçek bir eşitliğe dönüşeceği, kazanımların adaletsiz dağılımının önleneyeceği, insanın insana hükmetmesinin biteceği, topluma rasyonalite

ve bilimin hâkim olacağı, imkânlarla ulaşımında eşitliğin sağlanacağı ve toplumsal kalkınmanın her alanda oluşturulacağı bir toplum modeli hedefi, anarşizmin temel iddiasıdır. Anarşizmin bu hedefi, ütöpik bir düşünüş olarak görülse de yöneteni olmayan anarşistler toplumun içinde var olduğu bunalımın sebebi olarak gösterdikleri, sömürü faaliyetlerinin karşısında tarihsel sürecin her döneminde mücadele vermişlerdir. Üretimin, mülkiyetin, yönetimin, siyasal olanın toplumun yalnızca bir bölümüne ya da yalnızca ayrıcalıklı sınıfa ait olmadığından, toplumsal gelişimi ve toplumsal ilerlemeyi sağlayacak her şeyin toplumun tamamına ait olduğunu ve toplumsal tabana yayılması gerekliliğinden bahsederler. Anarşistler toplumsal gelişimin ve toplumsal refahın portresini çizerken devletin ve devlet kurumlarının toplumu zor, baskı ve tahakkümle yönetme isteğinde bulunanların olmadığı bir toplum isteminde bulunurlar.

Anarşizm düşüncesi, temellerini özgürlükten aldığı için genel düşünüş biçimi ve eylem tarzı özgürlüğün sağlanmasına yöneliktir. İnsanların, manevi duygularının sömürülmesine karşı çıkarken aynı zamanda insan emeğinin sömürülmesine de karşı çıkmaktadır. Anarşizm, yalnızca devlet savunucularının ve otorite taraftarlarının çıkarlarının önemli olduğu sisteme karşı bir başkaldırı ve doğal yaşamın pratikte uygulamaya geçirilme isteği olarak görülür. İnsanların, toplum içinde bir bütün olarak yaşayışları aynı zamanda doğa ile de bağlarını koparmayan bir topluma evrilmeleri ile mümkün olacaktır. Doğa ile iç içe bir yaşam sürdüren anarşist toplum, insanlar arasındaki barışı sağlayacak ve bu barış sürecinin sonucunda devlet bütün işlevini yitirecektir. Anarşist toplumun temeli dayanışma ve yardımlaşmaya dayandığı için toplumun bütün üyeleri bu bilinç ile hareket edecek ve toplum içindeki tüm ilişkiler baskıya, otoriteye, sömürüye ve tahakküme dayanmayan bir hal alacaktır. Anarşizmin temel hedefi, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma kültürünün oluştuğu, insanın insan üzerinde tahakkümünün olmadığı, yönetme iradesine karşı çıkan bilinçli insanların var olduğu bir toplumsal alan inşa etmektir. Devlet savunucularının, insan doğasına yönelik söylemleri anarşistlerce reddedilir. Devletin varlık nedeni olarak görülen insan doğasının kötülüğü karşısında anarşistler, insan doğasının iyi olduğu iddiasını yinelerler. İnsanın, doğası gereği iyi olduğu iddiası aynı zamanda devlete ihtiyaç olmadığı yargısını da içinde barındırmaktadır. İnsan

doğasının iyiliği, devletsiz bir doğal yaşamı onaylayacağı için insanların otoriter, sömürücü ve baskıcı bir gücü istemesi de beklenemez. Bu yüzden, insanların devleti ve devletin getirdiklerini istemesi mümkün değildir. Anarşizmin insanların özgür ve eşit bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerinin devletsiz bir toplumda mümkün olacağını belirtmesi, devletin otoriter baskısını önemsiz ve gereksiz kılar.

Anarşizm çerçevesinden değerlendirdiğimiz durum, karşımıza özgürlük ve eşitlik istemi ağırlıklı bir tablo çıkarmıştır. Anarşizmin tamamıyla reddettiği devlet ve devletin gerekliliği konusu, konumuzun son safhasını oluşturmaktadır. Bir devletin ve bunun sonucunda belirli bir düzenin olmayışı anarşizm dışında neredeyse bütün düşünce sistemlerinde kaos, kargaşa ve savaş durumu olarak görülmüştür. Mutlak özgürlük ve eşitlik durumu, insanların kendi istek ve arzularına göre davranmalarına yol açmıştır. Herkesin kendi çıkarlarına uygun hareket ettiği savaş durumu, insanların bencilliğinin sonucudur. Herkesin herkesle olan bu savaşında insanlar, düzene ve düzeni sağlayacak otoriteye ihtiyaç duyacaktır. Otorite, insanların uzun ve sağlıklı yaşamının toplumsal düzeni sağlayacak kural ve yasaların teminatıdır. Devletin, toplumsal yaşamı düzenleme, insanların ortak bir çatı altında toplanmasını sağlama, toplumsal güvenliği, refahı ve huzuru oluşturma, toplumsal çatışmaların önüne geçme, toplumsal yaşamın düzenlenmesine ve ilerleyişine yönelik bir takım kanun, kural ve yasaları harekete geçirme gibi işlevleri olduğundan, devlet toplumsal huzur ve toplumsal güven için mutlak zorunludur. Devlet ile ilgili asıl tartışma, devletin insan doğasının bir parçası olup olmadığı meselesidir. Devletin kökenine dair yapılan birçok çalışma, otoritesiz ya da devletsiz toplulukların neredeyse olmadığına yönelik bir gerçeği vurgulamaktadır (Toku, 2015: 110-111).

Nitekim Thomas Hobbes'tan hareketle söyleyecek olursak devletsiz toplum portreleri birtakım varsayımlardan hareketle oluşturulmuştur. Devletsizlik arzusu ya da isteği, genellikle anarşist bir yanılğı olarak görülmektedir çünkü anarşizm genel anlamda, dünya üzerinde neredeyse örneği bulunmayan, uygulanma sahası var olmayan bir marjinal düşünce olarak, yalnızca kavramsal bir yaşam alanı olarak varlığını sürdürmektedir. Devlet otoritelerinin zayıfladığı yada olmadığı

toplumlardaki kargaşa, savaşım ve kaos durumu, devletsizliğin sonuçlarının ne olacağı yönündeki en büyük örnekleri vermektedir. Devletin olmadığı durumlar, barışın, huzurun, refahın, bolluk ve bereketin olduğu durumlara dönüşmekten ziyade derin çatlakların yaşandığı, insanların güvenlik ihtiyacı hissettiği ve özgürlük pahasına da olsa güvenliği arzuladığı bir duruma dönüşmüştür. Devletin olmadığı durumlarda Hobbes'un devlete dair görüşlerinde de gördüğümüz üzere insanların davranışlarının bir karşılığı olmaz. İyi-kötü, legal-illegal gibi kavramlar geçerliliğini yitirir. Çünkü devletin olmadığı bir toplumda, yasaları uygulayacak, kanunları harekete geçirecek, ödül ve ceza sistemini uygulayacak bir otorite ve güç olmayacağı gibi yasa denilen yaptırım gücü de olmayacaktır. Devletin varlığının son bulması ya da hiç olmamış olması herkesin herkesle savaş içinde olduğu ve insanların istediği gibi davrandıkları bir durumdur ve bu durum insanların bencilliklerinin ve kötülüklerinin önüne set çekecek bir kuvvetin olmaması demektir. Suçun, suçlunun, yasaların, cezaların bir anlamının olmadığı ve bu kavramları açıklayacak, uygulayacak, yürürlüğe koyacak bir otorite eksikliği toplumsal çatışmanın öncelikli nedeni olacaktır.

Anarşizmin devletin ve otoritenin ortadan kaldırılması yönündeki isteği, çoğu filozofça bir tutarsızlık ve ütopya olarak görülmüştür. Anarşist toplum ütopyası, devletin ortadan kaldırılması ile birlikte oluşacak süreçte, toplumsal huzurun, refahın ve barışın sağlanacağı yönündeki varsayımları düşünce tarihi içinde birçok düşünöre göre gerçekçi bir bakış açısını yansıtmamaktadır. Dünya üzerindeki bütün savaşların nedeni, devlet olarak gösterilebilir ancak devletin topluma kattığı birçok olumlu yön devleti olmazsa olmaz bir ihtiyaç olarak göstermektedir.

Genel anlamda baktığımızda, anarşizm ve devlet polemliği özgürlük, eşitlik ve güvenlik gibi kavramlar üzerinden yürütülmektedir. Devletin toplumsal alan için kaçınılmaz olarak zorunlu görülen varlığı toplumsal güvenliğin, insanların huzurlu bir yaşam sürmesinin ana kaynağıdır. Devlet otoritesinin lağvedilmesi toplumsal çatışmaların, kitlesel ve bireysel problemlerin ortaya çıkmasına neden olur. Otorite boşluğundan kaynaklanacak bu durumun aynı zamanda bir belirsizliğe yol açacağı ve bu belirsizliğin ise insanların yaşamı için büyük problemler doğuracağı muhtemeldir.

Toplumunu oluşturan insanların merkezi ve mutlak bir otorite istemi, toplumsal huzur ve güvenlik istençleri ile doğru orantılıdır. Devletin yokluğunun sonuçlarının, varlığının sonuçlarından daha ağır olduğunu ve olacağını bilen her birey, devleti ve devlet kurumlarını ayakta tutmak için azami bir çaba gösterecektir.

İnsanın doğasından kaynaklanan birtakım duygu durumları toplumsal çatışmalara sebep olmaktadır. İnsanlar, rasyonaliteye sahip varlıklar olduğundan dolayı gelecek kaygısı ve yok olma korkusunu yaşamlarının her anında ve alanında hissederler. İnsanları, hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden birkaçı bu yöndedir. İnsanlar bu yönleri itibarıyla bir engellenme olmazsa ve ceza tehdidi bulunmazsa başkalarının haklarına ve yaşam alanlarına göz dikecek ve zorla elde etmeye çalışacaktır. Hobbes'un, savaş durumu olarak nitelendirdiği bu durum devletin varlığı olmadan engellenemez (Kaufmann, 2003: 45). İnsanların, zihinsel ve bedensel olarak eşitliği birbirlerine zarar verebilecek düzeydedir. Doğuştan gelen bu eşitlik, insanlar arasında barışın tesis edilmesi noktasında yeterli değildir. Çünkü doğada herkesin bencil çıkarlarına yetecek kadar kaynağın olmayışı, insanlar arasındaki rekabeti ve savaşı daha da büyütüp acımasız hale getirir. İnsanlar arasındaki bu çatışma, çoğu zaman varlık kavgasına sahne olsa da şan, şeref, bencillik gibi nedenler yüzünden insanlar çatışma ve savaştan kaçınmazlar.(Kaufmann, 2003: 46). Devletin varlığı ve gerekliliği, geçmişte olduğu gibi günümüz içinde elzem bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her halükarda Thomas Hobbes'un ana tezi hala geçerlidir. İnsanların şiddet eğiliminin insan aklıyla açıklanabilmesi gibi, egemenin iktidarına boyun eğme de rasyonel bir kararın sonucudur. Ancak bu rasyonel kararın alınmasında öldürülme korkusu tabii ki tayin edici bir rol oynamaktadır. Burada gelecekteki olası bir açlıktan ya da cinayetten duyulan korku gibi duyguların, dolaylı olarak yaşanan dehşetten farklı olarak, hayvani bir saldırganlık dürtüsünden kaynaklanmadığı, tersine insanın anlama yetisiyle bağlantılı olması önemlidir (Kaufmann, 2003: 46).

Güvenliğin olmadığı ya da azaldığı durumlarda her birey isteyerek ya da istemeyerek tehditlerden korunabilmek adına yasaları ihlal edecek ve savaş durumunun içinde pozisyon alacaktır. Otoritenin olmadığı toplumlarda, her birey kendi güvenliğini sağlamak için her yola başvuracak, insanlar bencil doğalarının

zorladığı eylemleri gerçekleştirecektir. Devletin olmadığı durumlarda insanları durduracak olan şeyin doğal yasalar olduğunun söylenmesi tarihsel süreç içerisinde tutarlı bir iddia değildir. Doğa yasalarının bilinmesi, doğa yasalarına uymak anlamına gelmemektedir. İnsanlar, saldırı ve tehdit karşısında kişisel güvenliği sağlayabilmek için her yolu mubah olarak görecektir ve kendi öz savunmalarını yapacaklardır (Hobbes, 2018: 79).

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, devletin ne olduğu problemini, modern devletin ortaya çıkış sürecini, Thomas Hobbes'un ve sözleşme temelli fikir üreten bazı filozofların modern devleti açıklamasını, anarşizmin tarihsel süreçteki gelişimini, anarşizm ve devlet kavramları arasındaki genel ayrışmaları ve çatışmaları ayrı ayrı inceledik. Araştırmamız sonucunda, elde ettiğimiz sonuçları özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz: Siyaset felsefesinin ana problemlerinin başında gelen devlet problemi, insanın toplumsallaşması ile birlikte gün yüzüne çıkmış, bireyin yaşamının her kademesinde etkili olan bir kurumdur. Devlet kurumu, siyasal bir erk olarak bireyi ve bireyin içinde bulunduğu toplumu egemenlik altına alan, baskı ve denetim altında tutan, özgürlükleri belirleme gücüne sahip olan ve toplumu yönlendiren siyasal güç olarak toplumun üzerindeki en etkin güçtür. Devletin varlık sebebi, insanlar arasındaki çatışmaların ve anlaşmazlıkların sonucunda ortaya çıkan kaotik durumdur. Toplumun içinde bulunduğu sorunsal devletin varlığının açığa çıkmasının nedenidir. Toplumsal çatışmaların devamlılık kazanması, aynı zamanda devletin varlığının kalıcı olmasının sebebidir.

Modern devlet konusunun incelenmesi sürecinde devlet probleminin irdelenmesi, konunun bütünlüğünün sağlanması açısından birçok fayda sağlamıştır. Çünkü modern devletin oluşumunun altyapısında, devletin varlığının mutlaklığı bulunur. Modern devlet, Ortaçağ'ın siyasi, dinî ve toplumsal çatışmalarının sonucu olarak ortaya çıkan klasik devlet anlayışının değişmesinin sonucu olarak ortaya çıkmış bir devlet modelidir. Modern devlet söylemlerinin, ilk örnekleri içinde bulunduğu çağın koşulları ile yakından bağlantılıdır. Dünyadaki birçok önemli gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkan modern devlet örnekleri, başta Avrupa'da olmak üzere toplumsal değişimlerin sonuçları olarak görülmektedir. Modern devletin

en önemli özelliği, laik bir zemine oturtulmuş olmasıdır. Kilise temelli Ortaçağ klasik devlet anlayışının aksine modern devlet, laik ve dünyevi bir anlayışı benimser. İktidarın kaynağını tanrıdan ve kiliseden aldığı Ortaçağdan farklı olarak, otorite ve egemenlik kaynağını sözleşmeden ve bizzat toplumun kendisinden alan modern devlet, rasyonel temeller üzerinden yükselen ve toplumsal bilinç ekseninden hareket eden bir yönetim biçimidir.

Modern devlet problemi, öncelikle Thomas Hobbes ekseninde incelenmesi gereken bir konudur. Çünkü Hobbes, modern devletin inşasında ve modern devletin temellendirilip sistemleştirilmesinde çok önemli bir role sahiptir. Hobbes otoritesiz bir toplumda genel işleyişin gidişatı konusunun muallakta kalması sebebiyle modern devleti ön plana çıkarır. “Hobbes, mutlakiyetçilikle rızayı birleştirmek suretiyle, Antik ve Ortaçağ felsefelerinden farklılaştırarak modern siyasetin temelini yeniden güçlendirir” (Tannenbaum ve Schultz, 2017: 205).

Hobbes, modern devleti incelerken, öncelikli olarak doğa durumundaki insanın doğasına yönelik birtakım çıkarımlarda bulunur. Hobbes, modern devlet anlayışı ile ilgili düşüncelerini insan doğasının kötülüğünden hareketle oluşturduğu için devleti temellendirirken öne sürdüğü önemli noktalardan biri de insan doğasının ne olduğuna yönelik çıkarımlardır.

Hobbes, insanın doğasının kötülüğüne vurgu yaparken “insan insanın kurdudur.” ifadesi ile de düşüncelerini kuvvetlendirmiştir. Doğa durumunda, çatışma ve kargaşa içinde yaşamını sürdürmeye çalışan insanların rasyonel kararlar alarak devleti ön plana çıkarmaları toplumun güvenliğini daha elzem olarak görmeleri sebebiyledir. İnsan doğasının getirdiği tahribat nedeniyle insanlar güvenli yaşamı özgürlüğe tercih eder hale gelmiştir. Hobbes, insan doğasını açıklarken doğa durumundan hareketle temellendirme yapmaktadır. Doğa durumu, Hobbes açısından insanların sözleşmeyi oluşturmaktan ve kabullenmekten başka çarelerinin ve çıkar yollarının olmadığı bir durum olarak gözükmektedir. Hobbes, doğa durumunu savaş durumu olarak görmektedir. Ona göre, doğa durumunda eşit olan insanlar, bir şey üzerinde aynı anda istenç gösterdiklerinde eşit haklara ve güçlere sahip insanlar arasındaki savaş başlamış demektir. Problem, yüzeysel ve basit bir çıkar çatışması

değildir. İnsan, doğası gereği hayatta kalma dürtüsü ile doğar. Doğa durumunda insanlar, yaşam kavgasında kendisine rakip olarak gördüğü herkesi düşman ilan edecek, tehlikeli olarak gördüğü herkese karşı savaş açacaktır. Doğa durumu, savaş durumu olduğu kadar belirsizliğin, kargaşanın ve kaosun hüküm sürdüğü bir durumdur. İnsan eylemlerinin, iyi yada kötü hiçbir anlamının olmayacağı bu durumda insanların yapıp etmelerinin sonucunda herhangi bir ceza tehdidinin olmaması da insanları cesaretlendirir. Şiddetli ölüm korkusu içinde yaşayan insanlar, bencil ve çıkarıcı davranacak ve yalnızca kendi geleceklerini düşünecektir. İnsanın doğa durumundaki bu tehlikeli yolculuğunun en önemli sebebi, hiç şüphesiz tüm insanların eşit oluşu ve insanların her şey üzerindeki eşit haklarıdır. Bu eşitlik, doğa durumunda insanları adaletsizliğe, kavgaya ve çatışmaya sürüklemektedir. Bu süreçte “insanların önünde doğa durumunda kalarak, kısa ve acımasız bir hayatı sürdürmek” ya da “özgürlüğünden feragat edip, güvenli bir yaşamı tercih etmek” olarak ifade edebileceğimiz iki seçenek bulunmaktadır.

Hobbes'a göre insanlar, genel istence uyarak güvenliği sağlamak, mutlu, huzurlu ve uzun yaşamak amacıyla özgürlüklerinden vazgeçip sözleşmeyi onaylarlar. İnsanlar, doğa durumunun sona ermesi için sözleşmeyi ortak onaya dayandırarak toplumun tümüne yayarlar. Savaş ortamının belirsiz ve çatışmacı durumu sözleşmenin gerekliliğini ön plana çıkarırken, insanların doğal haklarından feragatı güven içinde yaşamasının tek yoludur. İnsanlar, doğa durumundan ve doğa durumunun getirdiği savaş ortamından kaçınmak amacıyla ortak onay ile toplumsal sözleşme yönünde tercihte bulunmuştur.

Toplumsal sözleşmenin getirdiği bir diğer kavram ise, egemen güçtür. Egemen güç, insanların doğa durumunun sonucunda ortaya çıkardıkları sözleşmenin garantörüdür. Ortak onayın ve ortak rızanın var ettiği devlet ve toplum egemen güç sayesinde devamlı hale gelmiştir. Egemen, yetkileri ve gücü hasebiyle bir bakıma ölümlü bir tanrıdır. Egemen gücü ortaya çıkaran şey, toplumun genel rızasıdır. Egemen, bütün gücünü aynı zamanda varlık sebebi olan toplumsal sözleşmeden alır. Egemenin varlığı, toplumsal güvenliği sağladığı ölçüde mümkündür. Egemen, sözleşmenin bir tarafı değildir çünkü egemen sözleşmenin sonucudur.

Devlet konusu ele alınırken, devlet karşıtlığı olarak görülen ve işlenmesi gereken konu öncelikli olarak anarşizmdir. Anarşizm, genellikle kaos ve kargaşa anlamlarında kullanılır. Anarşizmin kökleri, tarihsel süreç içerisinde M.Ö. 400'lere kadar dayanır. Antik çağlardan 1700'lü yıllara kadar bir dönüşüm süreci geçiren anarşizm, ilk kez sistemli ve kapsamlı olarak bu dönemde açığa çıkmıştır. Anarşist filozoflara göre toplum, herhangi bir baskı, otorite ve tahakküm olmadan gelişime daha açıktır. Genel olarak, yönetimsiz bir toplumu savunan anarşistler, insanların kendi aralarındaki yardımlaşma ve dayanışma güdülerine güvenirlere. Anarşizm, insan doğası hakkında insanların doğaları gereği iyi olduğunu ve iyi olan bu doğalarının yönetmek isteyenler tarafından bozulduğunu belirtir.

Devletin her türlü kurumunu reddeden anarşistler, baskı, otorite ve tahakküme de karşı çıkarlar. Anarşistlere göre insan, doğası gereği iş birliğine, yardımlaşmaya ve dayanışmaya daha yatkındır. Özgür insanların, kendini geliştirmesini ve yaşamın her alanında etkin olmasını engelleyen güç, devlet ve devlet kurumlarıdır. Bu yargıdan hareketle anarşizm, insan doğasının gerçek manasıyla özgür ve barışçıl bir toplumda tam anlamıyla açığa çıkacağını ve bireyin kendisini devletin olmadığı ve insanların tam anlamıyla özgür olduğu bir toplumda gerçekleştireceğini savunur.

Anarşizmin temel savunusu, insanların gelişiminin ve ilerleyişinin temelinde özgürlüğün bulunduğu tezidir. Bu savunu baskılanan, dar bir alana hapsedilen, özgürlüğü elinden alınan ve itaate zorlanan insanın kendi içsel dinamiklerini gerçekleştiremeyeceğine yönelik bir savunudur. Anarşistler, insanların doğuştan rasyonel varlıklar olduğunu savunurlar. Rasyonel bir varlık olan insanlar, aynı zamanda otoriteye ihtiyaç duymadan belirli eğitimler ve doğal istekler sayesinde gelişimlerini sürdürüp, mutlu bir toplum oluşturabilirler. Anarşistler için, devlet ve devletin getirisi olan yasalar, insanları adaletsizliğe ve çatışmaya iten en önemli şeylerdir. İnsan doğasının dejenere olmasının sebebi devletin bizzat kendisidir. Anarşistlere göre insan, doğası gereği iyidir ve aynı zamanda insan, dayanışma ve yardımlaşma güdüsü ile doğar ancak devlet insanlardaki tüm iyi özellikleri yok etmektedir.

Çalışmamızın ana hatlarından birini oluşturan anarşizm konusu, genel anlamda devletin baskı ve sömürü aracı olduğu yargısını taşıyan bir ideolojidir. Anarşist filozoflara göre önemli olan şey, doğal süreçlerdir. Toplumların inşasında ve insan yaşamının kavranmasında devletin yerinin olmadığı gibi doğal yasaların ve doğal süreçlerin toplumsal dizaynda önemli bir yer tuttuğu anarşizm açısından bir realitedir. Mücadele, çatışma vs. insan doğasının bir parçasıdır. Anarşistlerin, genelde devleti, özelde ise hükümeti reddetmelerinin temelinde insanın baskılanması ve tahakküm altında tutulması gerçeği yatmaktadır.

Anarşistler, yalnızca devlet ve hükümete karşı çıkmazlar, insanları baskı altına almaya çalışan fikir, ideoloji, eylemlere de karşıdırlar. Anarşistler modern devletin dayandırıldığı toplumsal sözleşme kuramına da karşı çıkmaktadırlar. Anarşistlere göre toplumsal sözleşme, insanları baskı altına alabilmek için tasarlanmış bir yol ve yöntemdir. Sözleşme, devletin meşru hale gelmesinin göstergesidir. Devlet, sözleşme sayesinde toplumun her alanında ve her katmanında istediği gibi hareket edecek ve toplumun tüm fertlerine bu eylemini kabul ettirecektir. Anarşizmin nihai hedefi, bireyin özgürlüğe kavuşmasıdır. Anarşizme göre özgürlük, insanların devlet kontrolünde yaşaması ile elde edilebilecek bir şey değildir. Özgürlük, insanların doğa yasalarına uyması sonucu elde edilebilecek bir şeydir. Genel anlamda toplumun ve bireyin üzerinde baskı unsuru oluşturabilecek her şey anarşizm tarafından reddedilir. Çünkü toplumun yönetimi baskı, zor ve tahakküme dayalı değil, gönüllü ve dayanışma içinde olunan birliğe dayanmalıdır.

Anarşist toplumun en önemli özelliği, rasyonalitenin hüküm sürdüğü bir yaşam anlayışıdır. İnsanlar, deneyimleyerek öğrenir, bilimi ön planda tutar ve aklın tüm yaşama sirayet etmesini engellemezler. Anarşist toplumda insanlar özgür bireylerdir. Toplumsal ve bireysel aktivitelerde gönüllülük, dayanışma ve yardımlaşma ön plana çıkmaktadır. Anarşist toplum, özgür birey tipolojisinin oluşturduğu, bilinçli insanların her alanda etkin olduğu, dayanışma içinde hareket eden bireylerin varlık sahasıdır. Anarşist toplumlarda insanlar üzerindeki her türlü sömürü ve tahakküm kaldırılmıştır. Gönüllü birlikteliklerin kurulduğu bu toplumlarda herkesin mutluluğu, güvenliği ve özgürlüğü ön plandadır. Anarşist

toplumun temelinde gönüllü birliktelikler bulunur. İnsanların mutluluğu, her türlü gelişimleri ve akıl-bilim ilişkisi içindeki yaşamları anarşist toplumların öncelikli hedefidir(Richards, 1999: 17).

Anarşizmi salt devlet ve otorite karşıtı görmek, düşülen en büyük hatalardan biridir. Anarşim, bilinçlenmiş bir toplum idealinden hareketle, devlete ve tahakküm araçlarına ihtiyaç duymayan, kendi kendini idare edebilen ve yönetim olmadan toplumun işlerliğinin devam ettiği bir dünyadan bahsetmektedir. Anarşizm, bireyin her türlü baskı ve tahakkümü reddetmesinin istendiği ve özgürlüğü temele alarak yaşamın her alanından akıl ve bilim temelli bir hayat sürmesinin bireyin gelişimi açısından daha olumlu sonuçlara yol açacağı belirtilmiştir öğretidir. Anarşist mücadelenin en önemli özelliği, anarşizm savunucularının akli ve bilimi ön planda tutmalarıdır. Rasyonalite vazgeçilmezdir. İnsanı akıldan, özgürlükten ve bireysel gelişimden alıkoyan hükümet, devlet, egemen güç, otorite vs. anarşistlerin gözünde alt edilmesi gereken düşmanlardır. Bu sebeplerden dolayı anarşizmin amacı, bütün baskı ve tahakküm araçlarının reddedilmesiyle birlikte, kurulacak olan özgür toplumu yaratmaktır. Bu amaç içerisinde devleti, siyasal otoriteyi, tahakkümü ve her türlü baskıyı ortadan kaldırmayı barındırır.

Anarşizmin henüz başarıya ulaşmamış olmasının arkasında birçok sebep vardır. Bu sebeplerden en önemlisi, insanların yönetensiz bir topluma tamamıyla kaosun hâkim olacağını düşünmeleridir. Kelime anlamlarından kaynaklı hataların anarşizmi yanlış tanıtmalarının yanı sıra insanların bu düşünceye (yönetensiz bir topluma tamamıyla kaosun hâkim olacağı düşüncesi) sahip olması, bireyin kurtarılması konusunda çok önemli problemlere neden olmaktadır.

Anarşizm, kendi içinde her ne kadar bölünmeler yaşasa da (toplumcu ve bireysel vs.) genel hatları itibarıyla bekledikleri ve istedikleri sonuç aynıdır. Tüm anarşistlerin beklediği ve istediği sonuç ise, egemen gücün reddedilmesi, otorite ve baskının kaldırılması, tahakküm lağvedilmesi, insan doğasının pozitif yönlerinin ön plana çıkarılması, özgürlüğün yeniden topluma mal edilmesi ve aklın, bilimin ve özgürlüğün insanın yaşamında öncü olmasıdır. Anarşizmin belki de tepki çekmesine ve istenmemesine sebep olan en önemli konu, devletsizliği istemesidir.

Anarşizm, sonuç itibarıyla Marksizm'den, liberalizmden, faşizmden vs. ayrı bir yer tutar. Anarşizm, devletin ve egemen gücün reddi konusunda fikir ve eylem ayrılığı yaşadığı bu ideolojilerden farklı bir düşünce yapısına sahiptir. Anarşizm, devleti tamamıyla yok sayar çünkü devlet, bireyi baskı ve tahakküm altında tutan ve bireyin özgür gelişmesini yok sayan bir otoriter araçtır. Anarşizmin temel düşünce pratiğinin merkezinde hiç şüphesiz devlete karşı takınılan düşmanca tavır vardır. Toplumun baskı ve tahakküme dayalı tüm yönetim müdahalelerinden kurtulması gerekliliği esasına dayanan anarşizm, özgürlüğü, dayanışmayı ve gönüllü birlikleri toplumun işleyişinde en önemli unsurlar olarak görmektedir.

Anarşizmin neden ütopyik düşünceler olarak adlandırıldığı konusu ise, anarşizmin devlet karşısında takındığı düşmanca tavırda gizlidir. Çünkü anarşizm, devletin olduğu ve bireylerin özgürce yaşayabildiği (istisna da olsa) durumları yok saymaktadır ve bu durumları geçici olarak görmektedir. Anarşistlerin gözünde devlet, yalnızca güçlü olanların çıkarlarını koruyan ve bireyi tahakküm altında zorla köleliğe davet eden bir kurumlar bütünüdür.

Anarşizm, temel olarak bireyin bilinçlenmesinden yanadır. Ancak devlet savunucuları ya da otorite seviciler toplumsal bilinçlenmenin dünya tarihinde neredeyse (istisnalar olabilir) hiçbir toplumda görülmediğini çünkü insanın doğası gereği birtakım kötülöklere sahip olduğunu ve bu özelliklerin toplumu bütünleştirmekten uzak olduğunu, bu yüzden otoritenin yani devletin varlığının elzem olduğu sonucuna varırlar. Bu sonuçlara rağmen, dünyadaki tüm büyük savaşların devletler eliyle çıkarıldığı ise farklı bir realitedir. İnsanlık tarihinde devlet yapılanması yaşamış bütün toplumlar, mutlaka belirli bir savaş politikası gütmüş, askeri kaynaklara yatırım yapmıştır. İşte anarşizm, bu nokta da devreye girmek durumundadır. Olagelmiş bütün düzensizliğin tek suçlusu olarak gördükleri hükümet ya da devlet, mutlaka yıkılmalı ve yok edilmelidir. Anarşizmin ve Marksizm'in yollarının ayrılmasının en önemli nedeni, devletin varlığının gerekliliği ile ilgili görüşlerdir. Marksist düşüncenin bahsettiği gibi hedefe ulaşana kadar devleti bir süreliğine de olsa kabul etmek anarşizm açısından mümkün değildir.

Anarşistlerin devlete yönelik eleştirileri, özellikle totaliter devletler göz önüne alındığında son derece yerindedir. Demokratik ve liberal değerlerin hayattan çıkarıldığı bu devletler, devletin mutlak bir güç kazandığı durumda insan özgürlüğünün tümüyle ortadan kalktığını gözler önüne sermektedir. Öte yandan devletin otoritesinin ortadan kalkması ile yaşanan iç savaşlar Hobbes'u haklı çıkarmaktadır. Belli açılardan hem anarşistler hem de Hobbes görüşlerinde haklıdırlar. Devlet insanlık için zorunlu gibi görünmektedir ancak devletin varlığının insanların özgürlüğünü elinden alması ve insanları dar alanlara hapsetmek gibi tehlikeleri de mevcuttur. Özellikle ikinci dünya savaşı sırasında ve sonrasında ölüm, vahşet, yıkım, kan ve gözyaşının bol örneklerinin görülmesi insanlar arasında devletin ve hükümetin otoritesini, güvenilirliğini ve yerini sarsmıştır. Ancak devlet otoritesinin kaybı aynı zamanda yeni bir kaosun sebebi olmuştur. Otorite boşluğunun yaşandığı toplumsal yeni sistem ve ideoloji arayışlarına girişmiş ve bu uğurda kan dökmekten çekinmemişlerdir. Bu durum hiç şüphesiz Hobbes'u birçok noktada haklı çıkaran gerçek örneklerdir. Daha öncede belirttiğimiz gibi Hobbes devletin olmadığı durumu kargaşa, gözyaşı ve savaş kavramları ile nitelendirmiştir. İnsanların savaş durumundan kaçışı devleti ön plana çıkarmış ve devletin kurulması ile birlikte toplumsal yaşamda yeni problemler ve yeni düzenlemeler vuku bulmuştur. Devlet toplumsal düzenin inşası noktasında insanların özgürlüğünün kısıtlayarak otoriteyi sağlama görevi üstlenmiştir. Devletin kurulması ile birlikte insan özgürlüğünün kaybolması, savaş politikalarının rafa kalkmaması ve düzen ve adaletin sağlanamaması gibi durumlar anarşizmin fikirsel ve eylemsel oluşumuna zemin hazırlamıştır. İnsan doğasının kötü olduğuna dair açıklamalara karşı insan doğasının iyi olduğunu ve mevcut otoritelerin insanı köleleştirdiğini savunan anarşizm, insanın ve toplumun kaybettiği ve arayıp da bulamadığı özgürlüğü yeniden kazandırmak amaçlı ortaya çıkmış özgürlük, bilim ve rasyonalite temelli bir ideolojidir.

Sonuç olarak Hobbes'un temellendirdiği ve savunduğu devlet istemine karşı anarşistler, devletsizliğin insan yaşamına ve gelişimine daha uygun olduğu görüşünü savunurlar. Hobbes'un insan doğasının kötülüğünden hareketle temellendirdiği sözleşme, devlet ve egemen güç kavramlarına anarşistler açısından bakıldığında, bu kavramların bir geçerliliğinin olmadığı görülür. Çünkü anarşizm insan doğasının

kötü olduğu öncülünden değil, insan doğasının iyi olduğu savunusundan hareketle ideolojik görüşlerinin temellendirmelerini yaparlar. Her iki karşıt düşüncenin kendine göre haklılık payı olmak ile birlikte tarihsel süreç içerisinde devletin varlığını savunanlar ve devletin varlığının kaos, yıkım ve kargaşadan başka bir şey getirmediğini düşünenler arasında fiziksel ve düşünsel çatışmalar var olmuş ve var olmaya devam edecektir. Çünkü insan doğası gereği özgürlüğü arayan ve kafese kapatılmaktan rahatsız olan bir varlıktır. Ancak güçlü bir özgürlük arzusu taşıyanların karşısında düzeni isteyen ve güvenliği ön planda tutan, güvenli bir yaşamın aksamasına müsaade etmeyecek insanlar da vardır. Bu nedenle tarihin akışı içerisinde devletin gerekliliğini savunanlar ve bu sebepten ötürü Hobbes'u haklı bulanlar ile mutlak özgürlüğü arayan ve anarşizm ideolojisinin temel savlarını benimseyenler mutlaka var olacaktır.

KAYNAKÇA

Arvon, H. (2007). *Anarşizm*, Çev: Ahmet Kotil, Birinci Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Akal, C. B. (2013). *Devlet Kuramı*, Dördüncü baskı, Ankara, Dost Yayınları.

Adler, A. (2016). *İnsan Doğası*, Çev: Ayçan Özüpek, Ankara, Yason Yayınları.

Aristoteles, (1993). *Politika*, Çev: Mete Tunçay, Dördüncü baskı, İstanbul, Remzi Yayınevi.

Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2004). *Tanrı Devletinden Kral Devlete*, Ankara, İmge Kitabevi.

Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2017). *Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı*, Beşinci Baskı, Ankara, İmge Yayınları.

Ağaoğulları, M. A. (2016). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, Yedinci baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Abramson, J. (2012). *Minervanın Baykuşu*, Çev: İbrahim Yıldız, İkinci baskı, Ankara, Dipnot Yayınları.

Arnhart, L. (2017). *Platondan Rawls'a Siyasal Düşünce Tarihi*, Çev: Ahmet Kemal Bayram, Altıncı baskı, Ankara, Adres Yayınları.

Bakunin, M. (1998). *Tanrı ve Devlet*, Çev: Remzi Çaybaşı, Birinci baskı, İstanbul, Belge Yayınları.

Bourdieu, P. (2016). *Devlet Üzerine*, Çev: Aslı Sümer, İkinci baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Barclay, H. (2017). *Efendisiz Halklar*, Çev: Zarife Biliz, İkinci baskı, İstanbul, Sümer Yayıncılık.

Bellegarrigue, A. (2014). *İlk Anarşist Manifesto*, Çev: Barış Taneri, Birinci Baskı, İstanbul, Altıkırkbeş yayınları.

- Bıçak, A. (2016). *Devlet Felsefesi Eleştiriler ve Öngörüler*, Birinci Baskı, İstanbul, Dergâh yayınları.
- Benlisoy, F. (2010). *Anarşizm Gönüllü Düzene Övgü*, H. Birsen Örs (der.), 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cantzen, R. (2015). *Daha Az Devlet Daha Çok Toplum*, Çev: Veysel Ataman, Üçüncü baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Deniz, C. (2013). *Thomas Hobbes'un Siyaset Felsefesi*, Birinci baskı, İstanbul, Belge Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*, Yedinci baskı, İstanbul, Paradigma Yayıncılık.
- Çetin, H. (2007). *Çağdaş Siyasi Akımlar*, Birinci baskı, Ankara, Orion Kitabevi.
- Çuhadar, C. (2007). *Bazı Filozofların Düşüncesinde Devlet Kavramı*, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12, 2.
- Ebenstein, W. (2009). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, Çev: İsmet Özel, Üçüncü baskı, İstanbul, Şule Yayınları.
- Ergül, E. (2016). *Jean Bodin'in Devlet Teorisi Üzerindeki Osmanlı Etkisi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XX, Sayı 1.
- Gönül, T. (2008). *Anarşizm nedir?*, Dördüncü baskı, İstanbul, Kaos Yayınları.
- Goldman, E. (2017). *Anarşizm Neyi Savunur?*, Çev: Derya Kömürcü, Üçüncü baskı, İstanbul, Agora Kitaplığı.
- Goldman, E. (2006). *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*, Çev: Necmi Bayram, Birinci baskı, İstanbul, Agora Kitaplığı.
- Gökberk, M. (2011). *Felsefe Tarihi*, Yirmi İkinci baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin Temel Kavramları*, Çev: Hayrettin Özler, Ankara, Adres Yayınları.

- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler*, Çev: Ahmet Kemal Bayram, Beşinci baskı, Ankara, Adres Yayınları.
- Göze, A. (2007). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul, Beta Yayınevi.
- Hobbes, T. (2017). *Leviathan*, Çev: Semih Lim, On Beşinci baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Hobbes, T. (2018). *Yurttaşlığın Felsefi Temelleri*, Çev: Cihan Deniz Zarakolu, Üçüncü baskı, İstanbul, Belge Yayınları.
- Humboldt, W. V. (2013). *Devlet Faaliyetinin Sınırları*, Çev: Bahattin Seçilmişoğlu, Üçüncü baskı, Ankara, Liberte Yayınları.
- Hume, D. (2017). *Siyasi Denemeler*, Çev: İsmail Hakkı Yılmaz, Birinci baskı, İstanbul, Pinhan Yayınları.
- Locke, J. (2004). *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme*, Çev: Fahri Bakırcı, Ankara, Babil Yayınları.
- Küçükalp, D. (2016). *Siyaset Felsefesi*, İkinci baskı, Bursa, Dora Yayınları.
- Karatepe, Ş. (2014). *Siyasi ideolojiler*, İkinci baskı, İstanbul, İz yayıncılık.
- Kardeşler, K. (2017). *Anarşizm Bakunin*, Ankara, Yason Yayınları.
- Kapani, M. (1992). *Politika Bilimine Giriş*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Kaufmann, M. (2003). *Aydınlanmış Anarşi*, Çev: Yakup Coşar, Birinci baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Kropotkin, P. (2015). *Anarşi Felsefesi-İdeali*, Çev: Işık Ergüden, Beşinci baskı, İstanbul, Kaos Yayınları.
- Kropotkin, P. (2015). *Anarşist Ahlak*, Çev: Işık Ergüden, İkinci baskı, İstanbul, Kaos Yayınları.
- Kropotkin, P. (2015). *Çağdaş Bilim Ve Anarşi*, Çev: Mazlum Beyhan, İkinci Baskı, İstanbul, Agora Kitaplığı.

- Kropotkin, P. (2018). *Bir İsyancının Sözleri*, Çev: İhya Kahraman, Birinci baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Machiavelli, N. (2012). *Prens*, Çev: Kemal Atakay, Altıncı Baskı, İstanbul, Can Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marshall, P. (2003). *Anarşizmin Tarihi İmkânsız İstemek*, Çev: Yavuz Alogan, Birinci baskı, İstanbul, İmge Yayınevi.
- Marks, K. ve Engels, F. (1977). *Seçme yapıtlar*, 2. Cilt, Birinci baskı, Çevirenler: A. Kardam, S. Belli, A. Bilgi, K. Somer, Ankara, Sol Yayınları
- Moseley, A. (2013) *A'dan Z'ye Felsefe*, Beşinci baskı, Çev: Ali Süha, İstanbul, NTV Yayınları.
- Monk, I. H. (2004). *Modern Siyasal Düşünce Tarihi*, Çev: Necla Arat, Birinci baskı, İstanbul, Say Yayınları.
- Newman, S. (2006). *Bakunin'den Lacan'a Anti-Otoriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu*, Çev: Kürşad Kızıltuğ, Birinci baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Platon, (2017) *Devlet*, Çev: Sabahattin E. Ve M. A. Cimcoz, Otuz İkinci baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Plekhanov, G. V. (2015). *Anarşizm ve Sosyalizm*, Çev: Gaye Topuz, Ankara, Alter Yayınları.
- Proudhon, P. J. (2018). *Mülkiyet Nedir?* , Yedinci baskı, Çev: Devrim Çetinkasap, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Richards, V. (der.), (1999). *Bir İtalyan Anarşisti Malatesta- Hayatı ve Düşünceleri*, Çev: Zühal Kiraz, Birinci baskı, İstanbul, Kaos Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2017). *Toplum Sözleşmesi*, Çev: Vedat Günyol, On Yedinci baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Russell, B. (2017). *Batı Felsefesi Tarihi*, Çev: Ahmet Fethi, Üçüncü Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Ruby, C. (2016). *Siyaset Felsefesine Giriş*, Çev: Aziz Ufuk Kılıç, Üçüncü Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Saygılı, A. (2010). *Modern Devletin Çıplak Sureti*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 59, Sayı: 1.
- Silier, Y. (2016). *Özgürlük Yanılsaması*, Beşinci baskı, İstanbul, Yordam Yayınları.
- Şenel, A. (2017). *Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarih öncesinde, İlkçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, Ankara, Defne Kitap.
- Şenel, A. (2011). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Üçüncü baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tannenbaum, D. G., (2017). *Siyasi Düşünce Tarihi*, Çev: Özgüç Orhan, Onuncu Baskı, Ankara, Adres Yayınları.
- Tannenbaum, D. G., Schultz, D. (2011). *Siyasî Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri*, Çev: Fatih Demirci, Yedinci baskı, Ankara, Adres Yayınları.
- Tunçay, M. (1986). *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi: Seçilmiş Yazılar Yeni Çağ*, 2. Cilt, Mete Tunçay (der.), Ankara, Teori Yayınları.
- Tevfik, B. (1997). *Felsefe-i Ferd*, Çev: Burhan Şaylı, Birinci baskı, İstanbul, Yumuşak G Yayınları.
- Toku, N. (2005). *Siyaset Felsefesine Giriş*, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Torun, Y. (2013). *Siyaset Felsefesi Tarihinde Devlet*, Ankara, Orion Kitapevi.
- Tuck, R. (2015). *Hobbes*, Çev: Nursu Öрге, Ankara, Dost Yayınları.
- Türk, A. (2013). *Anarşi*, İstanbul, Kafekültür Yayıncılık.
- Tok, N. (2012). *Siyasal İdeolojiler*, Üçüncü Baskı, Ankara, Orion Kitabevi.

Uygun, O. (2008). *İbni Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı*, Birinci baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.

Warburton, N. (2015). *Felsefenin Kısa Tarihi*, Çev: Güçlü Ateşoğlu, Üçüncü baskı, İstanbul, Alfa Yayınları.

Woodcock, G. (2014). *Anarşizm*, Çev: Alev Türker, Altıncı baskı, İstanbul, Kaos Yayınları.

Yalçinkaya, A. (2016). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, Yedinci baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Yayla, A. (2002). *Siyaset Teorisine Giriş*, İkinci baskı, Ankara, Liberte Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Adıyaman’da doğdu. Gaziantep Arif Nihat Asya Lisesinden 2007 yılında mezun oldu. 2015 yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Yayınlanmış bir eseri vardır. Bekar olup Gaziantep’te ikamet etmektedir.

